

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma / sosiaalinen kuntoutus

Elina Aalto ja Pilvi Matikkala

VÄHITTÄISMYYNTEILIIKKEIDEN- JA RAVINTOLOIDEN ALKOHOLIN
MYYNNIN JA ANNISKELUN VASTUULLISUUS OSANA KOUVOLAN
EHKÄISEVÄÄ PÄIHDETYÖTÄ

Opinnäytetyö 2012

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma / sosiaalinen kuntoutus

ELINA AALTO & PILVI MATIKKALA

Vähittäismyyntiliikkeiden- ja ravintoloiden alkoholin myynnin ja anniskelun vastuullisuus osana Kouvolan ehkäisevää päihdetyötä

Opinnäytetyö
Työn ohjaaja
Toimeksiantaja

64 sivua + 13 liitesivua
Lehtori Ari Vesanen
Kouvolan kaupungin perusturvapalvelut, aikuissosiaalipalvelujen päihdepalvelut, johtava sosiaalityöntekijä Pertti Laakkonen

Marraskuu 2012
Avainsanat

alkoholi, alkoholinkäyttö, alkoholipolitiikka, anniskelu, arviointi, ehkäisevä päihdetyö, elintarvikeliikkeet, kehitystrategiat, Kouvola, kvantitatiivinen tutkimus, myynti, omavalvonta, ravintolat.

Opinnäytetyön aiheena oli selvittää vähittäismyynnin ja anniskelun vastuullisuutta Kouvolassa ja alkoholiohjelman mahdollisuudet Kouvolan ehkäisevässä päihdetyössä, jotta omavalvontaa saataisiin parannettua. Työn tavoitteena on vastata, kuinka hyvin omavalvonta toimii ja onko vähittäismyynti ja anniskelu vastuullista Kouvolan alueella.

Ostokokein ja ravintola-arvioinnein saatuja otoksia vähittäiskaupan ja anniskeluravintoloiden toiminnan vastuullisuudesta on tutkittu kvantitatiivisesti. Kerätty aineisto kuvataan teoreettisella viitekehyksellä, jonka jälkeen aineisto analysoidaan.

Aineisto on kerätty osin itse ja osin käytetään valmiiksi kerättyä aineistoa. Aineistona on käytetty Kouvolan kaupungin päihdetyöryhmien pöytäkirjoja, dokumentteja, haastattelua, loppuraportteja sekä aiheeseen liittyvää relevanttia kirjallisuutta. Tuloksista on nähtävissä Kouvolassa suoritettujen vähittäismyyntiliikkeiden alkoholin ostokokeiden ja ravintoloiden asiakasarvioinneista saadut tulokset, joita on kuvattu sanallisesti, numeerisesti, kaavioin ja diagrammein.

Lopuksi pohditaan kuinka vastuullisuus vähittäismyynnissä ja anniskelussa toteutui käytännössä. Pohditaan myös miten vastuullista alkoholin anniskelua ja vähittäismyyntiä olisi mahdollista kehittää Kouvolan alueella, jotta alkoholihaittoja voitaisiin ehkäistä tehokkaammin ja ehkäisevässä päihdetyössä pystyttäisiin puuttamaan alkoholipohjaisiin ongelmiin varhaisemmassa vaiheessa.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences
Social care

ELINA AALTO AND
PILVI MATIKKALA

Bachelor's Thesis
Supervisor

Commissioned by
November 2012
Keywords

Responsibility of Alcohol Retailers and Serving of Alcohol Beverages as a Part of Preventive Social Work with Intoxicant Abuse in Kouvola

64 pages + 13 pages of appendices
Ari Vesanen, senior lecturer

Basic services in Kouvola

alcohol, alcohol use, alcohol policy, serving of alcohol beverages, assessment, preventive social work with intoxicant abuse, food shops, development strategy, Kouvola, quantitative research, sales, own supervision, restaurants

The subject of the study was to find out the accountability of alcohol retail and serving of alcohol beverages in Kouvola-region, and also what possibilities alcohol policy has in preventive social work with intoxicant abuse in Kouvola so that the self-monitoring could be improved. The aim of the work was to answer the question how well the self-monitoring works and is the alcohol retail and serving of alcohol beverages accountable in Kouvola-region.

The study is quantitative, and the accountability of actions has been achieved by tests and restaurant evaluations in Kouvola-region. First the collected material is represented in a theoretical frame of reference and after that the material was analyzed.

Material has been collected partly by self and partly by using the material collected earlier. Material includes proceedings, documents, interviews and final reports of the groups of social work with intoxicant abuse in Kouvola and relevant literature about the subject.

In the results-section it can be seen the results from accomplished purchasing tests from retailers, and also results of customer evaluations from restaurants' in Kouvola, which has been analyzed verbally, numerically, in charts and tables.

Finally the accountability of alcohol retail and serving in practice is discussed. It is also discussed how responsible alcohol retail and serving could be improved in Kouvola-region so that the alcohol hindrances could be prevented more effectively and preventive intoxicant work could interfere in earlier stage with alcohol-based problems.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	7
2	ALKOHOLIN KÄYTTÖ JA ALKOHOLINKÄYTÖSTÄ AIHEUTUVAT HAITAT	8
	2.1 Alkoholin käytön kansainvälinen vertailu	8
	2.2 Alkoholijuomien kulutus Suomessa	9
	2.3 Suomalaisten alkoholin käytön kulttuuri	12
	2.4 Alkoholin käytön haitat	13
	2.5 Alkoholihaitat tilastoina	14
3	ALKOHOLIPOLITIIKAN HISTORIA SUOMESSA	15
	3.1 Katsaus Suomen alkoholipoliittiseen historiaan	16
	3.1.1 1866 - 1919 Raittiusliike ja kieltolaki	16
	3.1.2 1932 - 1994 Valtion monopolin aikakausi	16
	3.1.3 Uusi alkoholilaki ja EU:hun liittyminen	17
4	PÄIHDESTRATEGIA	18
	4.1 Päihdestrategian määrittely	18
	4.2 Kouvolan päihdestrategia	19
	4.3 Kouvolan 2009 - 2012 päihdestrategian tulokset	20
	4.4 Päihdestrategian tulevaisuus	25
5	EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ	26
	5.1 Ehkäisevän päihdetyön määrittely	26
	5.2 Ehkäisevän päihdetyön työtavat ja keinot	28
	5.3 Toimijat ehkäisevässä päihdetyössä	28
	5.4 Ehkäisevä päihdetyö Kouvossa	28
6	ALKOHOLIOHJELMA	31
	6.1 Alkoholiohjelman sisältö	31
	6.2 Aiemmat alkoholiohjelmat	32
	6.3 Alkoholiohjelma nyt ja tulevaisuudessa 2012 -	33

7	PAKKA-HANKE	34
7.1	Pakka-hankkeen tavoitteet	35
7.2	Pakka-hanke käytännössä	35
7.3	Pakka-hankkeen tulokset	36
7.4	Ostokokeet osana Pakka-hanketta	37
7.4.1	Alko oy edelläkävijänä	38
7.4.2	Omavalvonta alkoholin vähittäismyyntiliikkeissä	38
7.5	Ravintola-arvioinnit osana Pakka-hanketta	39
7.5.1	Omavalvonta anniskeluravintoloissa	40
8	TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	41
8.1	Tutkimusongelma, tutkimuksen tavoitteet sekä tutkimuksen kohde	41
8.2	Tutkimusmenetelmät	41
8.3	Ostokokeiden toteutus Kouvolassa	42
8.4	Ravintola-arviointien toteutus Kouvolassa	43
9	TUTKIMUKSEN TULOKSET	44
9.1	Kouvolassa suoritettut alkoholin vähittäismyyntiliikkeiden ostokokeet	44
9.1.1	Ostokokeiden määrä, onnistuneet ostoyritykset sekä vähittäismyyntiliikkeiden luokittelu	44
9.1.2	Ostojen määrät ja läpimeno alueittain	46
9.1.3	Myyjien iän vaikutus ostoihin	46
9.2	Kouvolan ravintola-arvioinnit	46
9.2.1	Asiakasmäärien ja tarjoiluhenkilökunnan määrien arviointi	47
9.2.2	Ovimiesten ja tarjoiluhenkilökunnan asiakaspalvelun ystävällisyyden arviointi	48
9.2.3	Ovimiesten ja tarjoiluhenkilökunnan suorittama asiakkaiden päihtymystilan arviointi	48
9.2.4	Ovimiesten- ja tarjoiluhenkilökunnan suorittama asiakkaiden iän arviointi ja tarkastaminen	49
9.2.5	Anniskeluravintoloiden/yökerhojen turvallisuuden ja viihtyisyyden arviointi	49
9.2.6	Päihtyneiden asiakkaiden kokonaismäärän arviointi	50

9.2.7	Alkoholittomien juomien arviointi	50
9.2.8	Kuitin antamisen ja juomien kassaan lyöminen	51
9.3	Kotkan ja Hämeenlinnan vähittäismyyntiliikkeiden ja Alkojen ostokokeet	51
10	TULOSTEN TARKASTELU	55
10.1	Kouvolan vähittäismyyntiliikkeissä suoritettujen ostokokeiden tarkastelu	55
10.2	Anniskeluravintoloissa suoritettujen arviointien tarkastelu	56
10.2.1	Ovimiesten toiminnan arviointi	57
10.2.2	Tarjoiluhenkilökunnan toiminnan arviointi	58
10.2.3	Arviot ravintoloissa olleiden päihtyneiden henkilöiden määrästä, turvallisuudesta ja viihtyisyydestä	59
11	POHDINTA	60
	LÄHTEET	65

Liite 1. Alkoholilainsäädäntö

Liite 2. Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa. Arviointikaavake

Liite 3. Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa. Raporttien yhteenveto

Liite 4. Kuntalaisten kuuleminen Kouvolan päihdestrategiasta

Liite 5. Vähittäismyyntiliikkeissä suoritettujen ostokokeiden tulokset alueittain esitettyinä

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme sai alkunsa suorittaessamme ravintola-arviointeja yhdessä Kouvolan päihdepalveluiden johtavan sosiaalityöntekijän Pertti Laakkosen kanssa. Tarve opinnäytetyöllemme nousi esille, sillä ravintola-arvioinneilla kerätty aineisto piti analysoida. Pertti Laakkonen tarjosi opinnäytetyöllemme aiheen, jota rajasimme yhdessä koskemaan valtakunnallisen Alkoholiohjelman alaista, Pakka-toimintamallin mukaista vähittäismyyntiliikkeiden- ja ravintoloiden alkoholin myynnin ja anniskelun vastuullisuuden tehostamista ja näiden tarjoamia mahdollisuuksia Kouvolan ehkäisevässä päihdetyössä.

Tutkimusongelmaksi nousi, kuinka vastuullista ravintoloiden anniskelu ja alkoholin vähittäismyynti on Kouvolan alueella. Laadimme aiheesta viitekehyksen, josta rajasimme tutkimuksen käsittämään alkoholin käyttöä, siitä johtuvia haittoja, valtakunnallisia linjauksia kuten päihdestrategia ja valtion, kuntien ja järjestöjen yhteistyössä toteutettava Alkoholiohjelma, jonka avulla pyritään vähentämään alkoholihaittoja. Katsaus alkoholin käytön ja alkoholipolitiikan historiaan luo pohjaa maamme tämänhetkiseen tilanteeseen.

Alkoholin käyttö Suomessa sekä muualla Euroopassa on runsasta, ja siitä johtuvat alkoholihaitat ovat valtakunnallinen ongelma. Hyvinvoinnin rappeuttajana alkoholi on merkittävä tekijä, ja siihen on pyritty puuttumaan ehkäisevän ja korjaavan päihdetyön keinoin. Opinnäytetyössämme käsittelemme alkoholihaittojen vähentämistä ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta.

Valtakunnallinen Alkoholiohjelma antaa linjaukset, tavoitteet sekä keinoja kunnalliseen päihdetyöhön ja sen toteuttamiseen. Ehkäisevällä päihdetyöllä pyritään ennaltaehkäisemään alkoholisti johtuvia fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia ongelmia. On tärkeää, että alkoholin aiheuttamat ongelmat huomataan ajoissa ja niihin myös puututaan.

Valtiovallan, kuntien sekä järjestöjen yhteistyössä toteuttamalla Alkoholiohjelmalla pyritään alkoholihaittojen vähentämiseen. Alkoholiohjelman sisällön lähtökohta ja keskeiset vaikuttimet muodostuvat paikallisesta, valtakunnallisesta sekä kansainvälisestä päihdepolitiikasta. Vuosina 2003 - 2007 Alkoholiohjelman lähtökohtana oli se, että tulevaa alkoholipoliittista toimintaa pitää kehittää käyttämällä aiemmin hyviksi

todettuja lähestymistapoja. Aikaansaannoksia tulee jatkuvasti tarkastella ja toimintaa pitää kehittää laadullisesti.

Pakka-hanke on osa tätä Alkoholiohjelmaa. Hankkeen ansioista Pakka-toimintamallin mukainen ehkäisevän päihdetyön toiminta laajeni muihinkin kuntiin, myös Kouvola otti sen osaksi omaa päihdestrategiaansa. Pakka-toimintamallin mukaisesti Kouvolassa toteutettiin ostokokeet vuonna 2011 ja ravintola-arvioinnit vuonna 2012, jotka antoivat tietoa omavalvonnan toimivuudesta ja sen tehokkuudesta, erityisesti ikäraja-valvonnasta. Opinnäytetyötämme varten käymme tuon aineiston läpi ja analysoimme sen. Pyrimme arvioimaan, kuinka hyödyllisiä tehdyt omavalvonnan tarkkailut ovat ja onko tulevaisuudessa tarpeellista suorittaa Kouvolassa samankaltaisia kokeita.

2 ALKOHOLIN KÄYTTÖ JA ALKOHOLINKÄYTTÖSTÄ AIHEUTUVAT HAITAT

2.1 Alkoholin käytön kansainvälinen vertailu

Runsas alkoholin käyttö on yksi suurimmista terveydellisistä ja sosiaalisista hyvinvoinnin huolenaiheista koko Euroopan Unionin alueella. Euroopassa on enemmän alkoholin suurkuluttajia kuin missään muualla maailmassa, Euroopassa on myös korkeimmat alkoholin kulutuksen määrät henkilöä kohden ja alkoholin runsaasta kulutuksesta johtuvat alkoholihaitat ovat korkealla tasolla. Liiallinen ja riskialtis alkoholin käyttö aiheuttaa 7,4 % ennenaikaisista kuolemista ja terveyshaitoista EU:n alueella. (Healt EU 2012.)

Euroopan komission 1970-luvulta asti keräämissä Euroopan alkoholin kokonaiskulutus tilastoissa on nähtävissä hyvin alkoholin kulutuksen muutokset pohjoismaissa, sekä muualla Euroopassa. Tulokset on kuvattu litroina 100 % alkoholia jokaista 15 vuotta täyttäneeltä ja sitä vanhempaa henkilöä kohti. Alkoholin kulutustilastot ovat Suomesta, Ruotsista, Tanskasta, Norjasta, Islannista ja Ranskasta kuvattu 1970 – 2000-luvuilta vuosikymmenittäin, tilastojen viimeinen esitysvuosi vaihtelee vuosien 2005–2008 väleillä, tilastot havainnollistettuina taulukossa 1. (HEIDI 2010.)

Taulukko 1. Alkoholin kulutustilastot maittain (HEIDI 2010.)

SUOMI		RUOTSI		TANSKA		NORJA		ISLANTI		RANSKA	
vuosi	litraa	vuosi	litraa	vuosi	litraa	vuosi	litraa	vuosi	litraa	vuosi	litraa
1970	5,84	1970	7,33	1970	8,86	1970	4,77	1970	4,73	1970	21,55
1980	7,94	1980	6,74	1980	11,68	1980	5,91	1980	4,33	1980	19,17
1990	9,53	1990	6,41	1990	11,62	1990	4,99	1990	5,24	1990	15,77
2000	8,59	2000	6,01	2000	11,50	2000	5,66	2000	6,13	2000	14,00
2007	10,45	2006	6,80	2006	10,80	2008	6,75	2007	7,53	2005	13,24

Pohjoismaisessa vertailussa Alkoholin tilastoitu kulutus on noussut viimeisen kymmenen vuoden aikana eniten Suomessa, Islannissa sekä Norjassa. Sen sijaan Tanskassa ja Ruotsissa alkoholinkulutus on laskenut tai pysynyt ennallaan. (Jääskeläinen 2008.)

Vuosi 2008 oli Suomen kannalta synkkä, silloin Suomi meni alkoholin tilastoidussa ja tilastoimattomassa kulutuksessa 12,5 litrallaan Tanskan (11,7 litraa) ohi. Kokonaiskulutus ilmoitettiin 100 %:n alkoholina jokaista 15 vuotta täyttäneestä henkilöstä kohden. Tilastoidun kulutuksen vastaavat lukemat olivat Suomessa 10,3 litraa, Tanskassa 10,7 litraa ja muissa Pohjoismaissa 6,8 - 7,5 litraa. Tanskan ohittaessaan Suomi sai kyseenalaisen kunnian nousta ensimmäistä kertaa Pohjoismaiden alkoholinkulutuksen tilastokärkeen. (Jääskeläinen 2008.)

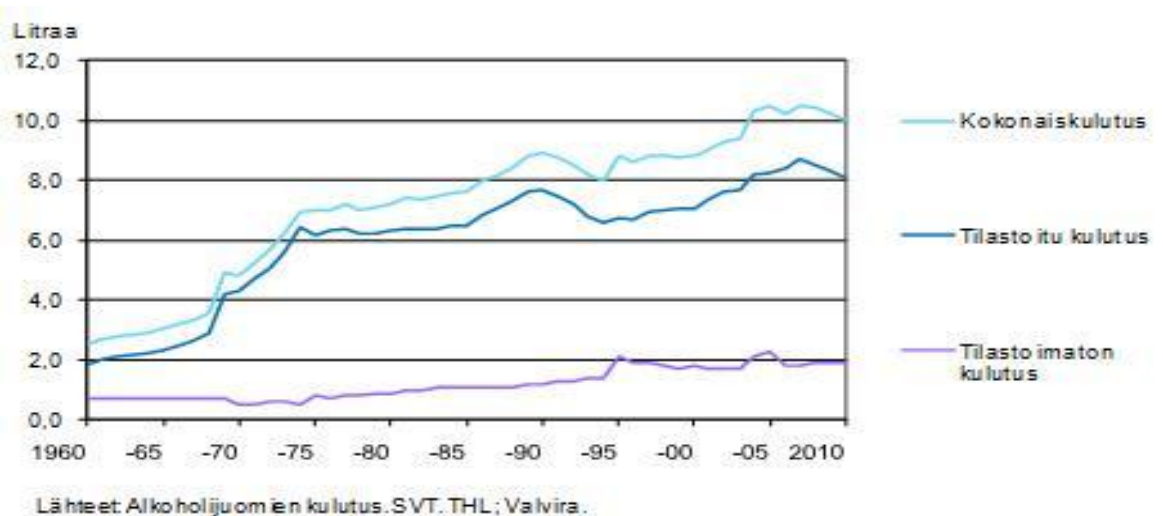
2.2 Alkoholijuomien kulutus Suomessa

Vuosien 2009 - 2011 alkoholijuomien kulutustilastot kertovat koko Suomen alkoholijuomien kulutuksen sekä alkoholijuomien myynnin maakunnittain sekä kunnittain. Kulutuksesta on erikseen laskettu alkoholijuomien vähittäiskulutus ja anniskelukulutus. Tilastojen tiedot on kerätty Alkon myymälöiden myyntitiedoista ja tukkumyyjien toimitustiedoista anniskeluravintoloille sekä korkeintaan 4,7 tilavuusprosenttisia alkoholijuomia myyville elintarvikeliikkeille. (Alkoholijuomien kulutus 2010 - Suomen virallinen tilasto 2011.)

Alkoholijuomia käytettiin vuonna 2010 Suomessa 100-prosenttiseksi alkoholiksi muutettuna 10,0 litraa asukasta kohti (kuva 1), mikä on 2,1 prosenttia vähemmän kuin

vuonna 2009. Tämä merkitsee, että alkoholin kokonaiskulutus on vähentynyt jo kolmatta vuotta peräkkäin, silti alkoholin kokonaiskulutus on Suomessa edelleen suuri. Aiemmin tapahtunut alkoholinkulutuksen kasvu aiheutui vuoden 2004 alkoholivieronlennuksesta ja tuontirajoitusten poistamisesta. (Alkoholijuomien kulutus 2010 - Suomen virallinen tilasto 2011.)

Kuva 1. Alkoholijuomien kulutus 100-prosenttisena alkoholina asukasta kohti 1960 - 2010. (Alkoholijuomien kulutus 2010 - Suomen virallinen tilasto 2011.)

Pitkällä aikavälillä alkoholin kulutuksen rakenne on muuttunut mietoja alkoholijuomia suosivammaksi. Väkevien alkoholijuomien kulutus on vähentynyt reilulla kolmasosalla 1970- ja 1980-lukujen huippuvuosista, jolloin väkeviä alkoholijuomia kulutettiin noin kolme litraa 100-prosenttisena alkoholina asukasta kohti vuodessa. (Alkoholijuomien kulutus 2010 - Suomen virallinen tilasto 2011.)

Mallasjuomien kulutus on Suomessa selvästi kasvanut. Niiden viimeisten vuosikymmenten kasvun taustalla on keskiolut, joka nykyisin muodostaa 46 % kaikesta tilastoidusta alkoholinkulutuksesta. Myös viinien kulutus on kasvanut viimeisen 50 vuoden aikana, mutta viinien kulutus jää edelleen huomattavasti pienemmäksi kuin mallasjuomien ja väkevien alkoholijuomien kulutus. Siihen lienee yhtenä syynä juomaperinteemme ja aiempi suomalaisten viininjuonnin vähäisyys suhteessa väkeviin alkoholijuomiin. Vaikka siiderien ja long drink -juomien suosio on kasvanut 1990-luvulta lähtien, jää niiden yhteenlaskettu osuus kulutuksesta yhä noin 10 prosenttiin. (Alkoholijuomien kulutus 2010 - Suomen virallinen tilasto 2011.)

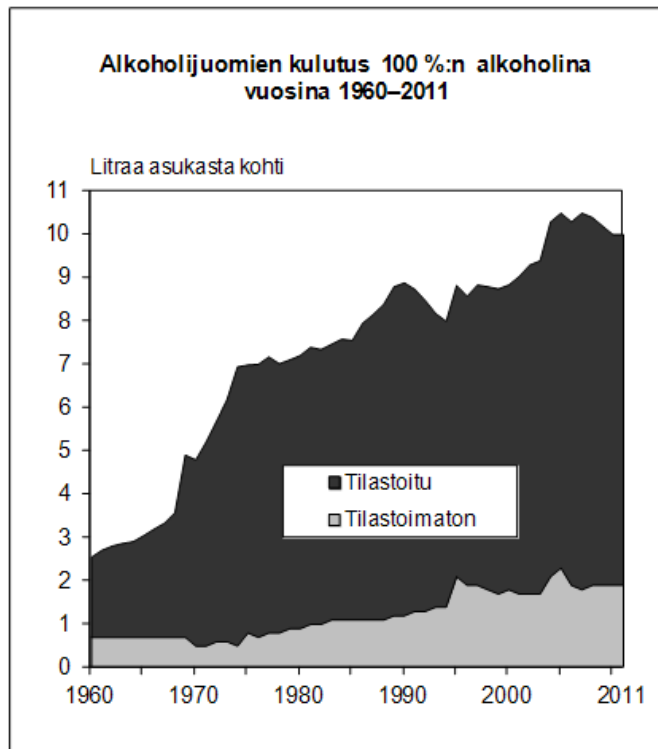
Vuonna 2010 alkoholin vähittäiskulutuksen osuus tilastoidusta kulutuksesta oli noin 86 prosenttia. Alkoholijuomien kulutus painottuu selvästi vähittäiskulutukseen eli Alkoista, elintarvikeliikkeistä, kioskeista sekä huoltoasemilta ostettuihin alkoholi-juomiin. (Alkoholijuomien kulutus 2010 - Suomen virallinen tilasto 2011.)

Anniskelukulutuksen osuus kokonaiskulutuksesta on vain 14 prosenttia. Viimeisen kymmenen vuoden ajanjaksolla anniskelukulutus on vähentynyt niin suhteellisesti kuin absoluuttisestikin. Tämän seurauksena alkoholijuomien kulutus on siirtynyt anniskeluravintoloista enenevässä määrin koteihin sekä muihin vastaaviin tiloihin. (Alkoholijuomien kulutus 2010 - Suomen virallinen tilasto 2011.)

Vuoden 2011 alkoholinkulutustilastot osoittavat, miten alkoholin kokonaiskulutus pysyi edellisen vuoden tasolla ja oli yhä noin 10,0 litraa asukasta kohti. Kokonaiskulutukseen saattoi kuitenkin vaikuttaa vuoden 2012 alusta voimaan tullut alkoholiveron korotus. Veron korotuksesta johtui, että elintarvikeliikkeet ja ravintolat ostivat alkoholi-juomia varastoon jo vuoden 2011 lopulla. Ilman varastoon ostoja kokonaiskulutus olisi mahdollisesti hivenen laskenut. (Alkoholijuomien kulutus ennallaan 2012.)

Tilastoimaton alkoholinkulutus jää virallisten tilastojen ulkopuolelle (kuva 2). Tilastoimattomalla alkoholinkulutuksella tarkoitetaan matkailijoiden tuomaa alkoholia, laillista ja laitonta kotivalmistusta, suomalaisten ulkomailla kuluttamaa alkoholia ja salakuljetettua sekä korvike-alkoholia. Tilastoimattomasta alkoholinkulutuksesta matkustajatuonnin osuus kattaa nykyisin kolme neljäsosaa. Matkustajatuonnin osuus on noussut, sillä vuonna 2003 se oli vain noin puolet tilastoimattomasta alkoholinkulutuksesta. Koko tilastoimaton alkoholinkulutus oli vuonna 2011 noin 1,9 litraa 100 prosenttista alkoholia per asukas, joten tilastoimaton alkoholinkulutuksen määrä oli noin 19 prosenttia alkoholin kokonaiskulutuksesta. (Alkoholijuomien kulutus ennallaan 2012.)

Kuva 2. Alkoholijuomien kulutus 100 % alkoholina vuosina 1960 – 2011. (Alkoholijuomien kulutus ennallaan 2012.)

2.3 Suomalaisen alkoholinkäytön kulttuuri

Yksi suomalaisen kulttuurin erityispiirteistä on humalajuominen. Suomalaisesta kulttuurista on löydettävissä alkoholikäyttöön kannustavia tekijöitä, jotka luovat ikään kuin yleisesti hyväksytyin perustan humalajuomiselle. (Päihdekulttuurin haastaminen 2012.) Maassamme nähdään jo lapsuudesta asti läheisiä ihmisiä humalassa lukuisissa erilaisissa tilanteissa, humalaisia kohdataan myös kaduilla ja muilla yleisillä paikoilla. Myös mediassa humalaa esitetään ”suomalaisella” tavalla, meitä siis ympäröivät lukemattomat suomalaiselle kulttuurille tyypilliset ”humalapisarat”. Humala on jatkuvasti jollain tasolla läsnä elämässämme, hyväksyttävänä ja jopa normaalina pidettynä käytöksenä. Sosiaalistumme tiedostamattamme ja tiedostaen koko elämämme ajan tietynlaiseen ”suomalaiseen humalaan”. (Soikkeli, Salasuo, Puuronen & Piispa, 2011, 13.)

Suomalaiselle alkoholinkäytölle on tyypillistä se, että muiden humalaa taikka ”kännissä mokailua” ei moralisoida, koska itsekin ollaan silloin tällöin humalassa (Soikkeli ym. 2011, 13.) Tämä liittyy suomalaiseen etäkohteliaisuuteen ja tapakulttuuriin: kai-

killa on oikeus tehdä niin kuin itse parhaaksi katsoo ja ilman muiden puuttumista asioihinsa. Sama pätee suomalaisten alkoholinkäyttöön. (Soikkeli ym. 2011, 14).

2.4 Alkoholinkäytön haitat

Alkoholin suurkulutus vaikuttaa niin yksilön, lähipiirin kuin koko yhteiskunnankin hyvinvointiin. Tällä vuosituhannella alkoholinkulutus on kasvanut Suomessa ennätysmallisesti ja samaan tahtiin ovat lisääntyneet myös alkoholihaitat. (Rotko 2010.) Kulutuksen kasvun ja saatavuuden lisääntyessä erityisenä huolenaiheena ovat nuoret sekä nuoret aikuiset, joiden alkoholinkäyttötavat ja elämäntyyli ovat vasta kehittymässä. Kulutuksen nousu luo paineita erityisesti kuntasektorille, jonka vastuulla on sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestäminen. (Holmila, Warpenius, Warsell, Kesänen & Tamminen I. 2009, 16.)

Alkoholin runsaan käytön vaikutukset heijastuvat laajasti koko yhteiskuntaan aiheuttaen ennenaikaisia kuolemia, sairauksia, tapaturmia, sosiaalisia ongelmia sekä taloudellisia haittoja. Sosiaaliin ongelmiin lukeutuvat työtehon aleneminen ja poissaolot, perhe-elämän ongelmat, muut ihmissuhteisiin liittyvät vaikeudet, sekä mahdollinen työsuhteen katkeaminen. Nämä ongelmat aiheuttavat taloudellista ahdingkoa ja sosiaalisten suhteiden kaventumista. Myös väkivalta ja muu rikollisuus liittyvät usein päihetyystilaan ja näistä aiheutuvat haitat muille ihmisille ovat suuria. Yhteiskunnallisella tasolla alkoholin riskikäyttö aiheuttaa kustannuksia niin valtion kuin kuntienkin taloudelle, ja tästä kärsivät myös yritykset sekä muut työnantajat. (Rotko 2010.)

Suurin osa suomalaisista käyttää alkoholia, mutta alkoholinkäytön haitat jakautuvat väestössä epätasaisesti. Humalahakuinen juominen on molempien sukupuolten keskuudessa yleisempää alemmissa kuin ylemmissä sosioekonomisissa ryhmissä. Kaikki sosioekonomiset yhteiskuntaluokat huomioiden miehet juovat merkittävästi naisia enemmän alkoholia. Naisten alkoholinkulutus on kuitenkin kasvanut suhteellisesti miehiä enemmän. Alkoholinkäytön haittoihin liittyvät selkeimmin humalahakuinen juominen sekä suuret kerta-annokset. Alkoholin vuosikulutus ei sinällään kerro alkoholihaitoista. (Rotko 2010.)

Alkoholihaittoja voidaan ja niitä pitää ehkäistä hyvinvointia edistävän yhteiskunta- ja päihdepolitiikan keinoin. Tärkeässä asemassa on haittojen mahdollisimman varhainen ehkäisy ja hoito. Taloudellisesta ja inhimillisestä näkökulmasta järkevintä on varhai-

nen ongelmiin puuttuminen ja ennaltaehkäisy. Alkoholihaittoja voidaan vähentää parantamalla ihmisten yleistä hyvinvointia, terveyttä sekä turvallisuutta. Pulmiin johtavien elinolojen ja vaikeiden elämäntilanteiden torjunta ovat merkittävässä osassa, kun alkoholihaittoja pyritään vähentämään. Yhtä tärkeää on auttaa jo vaikeuksiin joutuneita ihmisiä. (Alkoholiohjelma 04 - 07- Yhteistyön lähtökohdat 2004, 18.)

Alkoholihaittojen vähentämisessä on käytettävä kaikkia mahdollisia keinoja. Tehokkaimmiksi keinoiksi vähentää alkoholin kokonaiskulutusta väestössä ovat osoittautuneet hintaan ja saatavuuteen kohdistuvat toimenpiteet. Toimivimmiksi keinoiksi on havaittu korkea alkoholivero, myynti-ikärajat sekä vähittäismyyntimonopoli. (Rotko 2010.) Rajoittamalla alkoholimainontaa ja valistamalla ihmisiä alkoholihaitoista pyritään vaikuttamaan koko väestön alkoholinkäyttötapoihin. Alkoholihaittojen vähentämiseen nämä keinot eivät kuitenkaan yksinään riitä. (Rotko 2010.)

Kun halutaan vaikuttaa suurista alkoholihaitoista kärsiviin ihmisiin, ehkäisevä toiminta ja varhainen puuttuminen on kohdistettava riskiryhmiin. Haittoja lieventävät toimenpiteet taas voidaan kohdistaa ihmisryhmiin, joilla on jo syntynyt merkittäviä ongelmia alkoholin käytöstä. (Rotko 2010.)

Päihdehaittojen ehkäisyssä on tärkeää estää myös haittoja aiheuttavien alkoholinkäyttötapojen periytyminen sukupolvelta toiselle. Haittoja lievennetään myös puuttumalla alaikäisten alkoholinkäyttöön. Lisäksi päihdeperheiden tukea on parannettava. Tärkeintä on saada paikallisella tasolla niin kodit, koulut, kouluterveydenhuolto kuin kuntien sosiaali- ja terveystoimikin tiiviiseen yhteistyöhön. (Rotko 2010.)

2.5 Alkoholihaitat tilastoina

2000 - luvulla tapahtunut alkoholinkulutuksen kasvu näkyy myös alkoholin aiheuttamien haittojen määrän lisääntymisenä. Vuosina 2008 - 2010 alkoholihaittojen määrä väheni jonkin verran vuosituhannen alkuun nähden, mutta vuonna 2011 useiden haittojen väheneminen pysähtyi. Tästä esimerkkinä ovat poliisin vuonna 2011 saamat kotihälytykset, joita oli 83 758 kappaletta, tämä on noin kaksi prosenttia enemmän kuin vuonna 2010. Sama kehitys on kotihälytysten lisäksi nähtävissä myös pahoinpitelyjen määrässä. Vuosina 2009 - 2010 poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyjen määrä oli vielä laskussa, mutta myönteinen kehitys katkesi vuonna 2011, sillä pahoinpitelyjen määrä lähti taas nousuun. Myös rattijuopumukset lisääntyivät vuonna 2011 edellisvuosista kaksi prosenttia. (Alkoholijuomien kulutus ennallaan 2012.)

Vuonna 2010 oli alkoholin käyttöön kytkeytyneitä kuolemantapauksia noin 2 700, mikä on 189 kuolemaa edellisvuotta vähemmän. Vuoden 2010 aikana päihtymystilassa tapaturmaan tai väkivaltaan menehtyneiden määrä laski noin kymmenen prosenttia vuodesta 2009. (Alkoholijuomien kulutus ennallaan 2012.)

Vuonna 2010 alkoholisairauksiin kuolleita oli 3,5 %, mikä on viisi prosenttia vähemmän kuin vuonna 2009. Alkoholimyrkytykseen menehtyneiden määrä laski samana vuonna noin 14 prosenttia. Myös alkoholisairauksien hoitojaksojen määrä väheni vuoteen 2009 verrattuna yli seitsemän prosenttia. Vuonna 2010 kirjattiin 22 889 sairaalassa toteutettua hoitojaksoa, joissa päädiagnoosina oli sairauden kohdalle merkitty alkoholisairaus. Se merkitsee, että tuolloin hoitojaksojen määrä oli alempi kuin koskaan aiemmin 2000-luvulla. Vuoden 2011 tilastotiedot alkoholiin liittyvistä kuolemantapauksista ja sairaanhoitojaksoista valmistuvat loppuvuodesta 2012. (Alkoholijuomien kulutus ennallaan 2012.)

3 ALKOHOLIPOLITIIKAN HISTORIA SUOMESSA

Suomalaisten sielunrakennetta ja alkoholin juontiin liittyviä uskomuksia kuvaa hyvin:

”Minä kaiken juon. Minä elämäni juon. Minä naapurin viinatkin juon. Minä palkat juon. Minä eläkkeet juon. Minä vaimonkin perinnöt juon. Minä asunnot juon. Minä metsät juon. Minä maat ja mannut juon. Minä traktorin juon. Minä hevoseni juon. Kissat ja koirat sikana juon. Juon juon, minä poika juon. Minä tykkään olla kännissä. Juon juon, minä poika juon. Tahdon heilua hulluna humalassa. Hei jaa! Ja otetaan taas. Minä krapulaan juon. Minä humalaan juon. Ja selvin päinkin juon. Minä muutama juon. Minä muutenkin juon. Ja sittenkin minä juon. Minä duurissa juon. Minä mollissa juon. Minä alkomahollissa juon. Talletustillin ja autotallin. Tillin tallin juon..” Ja niin edelleen. (Freud, Marx, Engels & Jung -yhtye. Juomalaulu 2 ½.)

Ajastaan on havaittu, että ilon ja hauskanpidon rinnalla päihteet aiheuttavat myös monenlaisia haittoja: henkistä sekä fyysistä kärsimystä ja jopa ennenaikaisen kuoleman. Alkoholihaitat tulevat yhteiskunnalle kalliiksi. Kustannusten lisäksi alkoholin suurkulutus vaikuttaa ihmisten syrjäytymiseen, sosiaaliseen ympäristöön, perheeseen, lapsiin sekä muihin ihmisiin. Tästä syystä on pyritty niin suoraan kuin välillisestikin vaikuttamaan ihmisten päihdekäyttäytymiseen. (Soikkeli ym. 2011, 12.)

3.1 Katsaus Suomen alkoholipoliittiseen historiaan

Ensimmäinen suomalaisia koskeva alkoholipoliittinen päätös tuli voimaan Ruotsin vallan aikana jo vuonna 1638, jolloin Ruotsin valtiopäivät määräsi kaupunkeihin viinanpolttoveron. Seuraava suurempi alkoholipoliittinen toimenpide tehtiin vasta runsas kaksisataa vuotta myöhemmin, kun kotipolton kieltävä laki tuli voimaan vuonna 1866. Tämän jälkeen alkoholin myyntiin ja valmistukseen liitettiin vahvasti verotus ja se toi mukanaan tuloja niin valtiolle kuin papistollekin. Myöhemmin alkoholipolitiikan keskiöön nousi valtiontalouden näkökulma. (Semi & Herva. 2006.)

3.1.1 1866 - 1919 Raittiusliike ja kieltolaki

Suomen ensimmäinen järjestäytynyt raittiusliike, Raittiuden Ystävät perustettiin vuonna 1880. Raittiusliike levitti raittiusaatetta ja edesauttoi kansalaisten mielten nostattamisessa viinaa vastaan. Raittiuden Ystävät toimeenpani vuosien 1898- 1900 juomalakon. Lakkoliikettä seurasi anomus kieltolain säätämiseksi. (Semi & Herva 2006.)

Kieltolaki astui Suomessa voimaan 1.6.1919 ja oli käytössä aina vuoteen 1932 saakka. Tuona aikana alkoholipitoisten aineiden valmistus, myynti, kuljetus ja varastointi sallittiin vain lääkinnällisiin tarkoituksiin. Yksinoikeus alkoholin maahantuontiin, valmistukseen ja myyntiin kuului valtiolle. Valtakunnallisia kieltolakeja oli Suomen lisäksi Islannissa, Norjassa sekä Yhdysvalloissa. (Semi & Herva 2006.)

3.1.2 1932 - 1994 Valtion monopolin aikakausi

Kieltolaki ei osoittautunut kestäväksi ratkaisuksi. Lain aikana monet epäkohdat nousivat esille. Kieltolaki vain lisäsi alkoholihaittoja ja juomatavat muuttuivat rajummiksi. Ajastaan lain kunnioitus väheni. Alkoholirikollisuus lisääntyi. Laittoman alkoholinmyynnin voitot menivät rikollisille, mutta lisääntyneiden alkoholihaittojen kustannukset jäivät yhteiskunnan harteille. (Semi & Herva 2006.)

Alkoholihaittojen hallintaa helpottamaan perustettiin kieltolain aikaan raittiuslautakuntia, joiden tehtävänä oli tehdä esityksiä alkoholisteiksi tunnettujen henkilöiden holhouksesta ja hoidosta. Muut alkoholihaittojen korjaamistehtävät jäivät lähinnä poliisin, oikeuslaitoksen ja köyhäinhoidon. (Semi & Herva 2006.)

Kieltolain osoittautuessa huonosti toimivaksi esille nousi ajatus kieltolain kumoamisesta. Neuvoa antavassa kansanäänestyksessä vuonna 1932 peräti 70,6 prosenttia äänestäjistä kannatti alkoholijuomien myynnin sallimista säännösteltynä ja verotettuna. Eduskunta hyväksyi ylimääräisillä valtiopäivillä 1932 kansanäänestyksen perusteella annetun lain äänin 120 - 45. Kieltolaki kumottiin, ja tilalle tuli 5.4.1932 voimaan astunut väkijuomalaki. (Semi & Herva 2006.)

Kieltolain kumouduttua Suomessa alettiin tietoisesti noudattaa keskitettyä alkoholipolitiikkaa ja alkoholiasiat erotettiin valtiovallan suoranaisestä yhteydestä. Alkoholipolitiikka kokonaisuudessaan keskitettiin valtion omistamalle yhtiölle, Alkolle. Monopoliyhtiön tehtäviksi muodostuivat kaikki alkoholijuomiin liittyvä kaupallinen toiminta sekä hallinnolliset ja alkoholipolitiikkaan liittyvät tehtävät (2000-luvun alkoholiohjelma, yhteistyötä ja vastuuta 2000. 19.)

Suomen alkoholikulttuurissa ovat etusijalle nousseet aina järjestys sekä turvallisuuskäsitteet. Ilmiö tiivistyi 1940-luvulla ostajain tarkkailusysteemiin. Alkoholiostoksia varten asiakkaalle annettiin myymälä- eli ”viina kortti”, joka leimattiin jokaisen oston yhteydessä. Korttia leimatessa tarkastettiin myös asiakkaan aiemmat alkoholiostokset. Mikäli asiakkaalla oli lyhyellä aikavälillä runsaasti ostoja, asiakas ohjattiin tarkkailijan puhutteluun. Tarkkailijalla oli harkintansa mukaan oikeus asettaa asiakas myyntikieltoon. Enimmillään myyntikieltoja annettiin 40 000 - 50 000 vuodessa. Yksilöllinen ostajain tarkkailu oli voimassa vuosina 1944 – 1957. (Semi & Herva 2006.)

Vuoden 1932 jälkeinen aika Euroopan unioniin (1994) liittymiseen asti muodostaa siis kokonaisuuden, jossa alkoholipolitiikka pääasiallisesti keskittyi valtion omistamalle alkoholiyhtiölle. Valtion monopoli- ja väkijuomien jakautuu väkijuomista annetun (45/32)lain sekä alkoholilain (459/68) ja keskioluesta annetun lain (462/68) soveltamisajankohdiin. Vuonna 1968 säädettyjen lakien seurauksena vuodesta 1969 lähtien julkisella paikalla juopuneena esiintyminen ei ole ollut enää rikos, ja keskiolutta pystyi ostamaan Alkojen lisäksi myös maitokaupoista. (Semi & Herva 2006.)

3.1.3 Uusi alkoholilaki ja EU:hun liittyminen

Vuonna 1995 astui voimaan uusi alkoholilainsäädäntö, joka yhdessä Euroopan unionin jäsenyyden kanssa toi muutoksia jo perinteiseksi muodostuneeseen suomalaiseen alkoholijärjestelmään sekä juomakulttuuriin (Hyvinvoinnin ilmapuntari 2 1995.) Uu-

den alkoholilain myötä Alkon toiminta alkoholin myynnin ja anniskelun valvojana lakkautettiin ja tehtävät siirrettiin Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskukseen. (Holmila ym. 2009, 16).

Sosiaali- ja terveysministeriö reagoi lakimuutoksiin ja muuttuvaan tilanteeseen suunnittelemalla ja luomalla Kansallisen alkoholiohjelman vuosille 1996 - 1999. Ohjelmassa korostettiin hyvinvointiyhteiskunnan kansallisesti laaja-alaisen alkoholipolitiikan tukemista ja edistämistä. Ensimmäinen alkoholiohjelma painotti vastuullisen kansalaistoiminnan kehittämistä, kansanterveysnäkökulmaa sekä hyvinvointia edistävien olojen ja ympäristöjen kehittämistä. (Hyvinvoinnin ilmapuntari 2 1995.)

4 PÄIHDESTATEGIA

Suomen kunnissa elettiin 1980 - 1990 luvun vaihteessa suurten muutosten aikaa. Se sai kunnat pohtimaan erilaisia keinoja, miten selviytyä jatkossa. Kuntiin laadittiin hyvinvointistrategioita ja ohjelmia, kuten päihdestrategioita. Kehittämällä strategista suunnitteluaan kunnilla oli mahdollisuus oleellisesti parantaa suorituskykyään. Strateginen suunnittelu auttaa etsimään eri tilanteisiin parhaiten sopivia vaihtoehtoisia ratkaisuja ja helpottaa keskittymistä oleellisiin ja keskeisiin asioihin. Ilman strategista suunnittelua altistutaan ja takerrutaan helposti pieniin jokapäiväisiin asioihin. On vaarana, että kunnan todelliset mahdollisuudet jäävät hyödyntämättä ja resurssit menevät hukkaan. (Romppanen 2005, 12.) Suunnitelmallisuus on välttämätöntä, mikäli kuntien resurssit halutaan hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti.

4.1 Päihdestrategian määrittely

Käsitettä strategia on pyritty määrittelemään monin eri tavoin. Alkujaan strategialla käsitettiin oppia sodan johtamistaidosta sekä ennalta suunniteltuja toimenpiteitä sodan voittamiseksi. Päihdestrategiaa voidaan nimittää myös päihdetyön toimintasuunnitelmaksi, mutta nykyisin strategian käsite on laajempi. Yhteinen nimittäjä kaikkien strategiamääritelmien välillä on, että strateginen ajattelu uusiutuu ja kykenee ottamaan jatkuvasti huomioon ympäristössä tapahtuvat muutokset. Päihdestrategiassa selvitetään jatkuvana prosessina ehkäisevää päihdetyötä tekevät organisaatiot toimintaympäristöineen sekä määritellään näille organisaatioille ennalta tulostavoitteet ja esitetään keinoja asetettuihin päämääriin pääsemiseksi (Romppanen 2005, 10.)

”Strategia on tietoisesti päätetty suunnitelma” ja ”Päihdestrategialla ymmärrämme käsitettä, joka sisältää kunnan päihdetyötä koskevia linjauksia sekä tavoitteita ja keinoja niiden toteuttamiseksi. Paikallisten strategioiden taustalla oletetaan olevan kansallisten ohjelmien linjaukset”. (Romppanen 2005,11.)

4.2 Kouvolan päihdestrategia

Kouvolan päihdetyötä on vuosina 2009 - 2012 toteutettu oman, Kouvolan tarpeita vastaavan päihdestrategian mukaisesti. Kouvolan päihdestrategiahanke aloitettiin Kouvolan seudun kuntien yhteishankkeena tammikuussa 2008, ennen kuuden kunnan (Anjalankoski, Elimäki, Jaala, Kouvola, Kuusankoski ja Valkeala) yhdistymistä. Syksyllä 2009 kuntien liittyttyä yhteen, hanke järjestäytyi Kouvolan päihdestrategia hankkeeksi, tavoitteeksi asetettiin laatia uudelle Kouvolalle päihdestrategia. Strategia kattaa niin ehkäisevän päihdetyön, peruspalveluiden päihdetyön kuin päihdetyön erityispalvelutkin. (Kouvolan päihdestrategia 2009 - 2012 2010, 3.)

Kouvolan päihdestrategia pohjautuu valtakunnallisiin laatusuosituksiin sekä lainsäädäntöön. Päihdehuoltolain 5. §:ssä säädetään, että sosiaalilautakunnan ja kunnan muiden viranomaisten on ehkäistävä alkoholin ja muiden päihteiden ongelmakäyttöä yleisesti lisäävien olosuhteiden ja elämäntapojen syntymistä. Sosiaalilautakunnan ja terveyslautakunnan on seurattava päihteiden ongelmakäyttöä kunnassa ja välitettävä tietoa ongelmakäytön syntyyn, ehkäisyyn ja hoidettavuuteen liittyvistä tekijöistä sekä annettava asiantuntija-apua muille viranomaisille samoin kuin kunnan asukkaille ja kunnassa toimiville yhteisöille (Päihdehuoltolaki 1986/41.)

Alkoholin käytön tilanne Kouvolassa oli strategian laatimisen aikoihin(2008- 2009) huolestuttava. Vuonna 2008 Kouvolan alueesta tilattiin PYLL -tilastot eli tilastot ennenaikaisesti menetetyistä elinvuosista. Selvityksen mukaan alkoholiperäiset sairaudet ja alkoholimyrkytykset olivat uuden Kouvolan alueella hälyttävällä tasolla. PYLL -indekseistä selvisi myös, että tilanne alkoholiperäisten tapaturmien osalta oli Kouvolan alueella 30 % huonompi maan keskiarvoon nähden (Kouvolan päihdestrategia 2009 - 2012, 4.)

Kuusankosken aluesairaalassa Start – keskuksen tekemän kaksivuotisen (2004 - 2006) tapaturmatietojen tilastoinnin mukaan sairaalan päivystykseen tulleista tapaturmapotilaista (mukana myös pahoinpitelyt ja itsensä vahingoittaminen) neljäsosa oli päihty-

neenä ja alkoholin vaikutuksen alaisena. Viikonloppuisin alkoholia oli tapaturmapotilaista nauttinut joka toinen, miehet useammin kuin naiset. Alkoholipromillet olivat mittauksissa korkeita. Naisilla keskimääräinen promillepitoisuus oli 1,5 ja suurin naiselta mitattu promillemäärä oli 3,6. Miehillä mitattiin keskimääräiseksi promillepitoisuudeksi 1,8 promillea ja korkein mieheltä mitattu promillemäärä oli 5,0 (Kouvolan päihdestrategia 2009 - 2012, 4.)

Kouvolan päihdestrategian painopistealueiksi valikoitui PYLL- indeksien tulosten, kuolinsyrekisterin tietojen, Start- keskuksen tuottaman seurantatiedon, sairaanhoitopiirin päihdetutkimuksen ja kuntalaisille toteutetun kyselyn pohjalta. Päihdestrategian painopisteet ovat: ehkäisevä päihdetyö, varhainen puuttuminen ja päihdehaittojen oleellinen vähentäminen. Kouvolassa päihdestrategialle arvoiksi asetettiin asiakaslähtöisyys, osallisuus, yhteisvastuullisuus, ihmisarvon kunnioitus sekä moniammatillisuus. (Kouvolan päihdestrategia 2009 - 2012, 10.)

Kouvolan päihdestrategiassa päihdetyö nähdään osana hyvinvointityötä ja tapaa järjestää kaupungin päihdepalvelut. ”Kouvola on turvallinen kaupunki, jossa päihdehaittojen ehkäisy ja päihdetyö on osa paikallista hyvinvointityötä. Päihdepalvelut ovat kynnyskettömiä, vaikuttavia ja pohjautuvat lainsäädäntöön ja asiakkaiden tarpeisiin”. (Kouvolan päihdestrategia 2009 – 2012, 9.)

4.3 Kouvolan 2009 - 2012 päihdestrategian tulokset

Kouvolan päihdestrategian 2009 - 2012 loppuraportissa, joka valmistui lokakuussa 2012, käsitellään kyseisen päihdestrategian 2009 - 2012 toteutuneita tavoitteita ja strategian vaikutuksia Kouvolan nykyiseen päihde-tilanteeseen. Strategian tavoitteina olivat ehkäisevän päihdetyön toiminnan tehostaminen, varhaisen päihdeongelmiin puuttumisen lisääminen sekä päihdehaittojen oleellinen vähentäminen.

Strategian toteutumista seurattiin kolme kertaa vuodessa taulukkomuotoon kerätyillä tiedoilla. Taulukoidut tiedot helpottavat, kun seurataan kullekin toimintayksikölle asetettujen tavoitteiden toteutumista. Yleisenä havaintona koko strategian seuranta-ajalta on, että useilla eri toimialoilla monenlainen ja laaja-alainen yhteistyö on lisääntynyt ja vakiintunut toimijoiden välillä (Kouvolan päihdestrategian loppuraportti 2012, 1.)

Syksyllä 2012 kootuista taulukkotiedoista on nähtävissä varhaisen puuttumisen- ja ehkäisevän päihdetyön toimenpiteiden onnistumiset sekä epäonnistumiset. Onnistumisia ovat esimerkiksi neuvoloissa ja työterveyshuolloissa suunnitelman mukaisesti toteutetut päihteiden käyttöä mittaavien AUDIT- testien täyttämiset asiakkailla. Myös kouluissa toteutettiin suunnitelmallisesti vastaavat nuorten päihteiden käyttöä mittaavat testit. (Kouvolan päihdestrategian loppuraportti 2012, 1.)

Testien käytöllä on pyritty päihdehaittojen varhaiseen puuttumiseen ja vähentämiseen. Informointia päihdehaitoista lisättiin esim. median avulla. Informoinnin lisääntyminen ja onnistumien ovat nähtävissä myös 2012 kuntalaiskyselyssä: informaation runsastuminen nousi usein esille. Siitä voi päätellä, että ennaltaehkäisevän päihdetyön saralla onnistuttiin lisäämään kuntalaisten tietoutta päihhteistä ja päihdehaitoista. (Kouvolan päihdestrategian loppuraportti 2012, 1.)

Kouvolassa laaja-alaista päihdestrategiaa on toteutettu jo vuosia, mutta se sisältää myös joukon erilaisia hankkeita ja toimintapisteitä, jotka ovat joko suunnitteluvaiheessa, toteutumassa tai vasta hiljan toteutuneet eikä uudistusten vaikutukset ole lyhyen toimintavaiheen perusteella vielä arvioitavissa. (Kouvolan päihdestrategian loppuraportti 2012, 1.)

Eräs tärkeä uudistus Kouvolan päihdepalvelutilanteessa tapahtui, kun A-klinikkasäätiön Katkaisuhuoltoaseman yhteyteen 7.1.2011 avattiin Selviämisyksikkö. Yksikössä on aikavälillä 1.1.2012 - 4.9.2012 ollut 744 hoitojaksoa ja 280 eri asiakasta, joista 95,71 % ilmoittaa pääpäihhteeseen alkoholin. Katkaisuhuoltoon on selviämisyksikön kautta siirtynyt 35,48 % asiakkaista, mikä on merkittävä määrä. Nelipaikkaisessa yksikössä hoidetaan keskimäärin kolme asiakasta vuorokaudessa. Selviämisyksikön avaamisen myötä päihtymyksen takia terveyskeskukseen vietyjen määrät ovat vähentyneet. Samanaikaisesti myös poliisin huomaan päätyneiden henkilöiden määrät ovat vähentyneet. (Selviämisyksikön asiakastilasto 2012.)

Selviämisyksikön on todettu vähentävän muiden toimijoiden kuormitusta. Yksikön palveluilla on merkitystä myös päihdehaittojen vähentämisessä, kun ihmiset pääsevät yksikön suojissa turvallisesti nukkumaan pois humalansa. Selviämisyksikön toimintaa seurataan Mielen Avain – hankkeen Selvä-työryhmässä. (Selviämisyksikön asiakastilasto 2012.)

Selviämisyksikön myötä Kouvolaan saatiin matalankynnyksen yksikkö päihdeongelmien hoitoon. Selviämisyksikön kautta siirtyy Katkaisuhoitoon myös paljon ensikertalaisia, jotka eivät ehkä muuten olisi vielä osanneet hakeutua kyseiseen palveluun. Edellä mainitut asiat ovat edesauttaneet Kouvolan alueen alkoholihaittojen vähentämistä. (Selviämisyksikön asiakastilasto 2012.)

Kouvolassa aiemmin käynnistetyn Kaste- hankkeen alainen Mielen Avain -hanke poiki Yhteispäivystys- ja kriisikeskushankkeen. Yhteispäivystys- ja kriisikeskus aloitti toimintansa lokakuussa 2012. Uusi keskus on huomattava alueen päihdetyön tehostamiseksi tehty parannus. Keskuksen pääasiallisena tarkoituksena on parantaa virka-ajan ulkopuolisen sosiaalipäivystyksen resursseja ja helpottaa poliisilaitoksen sosiaaliohjaajien asemaa kriisiasiakkaiden kannattelijoina, kun heidän virka-ajan ulkopuolelle saatiin päivystystyöhön lisää resursseja. (Kouvolan päihdestrategian loppuraportti 2012, 1.) Keskuksen vaikutukset eivät ole sen tähänastisen toiminta-ajan perusteella vielä arvioitavissa.

Vuonna 2012 on Kouvolan alueen päihdetyössä tapahtunut merkittäviä parannuksia, kun Yhteispäivystys- ja kriisikeskus palkkasi projektikoordinaattorin, tuetun asumisen ohjaajan ja erikoissairaanhoidajan. Kouvolan A-klinikalle saatiin oma nuorten ohjaaja. Samalla saatiin parannusta myös mielenterveys- ja päihdekuntoutujien asumistilanteeseen. (Kouvolan päihdestrategian loppuraportti 2012.)

Päihdetyöhön mukaan saadut uudet toimijat ja tahot ovat hyvä lisävoima Kouvolan alueen päihdehaittojen vähentämistyössä. A-klinikan nuorten ohjaaja parantaa oleellisesti nuorten päihdeongelmaisten tilannetta ja palveluja Kouvolassa. Kaupungin Päihdestrategian erääksi painopistealueeksi valitulle tärkeälle kohderyhmälle, nuorille ei ollut aiemmin selkeää omaa työntekijäänsä, mikä oli koettu merkittäväksi puutteeksi jo useita vuosia. (Kouvolan päihdestrategian loppuraportti 2012.)

Päihde- ja mielenterveysongelmaisten asumistilanteen odotetaan parantuvan merkittävästi, kun Kouvolan Salmentöyryntielle loka-marraskuussa 2012 avataan paljon kaivattu 44-paikkainen päihdeettömän asumisen yksikkö. Yksikön tultua käyttöön, asumismuodon vaikutuksia päihde- ja mielenterveysongelmaisten tilanteeseen seurataan. (Kouvolan päihdestrategian loppuraportti 2012.)

Kouvolan päihdestrategia sisältää myös suunnitelman kotikatkaisuhoidon käytöstä eräänä keinona vähentää päihdehaittoja. Menetelmän kohderyhmänä ovat erityisesti ikääntyneet ja vammaiset henkilöt sekä muut ihmiset, joilla katkaisuhoidon toteuttaminen ei jostain syystä ole mahdollinen muualla kuin kotona. Kotikatkaisuhuolto on mahdollista järjestää lisäämällä päihdestrategian eri toimijoiden yhteistyötä. Tämä tavoite ei ole vielä toteutunut, mutta kotikatkaisuhuolto koetaan tarpeelliseksi ja se pyritään ottamaan käyttöön mahdollisimman pian. Koti-katkon toteuttamissuunnitelmaa kehitetään vuonna 2013. (Kouvolan päihdestrategian loppuraportti 2012.)

Myös valtiovallan, kuntien sekä järjestöjen yhteistyössä toteuttamalla Alkoholiohjelmalla on suuri vaikutus Kouvolan ehkäisevässä päihdetyössä. Kaupunki liittyi valtakunnalliseen Alkoholiohjelmaan keväällä 2010, ja ohjelmalla on yhä keskeinen osa Kouvolan ehkäisevässä päihdetyössä. Kouvolassa toimii kaksi tärkeää Alkoholiohjelman mukaista työryhmää: Ehkäisevän päihdetyön ryhmä ja Tarjontatyöryhmä.

Ehkäisevän päihdetyön ryhmä seuraa ja toteuttaa ehkäisevää päihdetyötä Kouvolassa. Ryhmän toimintamuotoja ovat mm. päihdekasvatuksen antaminen kouluissa ja varuskunnissa. Ehkäisevä päihdetyö-ryhmä organisoii ja toteuttaa myös keväisin, koulujen loppumisen aikaan toteutettavaa Älä välitä -kampanjaa. Kampanjan tarkoitus on puuttua alaikäisten alkoholinkäyttöön ennaltaehkäisevästi, vastuullisen vähittäismyynnin ja alkoholin alaikäisille välittämisen rajoittamisen keinoin.

Alkoholiohjelman mukainen Tarjontatyöryhmä perustettiin Kouvolaan vuonna 2011, kevättalvella. Jäseninä toimivat elinkeinoelämän, ravintoloiden ja alkoholin vähittäismyynnin, ammattioppilaitosten, poliisin ja vartiointitoimen edustajia (Kouvolan päihdestrategian loppuraportti 2012, 2.)

Alkukartoituksena, yhdessä elinkeinoelämän kanssa järjestettiin toukokuussa 2011 alkoholijuomien ostokokeet, joilla tutkittiin sitä, kuinka paljon eri liikkeet myivät alkoholijuomia nuorille asiakkaille näiden ikää tarkistamatta. Kartoituksen tulokset paljastivat myymälähenkilökunnan koulutustarpeen. Kouvolassa järjestettyyn Vastuullinen myyjä koulutukseen osallistui 46 henkilöä. (Kouvolan päihdestrategian loppuraportti 2012.)

Toinen alkoholiohjelmaan liittyvä hanke toteutettiin yhteistyössä Kymenlaakson ammattikorkeakoulun opiskelijoiden kanssa. Kysymyksessä oli Kouvolan yökerhojen

asiakasarviointi. Hanke toteutettiin keväällä 2012. Arvioinneista tehtiin yhteinen, julkinen raportti, jonka lisäksi ravintolakohtaiset arvioinnit toimitettiin asianomaisille yrityksille. (Kouvolan päihdestrategian loppuraportti 2012, 2.) Seuranta ostokokeita ei ole vielä toteutettu, joten vertailumateriaalia toiminnan vaikuttavuudesta ei vielä ole saatavilla. Edellä mainituin toimenpitein sekä tekemällä yhteistyötä niiden tahojen kanssa, joilta nuoret tai nuoret aikuiset ostavat alkoholia, on parannettu ehkäisevän päihdetyön vaikuttavuutta nuorten ja nuorten aikuisten keskuudessa

Päihdestrategian 2009 - 2012 päättymisen yhteydessä haluttiin kuulla kuntalaisten mielipiteitä siitä, miten he näkevät päihdestrategian vaikuttaneen Kouvolan päihteiden käytön tilanteeseen. Kuntalaisten mielipiteitä selvitettiin Kouvolan kaupungin internet sivuilla olleen kyselyn avulla. Kysymykset painottuivat ehkäisevän päihdetyön ja varhaisen puuttumisen vaikuttavuuteen sekä alkoholihaittojen vähenemisen havainnointiin. Kyselyllä pyrittiin selvittämään kuntalaisten näkemystä päihdestrategian toimenpiteiden vaikuttavuudesta päihdehaittoihin. Haluttiin tarkempaa tietoa niistä keinoista, joilla kuntalaiset havaitsivat olleen vaikutusta tapahtuneisiin muutoksiin. (Kuntalaisten kuuleminen päihdestrategiasta 2012.) Kyselyn yhteenveto on liitteenä 4.

Vastaukset paljastivat ne osa-alueet, jotka kaipaavat yhä puuttumista ja toimenpiteitä, sekä myös ne alueet, joilla kuntalaiset ovat havainneet tapahtuneen muutosta parempaan. Kysely oli avoinna usean kuukauden ajan syyskesällä 2012, jonka jälkeen lokakuussa 2012 vastaukset koottiin yhteen. Kyselyyn vastasi 110 henkilöä. Päihdehaittojen vähentämiseen oli puututtu 43 vastaajan mielestä, mutta 31 henkilöä koki, ettei haittoihin oltu puututtu. (Kuntalaisten kuuleminen päihdestrategiasta 2012.) Kyselyn yhteenveto on liitteenä 4.

Myönteisesti vastanneista 17 henkilöä oli sitä mieltä, että haittoihin puuttuminen näkyi eniten kuntalaisten informointina ja valistuksena. Peräti 97 vastanneista tiesi, mistä päihdeongelmiin voi hakea apua. Tieto avunsaannista päihdeongelmiin oli lisääntynyt huomattavasti verrattuna päihdestrategiaa edeltävään aikaan. Omasta päihteidenkäytöstä 9 henkilöä koki kysyttävän aiempaa useammin. Kysymyskertojen määrä oli 69 henkilöstä pysynyt samana. Omasta päihteidenkäytöstä kysyttiin mm. terveyskeskuksessa. (Kuntalaisten kuuleminen päihdestrategiasta 2012.) Kyselyn yhteenveto on liitteenä 4.

Useat vastaajat näkivät aiheettomana kyselyn mini-interventiosta. Mini-interventiolla tarkoitetaan ulkopuolisen tahon ennakoivaa tai varhaista puuttumista henkilön alkoholin kulutukseen. (Kuntalaisten kuuleminen päihdestrategiasta 2012.) Kyselyn yhteenveto on liitteenä 4.

Vastanneista 68 tiesi mielestään riittävästi alkoholin ja lääkkeiden yhteiskäytön haitoista, mutta 31 vastaajaa piti tietojaan riittämättömiä. Kouvolan alkoholin tarjontaa piti vastuullisena kaikkiaan 55 henkilöä. Vastuuttomana tarjontaa piti vain 20 henkilöä. (Kuntalaisten kuuleminen päihdestrategiasta 2012.) Kyselyn yhteenveto on liitteenä 4.

4.4 Päihdestrategian tulevaisuus

Kouvolan uuden Mielenterveys- ja päihdeohjelman suunnittelu aloitetaan kesällä 2013. Alkujaan suunnittelun piti alkaa jo maaliskuussa 2012. Viivästyminen johtuu kaupungissa vuoden 2013 alusta voimaan tulevasta organisaation uudistuksesta. Jo nyt on tieto, että Kouvolan kaupunki aikoo jatkossakin pysyä mukana alkoholiohjelmassa ja toteuttaa sen mukaista toimintaa. Asiakkaiden ravintola arviointien jatkosta ei ole vielä tietoa, kuten ei myöskään vähittäismyyntiliikkeiden ostokokeiden jatkosta. Kouvolassa pidetään kuitenkin tärkeänä jatkaa yhteistyötä ehkäisevää päihdetyötä tekevien eri toimijoiden ja ravintolayrittäjien kesken. (Laakkonen 2012.)

Mikäli toiminta jatkuu, halutaan sitä laajentaa ravintoloiden asiakasarviointien ja vähittäismyyntiliikkeiden alkoholin ostokokeiden lisäksi myös tupakkatuotteiden myynnin ja ikärajavaivonnan tarkkailuun. Tarkkailun piiriin halutaan myös rahapelien ikärajan valvonta. (Laakkonen 2012.)

Edellä mainittujen suunnitelmien lisäksi seuraava PYLL-indeksin eli ennenaikaisesti menetettyjen elinvuosien seuranta toteutetaan Kouvolan perusturvalautakunnan toimesta vuoden 2013 aikana. Siinä yhteydessä arvioidaan päihdestrategian aikana tuotettujen toimenpiteiden vaikuttavuutta kansalaisten eliniän pidentymiseen. (Laakkonen 2012.)

5 EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ

5.1 Ehkäisevän päihdetyön määrittely

Ehkäisevä päihdetyö on lakisääteistä toimintaa. (Päihdehuoltolaki 1986/41 2. §). Lain mukaan ehkäisevän päihdetyön yleisten edellytysten luominen on ensisijaisesti valtion ja kuntien tehtävä. (Ehkäisevä päihdetyö.) Päihdehuoltolain tavoitteena on ehkäistä ja vähentää päihteiden ongelmakäyttöä sekä siihen liittyviä sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja sekä edistää päihteiden ongelmakäyttäjän ja hänen läheistensä toimintakykyä ja turvallisuutta. Päihdehuollon järjestämismääräykset on kunnalla. Palvelujen ja toimenpiteiden järjestäminen ja kehittäminen kunnassa kuuluvat sosiaali- ja terveystieteiden lautakunnalle. (Päihdehuoltolaki 1986/41.)

Ehkäisevää päihdetyötä tehdään käytännössä verkostomaisesti eri hallinnonaloja edustavien viranomaisten, moninaisten järjestöjen, seurakuntien, elinkeinoelämän ja muiden paikallisten ja seudullisten toimijoiden monialaisena yhteistyönä. (Ehkäisevä päihdetyö.)

Yhteistoiminta velvoitteesta säädetään Päihdehuoltolain 9. §:ssä jossa määrätään päihdehuollon alalla toimivien viranomaisten ja yhteisöjen velvoitteesta toimia keskenään yhteistyössä. Erityistä huomiota lain mukaisesti toimittaessa on kiinnitettävä päihdehuollon ja muun sosiaali- ja terveydenhuollon, raittiustoimen, asuntoviranomaisten, työvoimaviranomaisten, koulutoimen, nuorisotoimen sekä poliisin keskinäiseen yhteistyöhön. (Päihdehuoltolaki 1986/41.)

Ehkäisevän päihdetyön ensisijainen tavoite on terveyden edistäminen. Yhteiskunnan sosiaalinen sekä kulttuurinen tausta määrittää, että mikä on suotuisaa tai epäsuotuisaa päihteiden käytön, väärinkäytön sekä ongelmakäytön suhteen. Päihteiden käytön ehkäisyyn tähtäävä työ koetaan usein ristiriitaisesti erilaisten kansalaisryhmien näkemysten ja arvojen poiketessa toisistaan. Erilaisten normien aiheuttamat ristiriidat muodostavat esteitä ehkäisevälle työlle. Ristiriidat ruokkivat julkista keskustelua ehkäisevästä päihdetyöstä. Jatkuvasta julkisesta keskustelusta on hyötyä ehkäisevässä päihdetyössä. (Stel & Voordewind 1999, 39.)

Ehkäisevä päihdetyö on määritelmien mukaan toimintaa, jolla vähennetään sekä ehkäistään päihteiden käyttöä. Ehkäisevällä päihdetyöllä pyritään estämään päihteiden käytöstä johtuvia haittoja vaikuttamalla päihteiden saatavuuteen ja hintoihin, päihteitä

koskeviin tietoihin ja asenteisiin, päihteiden käyttötapoihin sekä päihteiden ongelmakäyttöä synnyttäviin olosuhteisiin ja sitä tukevaan kulttuuriin. (Ehkäisevän päihdetyön perusteet 2004, 5.) Ehkäisevällä päihdetyöllä edistetään päihteetöntä elintapaa, vähennetään päihdehaittoja, lisätään päihdetietämystä sekä edistetään päihdeongelmista kärsivien kansalaisten oikeuksia. (Alkoholiohjelma 2008- 2011, 7.)

Ehkäisevään päihdetyöhön kuuluu päihteiden kysynnän sekä tarjonnan vähentäminen. Päihteiden kysynnän vähentämisellä pyritään minimoimaan päihteiden käyttäjien halua ja tarvetta käyttää päihteitä. Päihteiden saatavuuden sääntelyä ovat tarjonnan vähentäminen, laittoman tarjonnan torjunta sekä laillisen tarjonnan ehtoihin vaikuttamista niin virallisoin, kuin kansalaisvaikuttamisenkin keinoin. (Ehkäisevän päihdetyön perusteet 2004, 5.)

Ehkäisevä työ jaetaan kolmeen pääluokkaan: Primaaripreventio (Yleinen ehkäisy), Sekundaaripreventio (Riskiryhmäehkäisy) ja Tertiaaripreventio (Korjaava ehkäisy). Primaaripreventio tarkoittaa ennen terveysongelmia tehtäviä interventioita (väliintulo). Primaaripreventiolla yritetään vaikuttaa kohderyhmien käsityksiin ja käyttäytymiseen, sekä motivoidaan muuttamaan elämää toivottuun suuntaan. Kasvatus ja informointi näyttelevät suurta roolia tätä prosessia. Lopullisena tavoitteena voi olla sellaisen käyttäytymismallin edistäminen, että ihminen kykenee hallitsemaan mielihalujaan ja huomioimaan kuinka oma käytös heijastuu muihin ihmisiin. (Stel & Voordewind 1999, 39.)

Elämänasenne sekä sosiaaliset taidot vaikuttavat siihen, miten yksilö suhtautuu vaikkapa laittomiin päihteisiin. Sosiaalisten taitojen omaksuminen on ehkäisevän työn välillinen tavoite ja päihteistä kieltäytyminen toivottu lopputulos. (Stel & Voordewind 1999, 39.)

Sekundaaripreventiolla tarkoitetaan puuttumista varhaisessa vaiheessa kehittyvään ongelmaan tai sairauteen. Tämänkaltainen ehkäisevä työ yleensä kasvattaa hoito- ja tukipalveluiden kysyntää sosiaali- ja terveysalalla. (Stel & Voordewind 1999, 39.)

Tertiaaripreventiolla tarkoitetaan käyttäytymishäiriön oireiden rajoittamista, ongelman uusiutumisen ehkäisyä mahdollisimman varhaisesti. Tällainen ehkäisevä työ tapahtuu useimmiten hoitopalvelujen piirissä. (Stel & Voordewind 1999, 39.)

5.2 Ehkäisevän päihdetyön työtavat ja keinot

Ehkäisevän päihdetyön työ- ja toimintatapoja luokitellaan sen mukaan miten, missä, kenelle ja millaisin tavoittein työtä tehdään. Ehkäisevässä päihdetyössä kohderyhmä voi olla joko välillinen tai välitön. Jos välittömänä kohderyhmänä ovat esimerkiksi nuoret, niin tällöin välillisiä kohderyhmiä voivat olla esimerkiksi nuorten vanhemmat ja päihdetyön ammattilaiset. Viimeksi mainituille voidaan suunnata neuvoja ja koulutusta. (Ehkäisevän päihdetyön perusteet 2004, 5 - 6.)

Kohderyhmä voi määrittää myös sen mukaan, millaisia ryhmiä tavoitellaan tai ovatko kyseessä suuret väestöryhmät, joilla ei ole välttämättä omakohtaista kokemusta päihteiden käytöstä. Kohderyhmä voi muodostua myös erilaisista riskiryhmistä tai päihteiden ongelmakäyttäjistä. (Ehkäisevän päihdetyön perusteet 2004, 5 – 6.)

5.3 Toimijat ehkäisevässä päihdetyössä

Ehkäisevän päihdetyön toimijoiden kirjo on laaja sillä ehkäisevän päihdetyön tavoitteisiin tähdätään hyvin erilaisissa ammateissa ja tehtävissä. Esimerkkinä terveydenhoitajan työnkuvassa ehkäisevä päihdetyö näkyy päihteidenkäytön puheeksi ottamisena ja motivointina riskikäytön vähentämiseksi, kun esimerkiksi tarjoilijan ehkäisevää päihdetyötä on arvioida asiakkaan päihtymystilaa ja osata lopettaa tarjoileminen ajoissa. Jokaisen ehkäisevää päihdetyötä tekevän on tärkeää ymmärtää roolinsa ehkäisevän päihdetyön kokonaisuudessa. (Alkoholiohjelma 2008–2011, 7.)

Ehkäisevä päihdetyö on parhaimmillaan monien eri ihmisten ja tahojen yhteistyötä. Ei sosiaalisten taitojen opettaminen nuorille kuulu vain päihdeasiantuntijoille, vaan vanhempien sekä opettajien pitää kantaa oma vastuunsa asiassa. Jokainen voi hyvällä esimerkillään ehkäistä ei-toivottua käyttäytymistä. (Stel & Voordewind 1999.)

5.4 Ehkäisevä päihdetyö Kouvolassa

Ehkäisevä päihdetyö on laaja-alaista ja poikkihallinnollista yhteistyötä päihdeettömyyden edistämiseksi niin alkoholin, huumeiden kuin tupakankin aiheuttamien haittojen vähentämiseksi. Kouvolassa ehkäisevää päihdetyötä tehdään kaupungin eri toimialo-

jen viranhaltijain yhteistyönä, seurakunnassa ja kolmannella sektorilla. (Kouvolan päihdestrategia 2009 – 2012, 6.)

Nuorisopalveluissa ehkäisevä päihdetyötä ja erikoisnuorisotyötä tekee Motiimi, joka tuottaa kohdennettuja palveluja lapsille, nuorille ja heidän sosiaalisille verkostoilleen, pyrkien vahvistamaan yksilöllistä kehitystä ja kasvua. Motiimin työntekijät tekevät nuoriin suuntautuvaa ehkäisevää työtä kouluaikana (mm. päihdekasvatusoppitunnit, päihdeputket, pienryhmät, yksilöohjaus) sekä vapaa-ajalla (mm. asiakastyö, nettinuo-
risotyö, ensikertalaistominta, tukipiste, leiritoiminta, nuorten tapahtumat). Motiimi tukee myös vanhemmuutta (mm. asiakastyö, vanhempainillat, vanhempainryhmät). Ehkäisevän päihdetyön työntekijät toimivat päihdeyhdyshenkilöinä Kouvolassa alle 18-vuotiailla. Työhön kuuluu ehkäisevän päihdetyön palvelujen koordinointi, suunnit-
telu, kehittäminen ja toteuttaminen. (Kouvolan päihdestrategia 2009 - 2012, 6.)

Terveyspalvelujen terveyden edistämisen yksikössä ehkäisevä päihdetyö sisältyy yksikössä vuosittain tehtävään toimintasuunnitelmaan, missä huomioidaan eri-ikäiset kuntalaiset. Yksikkö osallistuu koululaisille ja varusmiehille suunnattuihin päihdekasvatustapahtumiin, järjestää tupakasta vieroituskursseja sekä antaa tietoa ikäihmisille mm. alkoholin ja lääkkeiden yhteisvaikutuksesta. (Kouvolan päihdestrategia 2009 – 2012). Vanhusten palvelujen hyvinvointipalvelujen palveluyksikkö koostuu ehkäisevistä ja varhaisen tuen sekä puuttumisen palveluista. Palveluissa on pyritty ottamaan huomioon päihteiden riskikäyttö ja sen tunnistaminen. Päihteiden käytöstä kysytään ja riskikäyttö otetaan puheeksi senioriterveysneuvonnassa. Niin toimitaan asiakkaan kokonaisvaltaisissa haastatteluissa, ennalta ehkäisevillä kotikäynneillä (80 vuotta täyttäneille) sekä palveluntarpeen arviointikäynneillä (Kouvolan päihdestrategia 2009- 2012 2010, 6.)

Ennalta ehkäisevät kotikäynnit muuttuvat jatkossa hyvinvointia edistäviksi kotikäynneiksi. Se merkitsee, että varhaisen puuttumisen lisäksi voidaan tarjota myös varhaista tukea niille asiakkaille, joilla on päihteiden käytön ongelmia. Seniori-info ikäasemalla jakaa puhelimitse ja paikan päällä neuvoja sekä ohjausta päihteiden käytöstä. Sieltä ohjataan tarvittaessa päihdepalvelujen käyttöön. (Kouvolan päihdestrategia 2009 - 2012, 6.)

Gerontologinen sosiaalityö pyrkii olemaan vanhustenhuollon henkilöstön tukena ja konsultaatioapuna esimerkiksi kotihoidon henkilöstölle käymällä säännöllisesti koti-

hoidon tiimeissä ja pyrkimällä saamaan esiin muun muassa asiakkaiden päihteiden käyttöä ja sen mukanaan tuomia ongelmia jo varhaisessa vaiheessa. Psykososiaalisen tuen kerhoilla, ns. hyvän olon kerhoilla pyritään tukemaan henkilöitä, joilla on yksinäisyydestä, masennuksesta, sosiaalisten suhteiden ongelmista johtuvaa tarvetta saada erityistä, kodin ulkopuolista tukea. Avun tarve on erityisen suuri tapauksissa, joihin liittyy päihteiden ongelmakäyttöä tai itsemurhariski. Myös muistipoliklinikalla otetaan päihteiden käyttö esille ja uutena ammattiryhmänä muistikoordinaattorit kotikäynnellään voivat jo varhaisessa vaiheessa tukea asiakkaita ja heidän läheisiään päihteiden käyttöön liittyvissä ongelmissa. (Kouvolan päihdestrategia 2009 - 2012, 6 - 7.)

Tapaturmien ja väkivallan ehkäisykeskus Startin ydinajatus on tapaturmien, pahoinpitelyiden ja itsensä vahingoittamisten jatkuva tilastointi ja seuranta sekä kerätyn tiedon hyväksikäyttö tapaturmien ehkäisyssä. Tapaturmia ja niiden alkoholieroisuutta seurataan mittaamalla potilaiden verenalkoholin promillemäärät perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon päivystyksissä. Se tapahtuu potilastietojärjestelmään luodun tapaturmatietopohjan avulla. Kouvolan päiväkodeissa, peruskouluissa, lukioissa, sairaaloiden ja terveyskeskusten osastohoidossa sekä vanhusten ja muiden erityisryhmien koti-, avo- ja laitoshoidossa on käytössä Start-keskuksessa kehitetty ja Internetissä toimiva TAPE-ohjelma. (Kouvolan päihdestrategia 2009 -2012,7.)

Yksi seurattavista tapaturmaan liittyvistä tekijöistä vanhusten ja muiden erityisryhmien koti-, avo- ja laitoshoidossa on alkoholi. Tietoa hyödynnetään riskiryhmien tunnistamiseen, ehkäisyväliintulojen suunnitteluun ja toteuttamiseen, riskikäyttäytymisen, kuten alkoholinkäytön ja väkivallan seurantaan. Tiedoista on apua hoitokäytäntöjen ja hoitoketjujen seurannassa, terveysseurannassa ja terveyden edistämisessä sekä tutkimuksessa. (Kouvolan päihdestrategia 2009 - 2012,7.)

Kouvolan kaupungin työterveyshuolto tuottaa lakisääteisiä tai kokonaisvaltaisia työterveyshuollon palveluita alueen yrityksille. Työterveyshuolto antaa yritysten päihdeohjelmien valmisteluun asiantuntija-apua. Terveystarkastuksissa kartoitetaan aina työntekijän alkoholinkäyttötottumukset, tehdään mini-interventioita sekä tarvittaessa hoitonojauksia avohuoltoon tai päihdehuollon laitoksiin. Hoidon toteutumisen seuranta tapahtuu työterveyshuollossa yhteistyössä yrityksen kanssa. Ennalta ehkäisevää työtä tekevät osana omaa työtään myös opetus-, nuoriso- ja vapaa-aikapalvelut, seura-

kunnat ja lukuisat vapaa-aikaan liittyvät järjestöt. (Kouvolan päihdestrategia 2009 - 2012,7.)

6 ALKOHOLIOHJELMA

Yksinkertaisimmin määriteltynä Alkoholiohjelmalla tarkoitetaan yhteistyötä valtiovalan, kuntien sekä järjestöjen kesken. Tällä yhteistyöllä pyritään alkoholihaittojen vähentämiseen. Alkoholiohjelman sisällön lähtökohta ja keskeiset vaikuttimet muodostuvat paikallisesta, valtakunnallisesta ja kansainvälisestä päihdepolitiikasta (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos, Valtakunnallinen päihdepolitiikka).

Alkoholiohjelman pääkoordinaattorina toimii Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, joka tukee yhteistyössä aluehallintovirastoissa työskentelevien koordinaattorien kanssa paikallista alkoholihaittojen ehkäisytyötä (Alkoholiohjelma 2012.) Monet yhteiskunnan toimijat voivat ratkaisullaan ja toiminnallaan vähentää alkoholihaittoja. Yhteiskunnallisten toimijoiden yhteistyö on välttämätöntä, koska vain yhteinen sitoutuminen mahdollistaa vastuullisen alkoholipolitiikan toteuttamisen. Alkoholiohjelmassa nämä vaikuttavat toimenpiteet eri tahojen kesken jäsennetään toimivaksi kokonaisuudeksi. (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos, Valtakunnallinen päihdepolitiikka).

6.1 Alkoholiohjelman sisältö

Valtakunnallisen päihdepolitiikan keskeisiä vaikuttimia ovat sosiaali- ja terveysalan ohjelmat, jotka ohjaavat alan kehittämistä (Valtakunnallinen päihdepolitiikka 2012). Näitä ohjelmia ovat muun muassa: Alkoholiohjelma, Päihdepalvelujen laatusuositus, Kunta- ja palvelurakennemuutos – Paras, Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma, Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma 2008 - 2011 – Kaste, Terveyden edistämisen politiikkaohjelma. (sosiaali- ja terveysministeriö, STM), Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma (opetus- ja kulttuuriministeriö, OKM), sekä Turvallinen elämä lapsille ja nuorille, kansallinen lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyn ohjelma. (Päihdepolitiikkaan vaikuttavat ohjelmat ja suositukset 2012.)

Valtakunnallisen alkoholiohjelman sisältöön vaikuttavat paikallispolitiikan lisäksi omalta osaltaan myös kansainväliset lait, linjaukset ja ohjelmat. (Kansainvälinen päihdepolitiikka 2012). Kansainvälisen päihdepolitiikan vaikutukset näkyvät EU:n

lainsäädännössä. EU:lla on oma strategiansa alkoholiin liittyvien haittojen vähentämiseksi, mikä vaikuttaa osaltaan suomen valtakunnallisen alkoholiohjelman linjauksiin.

Alkoholiohjelma on osa valtakunnallista päihdepolitiikkaa, ja se edistää monin tavoin vastuullisen päihdepolitiikan toteuttamista. Alkoholiohjelman avulla voidaan tukea paikallistason ehkäisevää päihdetyötä ja nostaa sen näkyvyyttä. Kuntatasolla voidaan koordinoita valtakunnallisesti toimivaa verkostoa paikallisille toimijoille, tuottaa aineistoa alkoholihaittojen ehkäisyn tueksi ja levittämällä alkoholiohjelmaan sisältyvää Pakka-paikallinen alkoholipolitiikka -toimintamallia, jossa puututaan alkoholin myymiseen, välittämiseen sekä anniskeluun alaikäisille ja päihtyneille. (Päihdepolitiikkaan vaikuttavat ohjelmat ja suositukset 2012.)

6.2 Aiemmat alkoholiohjelmat

Ensimmäisen valtakunnallisen alkoholiohjelman nimeksi tuli: Onks tietoo? ja sen valmisteli eduskunnan päihde- ja raittiusasiain neuvottelukunta. Ohjelmassa korostui yksilön vastuu omasta ja lähiyhteisön hyvinvoinnista sekä terveydestä. Ohjelma oli käytössä 1996 - 1999, jonka jälkeen sitä päivitettiin ja lopulta saatiin 2000-luvun alun Alkoholiohjelma – yhteistyötä ja vastuuta. Aiemmasta alkoholiohjelmasta poiketen lähtökohtana alkoholiongelmien ehkäisemiseen ja vähentämiseen yksilönäkökulman sijasta nähtiin julkisin toimin toteutettava valtakunnallinen ja paikallinen laaja-alainen yhteistyö. (Tenkanen & Heimala 2011.)

2000-luvun alun alkoholiohjelma- Yhteistyötä ja vastuuta päivitettiin vuonna 2003 ja tilalle tuli Alkoholiohjelma 2004 - 2007. Ohjelmalle asetettiin kolme osatavoitetta: alkoholin lasten ja perheiden hyvinvoinnille aiheuttamien haittojen vähentäminen, alkoholijuomien riskikäytön ja siitä aiheutuvien haittojen vähentäminen sekä alkoholijuomien kokonaiskulutuksen kääntäminen laskuun. (Alkoholiohjelma 2004 – 2007.)

Tämän alkoholiohjelman lähtökohtana oli laajapohjainen yhteistyö ja toiminnan kehittäminen vaikuttavuutta koskevan tutkimustiedon perusteella. Alkoholiohjelman mukainen toiminta suositeltiin rakennettavaksi jo aiemmin toimiviksi todettujen lähestymistapojen varaan. Lisäksi toiminnan tuloksia tuli arvioida ja kehittää jatkuvan laadun parantamisen avulla. (Holmila ym. 2009, 16.) Paikallinen alkoholipolitiikka hanke, eli Pakka-hanke oli osa tätä ohjelmaa.

Alkoholiohjelman kausi 2008 - 2011 keskittyi paikallisen työn tukemiseen käyttäen alueellisen koordinaation mallia. Kyseisellä mallilla pyrittiin tukemaan pysyvien rakenteiden syntymistä alkoholihaittojen ehkäisylle alueellisella sekä paikallisella tasolla. Mallin käyttö mahdollisti tehokkaan päihdetiedon levittämisen päihdetyönkentällä toimijoille. Se mahdollisti myös tiedon välittämisen paikallisista päihdetilanteista päättävälle tahoille. Vuosien 2008 - 2011 Alkoholiohjelman tavoitteiksi asetettiin lapsiperheiden hyvinvointia alentavien alkoholihaittojen vähentäminen, alkoholin riskikäytön ja sen aiheuttamien haittojen vähentäminen sekä kokonaiskulutuksen vähentämiseen vaikuttaminen. (Alkoholiohjelman ohjelmakausi 2008 - 2011.)

Kaikissa kansallisissa alkoholiohjelmissa päihdehaittoja ehkäisevää työtä sekä koko palvelujärjestelmää ohjataan vastaamaan Suomen päihdetilannetta. Ohjelmien perusteella palvelujärjestelmän on oltava kunnossa sekä peruspalveluissa että erityispalveluissa. Ohjelmissa painotetaan ja tuetaan erityisesti paikallisten vaikutusmahdollisuuksien hyväksikäyttöä päihteiden aiheuttamien haittojen ehkäisemisessä. Osa ohjelmista korostaa myös kuntien päihdestrategiatyöskentelyn merkitystä. (Rompanen 2005, 13.)

6.3 Alkoholiohjelma nyt ja tulevaisuudessa 2012 -

Tämänhetkisen Alkoholiohjelman eräänä tarkoituksena on edistää päihdeasioiden puheeksi ottamista eri ympäristöissä. Alkoholiohjelma tukee vahvasti alkoholin mielikuvamainonnan kieltämistä lainsäädännöllä ja haastaa kansalaiset sekä yhteistyökumppanit pohtimaan suomalaista alkoholikulttuuria ja -asenne ilmastoja. (Alkoholiohjelma 2012.)

Vuonna 2012 käynnistynyttä Alkoholiohjelmaa ei ole määritelty aiemmista ohjelmista poiketen päättymään jonain tiettyä vuonna, jonka jälkeen on vuorossa loppuraportti ja uusien lähtökohtien määrittely. Vuonna 2012 käynnistynyt Alkoholiohjelma poikkeaa edeltäjistään siinä, että nyt Alkoholiohjelmalla on vuositeema jokaiselle vuodelle erikseen. Ohjelmassa keskitytään eri vuosina, kunakin pää-asiassa vain yhteen osa-alueeseen laajemman, usean vuoden mittaisen tavoitteen sijaan.

Uudistetun Alkoholiohjelman vuositeemat ovat seuraavanlaiset: 2012 pääpaino on alkoholissa ja työelämässä, vuonna 2013 taas alkoholissa ja väkivallassa. Vuonna 2014 tavoitteena on saada uudet lait integroitua mukaan käytännön toiminnan toteuttami-

seen. Viimeinen vuosi, jolle teema on jo suunniteltuna, on vuosi 2015. Tällöin painopiste on alkoholissa, tapaturmissa ja arjen turvallisuudessa (Alkoholiohjelma 2012.) Vuositeemat mahdollistavat sen, että kutakin osa-aluetta ja saavutettujen tavoitteiden tuloksia päästään tarkastelemaan nopeammalla aikataululla. Ongelmakohtia pystytään täten myös uudistamaan nopeammin, mikäli tarvetta muutoksiin ilmenee.

7 PAKKA-HANKE

Vuosina 2003 - 2007 valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti toteutettiin Alkoholiohjelma, jossa kutsuttiin mukaan laaja-alaiseen yhteistyötoimintaan useita eri tahoja. Kyseisen Alkoholiohjelman lähtökohtana oli se, että tuleva alkoholipoliittinen toiminta pitää kehittää aiemmin toimiviksi todettujen lähestymistapojen varaan, toimintaa tuli myös arvioida ja kehittää jatkuvan arvioinnin ja laadun parantamisen keinoin. Pakka-hanke oli osa tätä Alkoholiohjelmaa. (Holmila ym. 2009, 16.)

Paikallinen alkoholipolitiikka -tutkimus- ja kehittämishanke, eli Pakka- hanke toteutettiin vuosina 2004 - 2007 Jyväskylän sekä Hämeenlinnan seutukunnissa. Pakka-hanke on ollut Terveysten- ja Hyvinvoinninlaitoksen laaja alkoholipolitiikan tutkimus- ja kehittämishanke. (Pakka- paikallista alkoholipolitiikkaa 2011). Hankkeen tavoitteena oli kehittää alkoholihaittojen ehkäisyyn paikallinen yhteistyömalli, jossa keskeisenä asiana olisi säännellä alkoholijuomien saatavuutta vastuullisen alkoholinmyynnin ja anniskelun kautta. (Holmila ym. 2009, 5).

Tärkeänä tekijänä hankkeen käynnistymisen takana oli jatkuvasti hälyttävämiltä näyttävät tiedot kuntien pienistä resursseista sekä perinteisten rakenteiden haurastumisesta. (Holmila ym. 2009, 3). Ajatus Pakka-hankkeesta lähti aiemmista kokemuksista, joita oli kerätty yrityksistä kehittää paikallista alkoholihaittojen ehkäisyä Suomessa. Vuosina 1993 - 1994 toteutettu WHO:n Euroopan osaston esimerkkiprojekti: Lahti-projekti, oli ensimmäinen suomalainen paikallisen yhteistyöpohjaisen ehkäisytyön projekti. Projekti osoitti, että yhteisöpohjainen työskentely on mahdollista ja tuottaa tuloksia suomessakin. (Holmila ym. 2009, 3.) Pakka-hanke käynnistyi vuonna 2004. Myönteiset kokemukset aikaisemmista projekteista kannustivat ottamaan vastuullisen alkoholinmyynnin ja anniskelun yhdeksi hankkeen keskeisimmistä toiminta-alueista sekä pyytämään myös alkoholia myyviä yrityksiä projektiin mukaan. (Holmila ym. 2009, 3.)

7.1 Pakka-hankkeen tavoitteet

Suomen laki kieltää alkoholia sisältävien juomien myynnin, anniskelun ja välittämisen alaikäisille sekä selvästi päihtyneille. Pakka-toimintamallin perimmäisenä tavoitteena on saada kansallinen laki toimimaan käytännössä myös paikallisella tasolla. (Pakka-toimintamalli paikallisten alkoholihaittojen ehkäisyyn 2012.)

Hankkeen perusideana oli luoda alueen toimijoiden tueksi tuloksellinen malli, työn tuli myös pohjata tiukkaan tieteelliseen arviointiin. Pakka-hankkeen oli tarkoitus myös toimia kannustimena seudulliselle työlle muillakin paikkakunnilla. (Pakka- paikallista alkoholipolitiikka 2011.)

Paikallinen alkoholipolitiikka –hankkeen, eli Pakka-hankkeen tavoite oli kansallisen lain noudattamisen turvaamiseksi rakentaa alkoholihaittojen ehkäisyyn paikallinen yhteistyömalli, joka tähtäisi alkoholihaittojen vähentämiseen paikallisella tasolla ja antaisi tuloksiin perustuvan esimerkin tehokkaasta paikallisesta ehkäisytyöstä. Yhteistyömallin keskiössä tulisi olla alkoholijuomien saatavuuden sääntely, kohteenaan koko yhteisö. Keskeisenä kohderyhmänä nähtiin alaikäiset nuoret, sekä nuoret aikuiset, eli 15 – 29vuotiaat henkilöt. (Holmila ym. 2009, 18.) Pakka-hankkeessa olivat toimijoina viranomaiset, ravintolat ja vähittäiskauppa, nuoret sekä heidän vanhempansa, median edustajat, vapaaehtoistoimijat ja välillisesti myös jokainen alueen asukas. Pakka-hankkeen tuloksena saatiin aikaan laaja toimijoiden väliseen yhteistyöhön perustuva malli seututasoisten alkoholihaittojen ehkäisyyn. (Holmila ym. 2009, 5.)

7.2 Pakka-hanke käytännössä

Käytännön tasolla Pakan toimintamalli on hyvin konkreettista ja käytännön työhön yksinkertaisesti sovellettavaa. Hankkeen mukainen toiminta tarkoittaa konkreettisesti ikärajavälön tiukentamista, selvästi päihtyneille anniskelusta ja myynnistä kieltäytymistä, hankalien myynti- ja anniskelutilanteiden tunnistamista ja kyseisistä tilanteista selviytymistä, kansalaisille tiedottamista alkoholihaitoista, kansalaisten saamista mukaan muutokseen median avulla, sekä sen varmistamista, ettei alkoholia myöskään markkinoida alaikäisille minkään tahon toimesta. (Holmila ym. 2009, 29.)

Yhteiskunnan toimet määrittävät ne toimintaympäristöt joissa alkoholielinkeino vastuullista markkinointi- ja myyntityötään toteuttaa. Paikallisen tason päihdetyö on kyöksissä päihdetyön valtakunnallisiin linjauksiin, valvonnan resursointiin ja ajan tasal-

la olevaan tietoon. Kytköksen takia on erityisen tärkeää tuoda esille kaikki ne ongelmat joita alkoholilainsäädännön mukaisen toiminnan toteuttamisessa paikallisella tasolla on ilmennyt. (Holmila ym. 2009, 28.)

Erityisen tärkeää alkoholielinkeinon harjoittajien ja ehkäisevää päihdetyötä tekevien tahojen yhteistyön onnistumisen kannalta olisi, että alkoholielinkeinon harjoittajat pystyisivät luottamaan siihen, että hankkeessa ei ole kyse heidän elinkeinonsa haittaamisesta, vaan päinvastoin heidän tarjoamansa palvelun laadun parantamisesta ja elinkeinon kehittämisestä, niin asiakkaan kuin elinkeinon itsensäkin näkökulmasta. Pakka-hankkeen toimintaperiaate onkin kannustaa elinkeinon harjoittajia laadukkaaseen omavalvontaan, ja luoda yhdessä eri toimijoiden kesken keinoja sen toteuttamiseksi ja tason arvioimiseksi. (Holmila ym. 2009, 29.)

7.3 Pakka-hankkeen tulokset

Pakka-hankkeeseen liittyvän tutkimuksen tavoitteena oli arvioida sitä, voidaanko alueellisilla alkoholin saatavuutta painottavilla, ehkäisevillä toimenpiteillä vaikuttaa todistettavasti alkoholihaittojen vähenemiseen. (Holmila ym. 2009, 18). Pakka-hankkeen tutkimusvaihe päättyi vuonna 2007, jonka jälkeen tiedon välitystä Pakkamallista jatkettiin. (Pakka - paikallista alkoholipolitiikkaa 2011). Hämeenlinnan ja Jyväskylän lisäksi muillekin paikkakunnille (Holmila ym. 2009, 3): muun muassa Kouvolaan ja Kotkaan. Tiedonvälityksen lisäksi julkaistiin myös koulutusmateriaalia sekä tutkimustuloksia. (Pakka - paikallista alkoholipolitiikkaa 2011).

Hankkeesta saadut tutkimustulokset ovat varsin positiivisia. Esimerkiksi alaikäisten alkoholin saatavuus väheni molemmilla alueilla (Jyväskylä ja Hämeenlinna) selvästi. Saatavuuden väheneminen koski niin varsinaista alkoholikauppaa kuin myös alkoholin laitontakin välittämistä alaikäisille. Tuloksissa näkyi myös asenteiden ja mielipiteiden kiristyminen alaikäisten alkoholinjuontia kohtaan. (Holmila ym. 2009, 5.) Hämeenlinnassa erityisesti 18 - 24vuotiaiden miesten juomatavoissa näkyi myönteistä kehitystä. Humalaisille anniskelu väheni ravintoloissa, kuin myös ravintoloissa tapahtuneiden väkivaltatapauksen määrä. Myös 18 - 24vuotiaiden miesten yöaikaan tapahtuneet päivystyspoliklinikkakäynnit vähenivät. (Holmila ym. 2009, 5.)

Koska projekti oli verrattain lyhyt, suuria muutoksia alkoholinkäyttötavoissa ei ollut ennakkoon oletettavissa, useiden mittareiden antamat samansuuntaiset tulokset kuitenkin näyttävät, että paikallisella alkoholinhaittojen ehkäisytyöllä voidaan saada aikaan muutoksia yhteisötasolla. Hankkeen tulokset valaisevat ehkäisevän päihdetyön

ehtoja sekä mahdollisuuksia paikallisella tasolla. Eniten hanke lisäsi kuitenkin ymmärrystä suomalaisen paikallistodellisuuden mahdollisuuksista ehkäisevässä päihdytyössä. (Holmila ym. 2009, 5.)

7.4 Ostokokeet osana Pakka-hanketta

Hämeenlinnassa Stakesin suorittaman tutkimuksen lähtötasomittauksiin kuuluivat ostokokeet, joilla tarkkailtiin alaikäisille myyntiä. Ostokokeet suoritettiin Hämeenlinnassa vuoden 2004 syksyllä, ja se toistettiin samanlaisena vuonna 2006. (Holmila ym. 2009, 43.)

Ostokokeita suorittivat alaikäisiltä näyttävät, mutta täysi-ikäisiä olevat opiskelijat. Koeostajiksi valittiin yhtä monta tyttöä ja poikaa, jotka valitsi paneeli, joka arvioi henkilöiden näyttävän alle 18-vuotiailta. Ostokokeissa oli kyseessä ”valeostot” joiden avulla nähtiin kuinka usein alaikäiseltä näyttävältä kysytään henkilöllisyystodistus ja miten usein heille myydään tai ollaan myymättä alkoholia. Koska koeostoissa käytettiin kuitenkin jo 18 vuotta täyttäneitä nuoria, eivät kauppiaat syyllystyneet rikokseen myydessään alkoholia ostokokeita suorittaneille. Ostokokeiden toteutus ja suunnittelu oli hoidettu huolellisesti ja oli pidetty huolta, että ostoyritysten kohteet ja määrät suunniteltiin niin, että erilaiset kaupat olivat mukana ostokokeissa. (Holmila ym. 2009, 43.)

Hämeenlinnassa ostokokeiden lähtötasomittauksen tulokset olivat hälyttäviä ja huomattiin että lähes puolet sai ostettua mietoja alkoholijuomia vähittäiskaupoista. Alkon myymälöistä ostaminen oli hankalampaa, mutta niistäkin saatiin hankittua juomia. Stakesin ostokoemittauksen tulokset saivat yrittäjiä houkuteltua mukaan. Tulokset esiteltiin yrittäjille jo ennen virallista laajempaa julkistamista. Tarjontatyöryhmässä kokouksissa neuvoteltiin ja sovittiin korjaavista toimenpiteistä, joita kaupat olivat motivoituneita tekemään. Kokouksissa tarjontatyöryhmä keskusteli ja sopi myös valvonnan tehostamisesta, sillä vähittäismyynnin viranomaisvalvonta on normaalisti ollut huomattavasti vähemmällä huomiolla kuin anniskeluravintoloiden valvonta. (Holmila ym. 2009, 43.)

Hämeenlinnassa päätettiin tehostaa valvontaa vähittäismyynnissä alkoholin sesonkeihin, kuten koulujen päättymisien ja lomien alkamisen ajankohtiin. Koko hankekauden ajan ylläpidettiin tehostettua valvontaa. Vähittäiskaupoissa toteutettiin v. 2007 kam-

panja joka sai näkyvyyttä ”Näytä paperit” -nimellä. Kampanja sai hyvän vastaanoton sekä asiakkailta että henkilöstöltäkin. Kampanjaa mainostettiin suurin julistein ja lakanoin, jotka jäivät kaappoihin vielä kampanjan jälkeenkin, sillä niille nähtiin tarvetta myös tulevaisuudessa. (Holmila ym. 2009, 44.)

7.4.1 Alko oy edelläkävijänä

Alko oy:n edustusta saatiin alusta alkaen Pakan lukuisiin työryhmiin. Vastuullinen myynti on ollut aina vahvan osaamisen rinnalla Alko oy:n toiminnassa. Koko hankkeen ajan Alko oy kehitti omaa vastuullista myyntiään valtakunnallisesti ja jakoi Pakka-hankkeen kanssa omat tuoreimmat kokemuksensa. (Holmila ym. 2009, 44.)

Alko tuki Pakka-hanketta mm. nuorille tarkoitettulla materiaalilla ja informaatiolla, jossa sanomana oli ostoikärajat ja niiden kontrollointi. Alkossa kehitettiin koko hankkeen ajan vastuullisen myyjän koulutusta ja hankkeen viimeisen vuoden 2007 aikana Alkossa valmistui vastuullisuusopas kassahenkilöstön käyttöön. Alkon omavalvontaan vakiinnutettiin valeostot, joilla voidaan tarkastella ikärajatarkistusten toteutumista sekä tasalaatuisuutta valtakunnallisesti. (Holmila ym. 2009, 44.) Esimerkiksi vuonna 2011 kaikkiin Alkon liikkeisiin tehtiin yhteensä neljä ostokoea, joista kahdella ostokoe kerralla testattiin myös ikärajatarkistusten onnistumista. Nuoren asiakkaan ikä tarkistettiin 74 % testikäynneistä, vuonna 2010 vastaava prosentti oli 79. (Myynninvalvonta on osa vastuullista asiakaspalvelua 2012.)

Kassahenkilöstön koulutustilaisuudet: Koulutuspaketti ”kassan kautta” valmistui vastaamaan vähittäiskauppojen toiveeseen täydennyskoulutuksesta kassatilanteisiin. Koulutus toteutettiin draaman muotoisena pakettina näyttelijäkouluttajien voimin. Koulutus tavoitti Hämeenlinnassa kolmanneksen kassahenkilöstöstä ja se sai hyvän vastaanoton ja positiivista palautetta. Koulutuksella on edelleen jatkuva kysyntä johtuen kassahenkilöstön jatkuvasta vaihtuvuudesta ja työn osa-aikaisuudesta. Alkoholin välittämisen estämiseen pyrittiin yhteistyöllä jossa oli mukana Vähittäiskauppojen yrittäjiä, henkilöstön edustus, Alko, alkoholitarkastajat, poliisi ja vartiointiliikkeet. Jatkuvalla työllä ja säännöllisellä tilannearviolla saadaan yhteistyö onnistumaan. (Holmila ym. 2009, 45.)

7.4.2 Omavalvonta alkoholin vähittäismyyntiliikkeissä

Alkoholijuomien vähittäismyyntiin elintarvikeliikkeissä on myös omat omavalvontasuunnitelmansa. Vastuu elintarvikeliikkeissä tapahtuvasta alkoholijuomien myynnin

valvonnasta on kyseisen liikkeen vähittäismyyntiluvan haltijalla. Luvan haltijan tulee suunnitella miten voimassa olevia alkoholisäädöksiä kyseisessä myyntipaikassa toteutetaan. (Alkoholijuomien vähittäismyynti elintarvikeliikkeissä 2012, 9.)

Omavalvontasuunnitelman pitää sisältää tiedot siitä, miten alkoholin myyntiä valvotaan myyntipaikassa. Suunnitelmassa huomioidaan alkoholin myynnin estäminen alaikäisille, selvästi päihtyneille sekä alkoholin välittäjille, alkoholin myyntiaikojen valvominen (9.00 - 21.00 välisenä aikana), alkoholijuomien sijoittelu liikkeessä, toimiminen mahdollisissa häiriö tilanteissa, myyntihenkilökunnan riittävä koulutus tehtävään ja tarvittavan koulutuksen järjestäminen. (Alkoholijuomien vähittäismyynti elintarvikeliikkeissä 2012, 10.)

7.5 Ravintola-arvioinnit osana Pakka-hanketta

Stakes järjesti Pakka-hankkeen lähtötason arvioinnin Jyväskylän ravintoloissa ostokokein. Kokeiden tavoite oli selvittää, noudattavatko anniskelupaikat humalaisille asiakkaille myynnin kieltävää säännöstöä ja miten hyvin ravintoloiden omavalvonta toimii. Menetelmänä käytettiin ostokoea, jossa selvästi päihtynyttä henkilöä esittänyt näyttelijä yritti tilata olutta. Tutkija oli tilanteissa läsnä ja teki havainnoimistaan ravintolassa vallinneista olosuhteista muistiinpanot. Ravintoloita ei etukäteen varoitettu ostokokeista mahdollisimman totuudenmukaisen tiedon saamiseksi. Kerätyn aineiston tulokset toivat esille, että alkoholilainsäädäntöä noudatettiin tältä osin huonosti ja selvästi päihtyneille anniskelu oli yleistä. Ravintolat nostivat ostokokeiden jälkeen esille toiveen koulutusten järjestämisestä ravintolahenkilökunnalle, asiantuntija-avun hyödyntämisestä toiminnan parantamisessa, sekä yhteisen neuvottelutoiminnan tehostaminen. (Holmila ym. 2009, 34.)

Pakka-hankkeen aikana lisättiin alkoholitarkastajien käyntejä alueen ravintoloissa, myös toiminnan laadun tarkkailua kiristettiin. Niin Jyväskylässä kuin Hämeenlinnassakin saatiin ostokokeiden tulosten ja lisääntyneen valvonnan edesauttamana muodostettua Tarjontatyöryhmät, joihin kuului muiden toimijoiden lisäksi toiminnan kehittämiseen sitoutumishaluisia ravintoloitsijoita. (Holmila ym. 2009, 35.)

Nuoret suorittivat ostokokeita, joiden tarkoituksena oli herättää keskustelua niin Hämeenlinnan kuin Jyväskylänkin yökerhojen viihtyisyydestä sekä turvallisuudesta, tarkoituksena oli myös asiakaspalautteen antaminen yökerho-yrittäjille heidän yritystensä toiminnan vastuullisuudesta, samalla testattiin itse asiakasarviointi-idean toimivuutta

käytännössä. Arvioinnit suoritettiin perjantai-iltana kello 23.00 - 3.00 välisenä aikana. Arvioitsijat olivat tavallisia nuoria, ja heille annettiin perehdytys tehtävää varten. Arvioinnit tehtiin valmiin lomakkeen pohjalta ja lomakkeet täytettiin siirryttäessä yökerhosta toiseen. Lomakkeista tehty yhteenveto esiteltiin ravintola yrittäjille, järjestyksen valvojille ja viranomaisille. (Holmila ym. 2009, 39.)

7.5.1 Omavalvonta anniskeluravintoloissa

Ravintoloitsijoiden vastuulliseen toimintaan viitataan usein käsitteellä *responsible beverage service*, eli vastuullinen anniskelu. Suomessa alkoholiviranomaiset puhuvat yleisemmin anniskelun omavalvonnasta (Yhteiskuntapolitiikka 2005, 295.) Anniskelun omavalvonta käsittää anniskeluravintolan oman anniskelun, sekä valvonnan suunnittelun. Suunnitelmallisella toiminnalla pyritään noudattamaan alkoholilain määrittämiä tavoitteita, parantamaan toiminnan laatua, sekä vähentämään epäkohtien syntymisen riskiä.

Omavalvonnalla pyritään lisäämään anniskeluravintoloiden asiakkaiden viihtyvyyttä, sekä turvallisuutta (Anniskelun omavalvonta 2012). Omavalvontasuunnitelman toteuttamisella tarkoitetaan sitä, että ravintolayrittäjät ja ravintolatyöntekijät noudattavat itseenäisesti vastuullisen myynnin ja anniskelun periaatetta, keskeisimpänä tekijänä ikärajavaltvonta sekä selvästi päihtyneille (tuntomerkkeinä epävarma tai kömpelö liikkuminen, nuokkuminen, lasittunut katse, sammaltava ja kovaääninen puhe) henkilöille anniskelun kieltäminen. (Yhteiskuntapolitiikka 2005, 295.)

Nykyään valtio kannustaa alkoholielinkeinoa toiminnan eettisyyden omaehtoiseen tarkkailuun, aiemmin vallinneen pikkutarkan ja tiukan viranomaissääntelyn sijasta. Itseohjautuvuuteen kannustetaan esimerkiksi vuonna 2003 voimaan tulleen lain avulla, jossa veloitetaan että kaikissa anniskelua harjoittavissa yrityksissä on oltava nimetty vastaava hoitaja, jolla täytyy olla vastaavan hoitajan pätevyyskoulutus, eli anniskelupassi. (Yhteiskuntapolitiikka 2005, 295.)

Anniskelun omavalvonnan suunnitteluun on olemassa omavalvontaopas, jossa kehoitetaan selvittämään kunkin ravintolan riskit sekä uhkatekijät laatimalla ravintolakohtainen valvontasuunnitelma. Ravintolan tilat tulee omavalvontaoppaan mukaan suunnitella niin, että mahdolliset ongelmat pystytään ehkäisemään, myös anniskelun riskitekijöihin tulee kiinnittää erityisen tarkasti huomiota. (Anniskelun omavalvonta 2012.)

8 TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

8.1 Tutkimusongelma, tutkimuksen tavoitteet sekä tutkimuksen kohde

Tutkimusongelmamme on vähittäiskauppojen alkoholin myynnin sekä ravintoloiden anniskelun vastuullisuuden toteutuminen Kouvolassa. Tutkimuksellamme pyrimme selvittämään, kuinka vastuullisuus toteutuu ja kuinka vastuullista anniskelua ja myyntiä voitaisiin parantaa, uudistetun kansallisen alkoholiohjelman (2012) linjauksia noudattaen.

Tarkastelemme erityisesti vähittäiskaupan ja anniskeluravintoloiden toiminnan vastuullisuutta sekä toiminnan kehitysmahdollisuuksia alkoholihaittojen ehkäisyn näkökulmasta. Tarkoituksena tutkimuksellamme on vastata Kouvolan kaupungin tarpeeseen saada tietoa vähittäiskauppojen ja ravintoloiden toiminnan vastuullisuuden toteutumisesta sekä siitä mihin osa-alueisiin tulisi erityisesti kiinnittää huomiota.

Tutkimuksemme on rajattu käsittelemään vastuullista anniskelua ja anniskelun omavalvonnan toteutumista sekä vastuullista vähittäiskauppaa osana ehkäisevää päihdetyötä Kouvolan kaupungissa. Rajaus on päädytty tekemään ehkäisevän päihdetyön osa-alueeseen tilaajan pyynnöstä, alkoholiohjelmaan sisältyneen Pakka- paikallinen alkoholipolitiikka-hankkeen linjauksien mukaisesti.

8.2 Tutkimusmenetelmät

Kvantitatiivisella tutkimuksella olemme hyödyntäneet ostokokeilla ja ravintola-arvioinneilla saamiamme otoksia vähittäiskaupan ja anniskeluravintoloiden toiminnan vastuullisuudesta. Kuvaamme keräämäämme aineistoa ensin teoreettisella viitekehyksellä jonka jälkeen analysoimme kerätyn aineiston. Yleisen tarkastelun aiheenamme on antaa kokonaiskuva aineistostamme ja saada esiin siinä esiintyvät piirteet.

Olemme olleet keräämässä aineistoa osin itse (ravintola-arvioinnit) ja osin käyttämme valmiiksi kerättyä aineistoa (ostokokeet). Aineistona olemme käyttäneet Kouvolan kaupungin päihdetyöryhmien pöytäkirjoja, haastattelua, loppuraportteja sekä aiheeseen liittyvää relevanttia kirjallisuutta.

Aineistoa olemme keränneet ostokokeilla sekä ravintola-arvioinneilla, joiden pohjalta lähdemme tarkastelemaan niitä mahdollisuuksia, joita alkoholiohjelman mukaisella toiminnalla on Kouvolan ehkäisevään päihdetyöhön mahdollista antaa.

8.3 Ostokokeiden toteutus Kouvolaissa

Alkoholilain mukaan mietoja eikä vahvoja alkoholipitoisia juomia saa myydä kahdeksaatoista vuotta nuoremmalle henkilölle, alle 20-vuotiaalle ei saa myydä vahvoja alkoholijuomia. Lain toteuttaminen käytännössä edellyttää nuoren ostajan iän tarkistamista. Päivittäistavarakauppayhdistys PTY:n suosituksen mukaan kaikilta alle 23-vuotiaan näköisiltä tulisi kysyä henkilöllisyystodistusta. Alkossa taas noudatetaan periaatetta, jonka mukaan kaikilta alle 25-vuotiailta tulisi kysyä henkilöllisyystodistusta. (Ostokokeiden loppuraportti 2011)

Ostokokeiden tarkoituksena oli selvittää alkoholilainsäädännön noudattamista ja tehostaa vähittäismyymälöiden ikärajavaivontaa. Ostokokeiden avulla selvitettiin, kuinka helposti nuori henkilö saa Kouvolan alueella ostettua alkoholituotteita todistamatta henkilöllisyyttään.

Ostokokeet toteutettiin yhdessä Kouvolan seudun ammattiopiston lähihoitajaopiskelijoiden sekä nuorisotoimen erityispalveluyksikkö Motiimin kanssa. Koeostajina toimineet opiskelijat sekä Motiimin työntekijät kokoontuivat suunnittelemaan ostokokeita ja yhdessä he kävivät läpi tulevat aikataulut ja käytännön asiat. Opiskelijoille kerrottiin tapaamisessa ostojen tarkoituksesta sekä koeostajan roolista. Koeostajia oli kuusi, jotka kaikki olivat 18–20-vuotiaita tyttöjä. (Ostokokeiden loppuraportti 2011)

Yhteistapaamisessa sovittiin, että koeostot toteutetaan kolmena peräkkäisenä arkipäivänä syyskuussa 2011. Koeostajia pyydettiin ottamaan koeostokerroille mukaan henkilöllisyystodistukset, jotta ostotilanteet olisivat lainmukaisia. Vaatetusta pyydettiin muuttamaan mahdollisimman nuoren näköiseksi, jotta koeostajat näyttäisivät mahdollisimman nuorilta. Ohjeistuksessa korostettiin myös ostajien asiallista käytöstä. Koeostajille kerrottiin, että he saavat jokaisena ostokoepäivänä 50 euroa ostoja varten. Tavoitteena oli ostaa kerrallaan kaksi mietoa alkoholijuomaa, jotka saivat maksaa korkeintaan 3 euroa kappale. Kukin koeostaja teki noin 10 ostosta jokaisena ostopäivänä. Ostoja tuli siis yhteensä noin 180 kappaletta. (Ostokokeiden loppuraportti 2011)

Koeostot suoritettiin kolmena eri iltapäivänä kello 12 - 17 välisenä aikana. Kouvola oli jaettu kolmeen eri alueeseen: pohjoiseen, keskiseen ja eteläiseen, joissa ostot suoritettiin. Koeostopaikat olivat jaettu suuriin, keskisuuriin ja pieniin kauppoihin. Pieniin kauppoihin lukeutuivat kioskit ja liikenneasemat. Jaottelun perusteena oli sijainti, koko ja kassapaikkojen määrät. Alkot lukeutuivat keskisuuriin kauppoihin. (Ostokokeiden loppuraportti 2011)

Jokaisena iltapäivänä koeostajia oli kuusi, jotka liikkui pareittain. Motiimin työntekijöistä kolme oli toteuttamassa ostokokeita. He tapasivat opiskelijat koulun edustalla Kuusankoskella, josta jatkoivat matkaa omille vastuualueilleen. Parit vaihtoivat ostokoealuetta jokaisena päivänä välttääkseen joutumasta samoihin ostopaikkoihin useaan kertaan. (Ostokokeiden loppuraportti 2011)

Jokaisesta koeostosta ostokokeiden suorittajat täyttivät seurantalomakkeen, josta kävi ilmi ostoajankohta, myyjän sukupuoli ja ikä. Tämän lisäksi opiskelijoiden oli kiinnitettävä huomiota myyjän reaktioon ja itse ostotilanteeseen. (Ostokokeiden loppuraportti 2011)

8.4 Ravintola-arviointien toteutus Kouvola

Kouvolan yökerhojen asiakasarvioinnit suoritettiin yhteistyössä Kymenlaakson ammattikorkeakoulun opiskelijoiden kanssa kahtena peräkkäisenä lauantai-iltana keuhäl- lä 2012, 12.5. ja 19.5. Konsulttina arvioinneissa toimi Irja Haljoki Hämeenlinnasta. Kokonaisarvioinneista tehtiin raportti (liite 1) ja yksittäiset ravintolakohtaiset arvioinnit toimitettiin arvioinnin kohteena olleille yrityksille. (Kouvolan päihdestrategian loppuraportti 2012, 2.)

Arvioitaviksi ravintoloiksi valittiin kuusi jatko-ajallista, A-luvin varustettua anniskelu-ravintolaa, jotka sijaitsivat Kouvolan keskusta-alueella. Arviointeja oli suorittamassa yhdeksän yli 21-vuotiasta Kymenlaakson ammattikorkeakoulun sosionomi-opiskelijaa. Käyttörahaa kullekin opiskelijalle jaettiin 50 euroa sisäänpääsy ja/tai narikkamaksua, sekä kahta juomaa, alkoholitonta ja alkoholipitoista varten. Juomien oston yhteydessä tarkoituksena oli tarkkailla juomien tarjontaa ja siihen liittyvää ostotilannetta (kaikki arvioitavat asiat esitetty arviointikaavakkeessa, liite 2).

Ensimmäisenä iltana arviointeja kiersi suorittamassa seitsemän opiskelijaa, seuraavana arviointi-iltana taas kaksi opiskelijaa. Iltoja oli siis kaksi. Tämä mahdollisti sen, että

saimme hieman monipuolisemman näkökulman asiaan, esim. miten samojen ravintoloiden illat poikkesivat toisistaan, mikäli poikkeamia iltojen kesken nousisi esiin. Arvioinnit suoritettiin pareittain, ja kukin pari kävi 2 - 3 ravintolassa yhden illan aikana.

Arviointien suoritusajankohdaksi valittiin tavalliset lauantai-illat, jolloin ei ollut arviointeja häiritseviä taikka vääristäviä tekijöitä, kuten koulujenpäättöviikonloppu, oppilaitosten lomaviikot taikka juhlapyhät yms. Kellonajaksi valittiin 23.00- 3.30, oletuksena oli, että kyseisenä ajankohtana asiakasmäärät olisivat todennäköisesti korkeimmillaan, ja näin ollen olisi mahdollista saada mahdollisimman totuudenmukaisia havaintoja, ja sitä kautta myös laadukkaampia arviointeja.

Ravintolat olivat vapaaehtoisesti mukana ravintola-arvioinneissa ja niissä oltiin tietoisia ravintola-arviointien suorittamisesta, mutta ajankohta ei heillä ollut tiedossa. Arvioinnit suoritettiin myös mahdollisimman huomaamattomasti, eikä mitään kirjauksia tehty näkyvästi ravintolassa sisällä oltaessa, vaan arvioinnit ja havainnot pyrittiin kirjaamaan huomaamattomasti esim. wc-tiloissa tai siirryttäessä ravintolasta toiseen.

Arvioinneissa kiinnitettiin huomiota ovimiesten toiminnan osalta asiakaspalvelun, sekä asiakkaiden iän- ja humala-asteen arviointiin. Tarjoiluhenkilökunnan toimintaa arvioitiin henkilökunnan määrän, henkilökunnan asiakaspalvelun laadun, käytöksen, ja asiakkaiden iän ja päihtymystilan arvioinnin osalta. Myös ravintoloiden turvallisuutta ja viihtyisyyttä arvioitiin. Huomiota kiinnitettiin muun muassa siisteyteen, selvästi päihtyneiden asiakkaiden määrään ravintolassa, alkoholittomien juomien tarjontaan sekä kuitin tarjoamiseen ja ostosten kassaan lyömiseen (liite 2).

9 TUTKIMUKSEN TULOKSET

9.1 Kouvolassa suoritettujen alkoholien vähittäismyyntiliikkeiden ostokokeet

Tässä osiossa esitetään vähittäismyyntiliikkeissä suoritettujen ostokokeiden tulokset osa-alueittain sanallisesti sekä kuvin.

9.1.1 Ostokokeiden määrä, onnistuneet ostoyritykset sekä vähittäismyyntiliikkeiden luokittelu

Ostoyrityksiä tehtiin yhteensä 190 kappaletta. Onnistuneita ostoja oli 129 kappaletta, eli 68 % kaikista ostoista onnistui ilman henkilöllisyystodistuksen esittämistä. Ostojen

läpimeno on havainnollistettu liitteessä 5/1 olevassa kuvassa 3. (Ostokokeiden loppuraportti 2011.)

Ostokokeita tehtiin useissa eri alkoholin vähittäismyyntiliikkeessä, kaupoissa, Alkoissa, kioskeissa sekä liikenneasemilla. Kaupat jaettiin kolmeen ryhmään kokojensa perusteella. Ryhmät olivat: suuri kauppa, keskisuuri kauppa ja pieni kauppa. Pieniin kauppoihin lukeutuivat myös kioskit sekä liikenneasemat. Ostojen jakautuminen vähittäismyyntiliikkeittäin on havainnollistettu liitteenä 5/1 olevassa kuvassa 4. (Ostokokeiden loppuraportti 2011.)

Ikäraja valvonnan onnistuminen, eli ostoyritykset joissa alkoholia ei myyty henkilöllisyystodistusta esittämättä, on havainnollistettu myymälätyypeittäin jaettuna liitteenä 5/1 olevassa kuvassa 5. (Vähittäismyyntiliikkeissä suoritettujen ostokokeiden loppuraportti 2011.)

Pelkästään ikärajavaivonnan onnistumista tarkastellessa jää huomiotta ne osto yritykset, joissa myyjä kysyi henkilöllisyystodistusta ja myi alkoholia, vaikka todistusta ei pyynnöstä huolimatta esitetty. Nämä tilanteet on laskettu mukaan myymälätyypeittäin jaoteltuihin ostojen läpimenoihin, eli tilanteisiin joissa alkoholia myytiin ilman henkilöllisyystodistuksen esittämistä (Vähittäismyyntiliikkeissä suoritettujen ostokokeiden loppuraportti 2011.)

Isoissa kaupoissa alkoholin ostaminen ilman henkilöllisyystodistuksen esittämistä vaikka myyjä oli pyytänyt todistusta nähdä, onnistui 5 prosentissa ostoyrityksistä. Keskisuurissa kaupoissa vastaava prosentti oli 11 ja kioskeissa 7 prosenttia. Alkoissa alkoholin ostaminen ilman henkilöllisyystodistuksen esittämistä onnistui yllättävästi useimmin, jopa 16 prosentissa ostoyrityksistä. Liikenneasemilla tulokset olivat 8 prosenttia ostoyrityksistä. (Vähittäismyyntiliikkeissä suoritettujen ostokokeiden loppuraportti 2011.)

Ostojen läpimeno myymälän koon mukaan jaoteltuna on havainnollistettu liitteenä 5/2 ja 5/3 olevissa kuvissa 6 - 10. Niissä on kuvattu prosentuaalisesti ostojen läpimenon ja onnistuneen ikärajavaivonnan lisäksi myös ne tilanteet, joissa myyjä kysyi henkilöllisyystodistusta ja myi alkoholia, vaikka todistusta ei pyynnöstä huolimatta esitetty. (Vähittäismyyntiliikkeissä suoritettujen ostokokeiden loppuraportti 2011.)

9.1.2 Ostojen määrät ja läpimeno alueittain

Kouvola jaettiin ostokokeissa kolmeen alueeseen: pohjoiseen, eteläiseen ja keskiseen alueeseen. Pohjoisella alueella tehtiin 74 ostokoetta, keskisellä alueella 60 ostokoetta ja eteläisellä alueella 56 ostokoetta. Tulosten mukaan eteläisellä alueella myyjä myi kysymättä henkilöllisyyspapereita 68 %, Keskisellä 65 % ja pohjoisella 51 %. Pohjoisella alueella 12 % myyjä myi, vaikkei henkilöllisyyspapereita ollutkaan esittää. Ostojen läpimeno alueittain on havainnollistettu liitteinä 5/3 ja 5/4 olevissa kuvissa 11 - 13. (Vähittäismyyntiliikkeissä suoritettujen ostokokeiden loppuraportti 2011.)

9.1.3 Myyjien iän vaikutus ostoihin

Tutkimuksessa selvitettiin yhtenä osa-alueena sitä, miten myyjän ikä vaikutti ostojen läpimenuon. Myyjät jaettiin kolmeen ikäryhmään. Ryhmät olivat: 18 - 35-vuotiaat, 36 - 50-vuotiaat ja 51 - 65-vuotiaat. Eniten myyjiä oli 18 - 35-vuotiaissa, yhteensä 92 henkilöä. Toiseksi eniten myyjiä, eli 88 henkeä oli 36 - 50-vuotiaissa. Vähiten myyjiä oli ikäryhmässä 51 - 65-vuotiat, joita oli 10 kappaletta. (Ostokokeiden loppuraportti 2011.)

Henkilöllisyyden tarkasti ja myymättä jätti eniten 51 - 65-vuotiaiksi arvioidut myyjät. Heistä 73 % kysyi henkilöllisyystodistusta ja kieltäytyi myymästä. Eniten ostoja meni läpi 18 - 35-vuotiaiden myyjien ikäryhmässä, heistä 60 % myi kysymättä henkilöllisyystodistusta. Huomioitavaa on myös se, että 51 - 65-vuotiaiden myyjien ikäryhmässä 49 % kysyi henkilöllisyystodistusta ja myi, vaikkei sellaista esitettykään. 18 - 35-vuotiaaksi arvioitujen myyjien kohdalla prosentti oli 40. Myyjien iän vaikutus ostojen läpimenuon on havainnollistettu liitteenä 5/4 olevassa kuvassa 14. (Vähittäismyyntiliikkeissä suoritettujen ostokokeiden loppuraportti 2011.)

9.2 Kouvolan ravintola-arvioinnit

Arvioitavia ravintoloita oli yhteensä kuusi kappaletta. Näissä kuudessa ravintolassa suoritettiin yhteensä 10 erillistä arviota, arviot suoritettiin niin että neljässä ravintolassa arviointi suoritettiin kaksi kertaa, ja kahdessa ravintolassa arviointi tehtiin yhden kerran. Arviointeja suoritettiin kahtena eri iltana. (Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointikaavake 2012.)

Ravintola-arvioinnit on esitetty osa-alueittain, alueet ovat: asiakkaiden ja tarjoiluhenkilökunnan määrät, ovimiesten ja tarjoiluhenkilökunnan asiakaspalvelu, henkilökunnan suorittama päihtymystilan arviointi, henkilökunnan suorittama iän arviointi, turvallisuus ja viihtyisyys, päihtyneiden asiakkaiden kokonaismäärän arvioiden tulokset, alkoholittomat juomat sekä muut huomiot. (Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointikaavake 2012.)

9.2.1 Asiaksmäärien ja tarjoiluhenkilökunnan määrien arviointi

Jokaisella erillisellä arviointikerralla, joita oli yhteensä kymmenen, arvioitiin asiakkaiden määrää kussakin yökerhossa tai anniskeluravintolassa. Asiakkaita ravintoloissa oli useimmiten noin puolet kokonaisasiakaspajoista, eli kuutena arviointiajankohtana kymmenestä. Asiaksmäärien arvioit havainnollistettu taulukossa 2. (Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointikaavake 2012.)

Taulukko 2. Ravintoloiden asiakasmäärät. (Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointikaavake 2012.)

ASIAKKAITA RAVINTOLASSA	Kappaletta/ 10 arviota
Täynnä	2
Puolillaan	6
Vähän	2

Henkilökunnan määrän arviointia tarjoiluhenkilökunnan osalta suoritettiin yhteensä 10.nä eri arviointi kertana, tarjoiluhenkilökunnan määrää arvioitiin suhteessa kulloinkin ravintolassa olleeseen asiakkaiden määrään. Tarjoiluhenkilökunnan määrän arviot on havainnollistettu taulukossa 3. (Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointikaavake 2012.)

Taulukko 3. Tarjoiluhenkilökunnan määrä ravintoloissa. (Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointikaavake 2012.)

TARJOILUHENKILÖKUNNAN MÄÄRÄ	Kappaletta/ 10 arviota
Aivan liian vähän (pitkät jonot baaritskeillä)	1
Kohtuullisesti	2
Riittävästi asiakasmäärään nähden	7

9.2.2 Ovimiesten ja tarjoiluhenkilökunnan asiakaspalvelun ystävällisyyden arviointi

Arvioitsija opiskelijat arvioivat asiakaspalvelun ystävällisyyttä ovimiesten sekä tarjoiluhenkilökunnan osalta, arviointikriteerit olivat molemmilla ryhmillä samat ja ne jakautuivat kolmeen ystävällisyyttä kuvaavaan ryhmään, ryhmät olivat: ystävällistä, neutraalia ja töykeää. Arviointeja suoritettiin yhteensä kymmenenä erillisenä arviointi kertana. Asiakaspalvelun ystävällisyyttä koskevat arvioit on havainnollistettu taulukossa 4. (Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointikaavake 2012.)

Taulukko 4. Asiakaspalvelun ystävällisyys ravintoloissa. (Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointikaavake 2012.)

ASIAKASPALVELU Kappaletta/ 10 arvioita	Ovimiheet	Tarjoiluhenkilökunta
Ystävällistä	3	9
Neutraalia	7	1
Töykeää	0	0

9.2.3 Ovimiesten ja tarjoiluhenkilökunnan suorittama asiakkaiden päihtymystilan arviointi

Asiakkaiden päihtymystilan arvioinnin havainnointia suoritettiin ovimiesten sekä tarjoiluhenkilökunnan osalta yhteensä kymmenenä arviointikertana, ovimiesten suorittaman päihtymystilan arvioinnin havainnot on esitetty taulukossa 5 ja vastaavat tarjoiluhenkilökuntaa koskevat havainnot taulukossa 6 (Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointikaavake 2012.)

Taulukko 5. Ovimiesten suorittama asiakkaiden päihtymystilan arviointi. (Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointikaavake 2012.)

ASIAKKAIDEN PÄIHITYMYSTILAN ARVIOINTI, OVIMIEHET	Kappaletta/ 10 havaintoa
Selvästi päihtyneitä päästettiin sisälle	0
Arviointia suoritettiin jonkin verran tai joitain päihtyneitä päästettiin sisälle	6
Päihtymystä arvioitiin tarkasti tai selvästi päihtyneet käännytettiin ovelta	1
Kohtaa ei kyetty arvioimaan	3
Jonokäyttäytymisen hallinta	0

Taulukko 6. Tarjoiluhenkilökunnan suorittama asiakkaiden päihtymystilan arviointi.
(Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointikaavake 2012.)

ASIAKKAIDEN PÄIHTYMYSTILAN ARVIOINTI, TARJOILUHENKILÖKUNTA	Kappaletta/ 10 arviointia
Selvästi päihtyneille anniskeltiin	6
Joillekin selvästi päihtyneille kieltäydyttiin anniskelemasta	0
Selvästi päihtyneille ei anniskeltu ja heidät poistettiin ravintolasta	1
Päihtyneille esitettiin välillä alkoholitonta vaihtoehtoa	1
Kohtaa ei kyetty arvioimaan	3

9.2.4 Ovimiesten- ja tarjoiluhenkilökunnan suorittama asiakkaiden iän arviointi ja tarkastaminen

Asiakkaiden iän arvioinnin ja tarkastamisen havainnointia suoritettiin ovimiesten sekä tarjoiluhenkilökunnan osalta yhteensä kymmenenä arviointikertana, ovimiesten suorittaman iän arvioinnin havainnot sekä vastaavat tarjoiluhenkilökuntaa koskevat havainnot esitetty taulukossa 7. (Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointikaavake 2012.)

Taulukko 7. Ovimiesten ja tarjoiluhenkilökunnan suorittama asiakkaiden iän arviointi.
(Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointikaavake 2012.)

IÄN ARVIOINTI (Kappaletta/ 10 arviointia)	Ovimiehet	Tarjoiluhenkilökunta
Papereita ei kysytty ennen sisään päästämistä/myyntiä	9	10
Papereita kysyttiin jonkin verran	1	0
Ikää arvioitiin tarkasti ja papereita kysyttiin herkästi	0	0
Papereiden oikeellisuus pyrittiin varmistamaan	0	0

9.2.5 Anniskeluravintoloiden/yökerhojen turvallisuuden ja viihtyisyyden arviointi

Myös ravintoloiden turvallisuutta sekä viihtyisyyttä arvioitiin, arvioita suoritettiin yhteensä 10 kertaa. Turvallisuutta koskevat arvioit on havainnollistettuna taulukossa 8 ja viihtyisyyttä koskevat arvioit taulukossa 9. (Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointikaavake 2012.)

Taulukko 8. Ravintoloiden turvallisuus. (Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointi kaavake 2012.)

TURVALLISUUS	Kappaletta/ 10 arviointia
Levotonta, paljon päihtyneitä	3
Melko turvallista, vain muutamia liian päihtyneitä	4
Turvallista	3

Taulukko 9. Ravintoloiden viihtyisyys. (Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointikaavake 2012.)

VIIHTYISYYS	Kappaletta/ 10 arviointia
Likaista ja epäsiistiä	4
Melko sotkuista	3
Siistiä ja viihtyisää	4
Sotkuja pyrittiin siivoamaan illan aikana	5

9.2.6 Päihtyneiden asiakkaiden kokonaismäärän arviointi

Arviointien aikana havainnoitiin myös päihtyneiden asiakkaiden määrää ja salivalvonnan toimivuutta ravintoloissa. Arviointeja suoritettiin yhteensä kymmenenä arviointikertana. Selvästi päihtyneiden asiakkaiden määrää ja salivalvonnan toimivuutta koskevat arvioit havainnollistettuna taulukossa 10 (Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointikaavake 2012.)

Taulukko 10. Selvästi päihtyneiden henkilöiden määrä ravintoloissa. (Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointi kaavake 2012.)

SELVÄSTI PÄIHTYNEITÄ RAVINTOLASSA	Kappaletta/ 10 arviointia
Lähes kaikki asiakkaat	0
Jonkin verran	8
Ei selvästi päihtyneitä	2
Salivalvonta toimi, plokkarit/ järjestyksen valvojat toimivat	5

9.2.7 Alkoholittomien juomien arviointi

Ravintola-arviointien suorittamiseen kuului myös ravintoloissa tarjolla olevien alkoholittomien juomien määrään havainnointi sekä se, tarjottiinko selvästi päihtyneille henkilöille alkoholittomia juomavaihtoehtoja alkoholipitoisen sijaan. Alkoholittomien juomien vaihtoehtojen määrät sekä alkoholittomien juomien tarjoaminen päihtyneille

henkilöille ovat havainnollistettuna taulukossa 11 (Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointikaavake 2012.)

Taulukko 11. Alkoholittomien juomien tarjonta. (Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointikaavake 2012.)

ALKOHOLITTOMAT JUOMAT	Kappaletta/10 arviointia
Vähän (lähinnä virvoitusjuomia)	4
Useita erilaisia	2
Monipuolisesti (myös drinkkejä)	4
Alkoholittomia juomia ehdotettiin päihtyneille	1

9.2.8 Kuitin antamisen ja juomien kassaan lyöminen

Arvioinnit suoritettiin myös kuitin annosta sekä myytyjen juomien lyömisestä kassaan. Arviointeja suoritettiin yhteensä 10 eri arviointi kertana. Kuitin antaminen asiakkaalle ja juomien kassaan lyöminen on havainnollistettu taulukossa 12.

Taulukko 12. Kuitin antaminen ja juomien kassaan lyönti. (Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointikaavake 2012.)

KUITIN ANTAMINEN, JUOMIEN KASSAAN LYÖNTI (Kappaletta/10 arviointia)	Kyllä	Ei
Kuitti annettiin pyytämättä ostetuista juomista	2	8
Juomat lyötiin kassaan	10	0

9.3 Kotkan ja Hämeenlinnan vähittäismyyntiliikkeiden ja Alkojen ostokokeet

Ikärajojen valvonnan onnistumista vähittäisliikkeissä arvioitiin ostokokeilla, menetelmä luokitellaan osallistuvaksi piilohavainnoinniksi. Tutkimusavustajina toimi yhdeksän täysi-ikäistä, mutta nuoren näköistä opiskelijaa (viisi tyttöä ja neljä poikaa). Ostokoetilanteessa koeostajat yrittivät ostaa kaksi pulloa olutta (pojat) tai puolen litran pullon siideriä (tytöt). Ostokokeiden kohteina olivat Hämeenlinnan ja Kotkan kaikki vähittäismyymälät eli elintarvikeliikkeet, huoltoasemat ja kioskit, joilla oli alkoholin vähittäismyyntilupa sekä Alkot (taulukko 13) (Warpenius, Holmila & Raitasalo 2012, 379.)

Taulukko13. Vähittäismyymälät jaoteltuna myymälätyypin mukaan, Kotka ja Hämeenlinna. (Warpenius ym. 2012, 379.)

VÄHITTÄISMYYMÄLÄT JAOTELTUNA MYYMÄLÄTYYPIN MUKAAN	KOTKA	HÄMEENLINNA	YHTEENSÄ
>400m ²	9	17	26
<400m ²	21	22	43
Kioski	13	20	33
Alko	3	3	6
Huoltoasema	6	3	9
Yhteensä	52	65	117

Aineiston keruussa painotettiin Alkoja, jotta saataisiin vertailuasetelma monopoliliikkeiden ja muiden vähittäiskauppojen välille. Tutkimuksessa taattiin myös yksittäisten myyjien anonymiteetti, eikä ostokokeiden tuloksia esitetä yksittäisten vähittäisliikkeiden tasolla. (Warpenius ym. 2012, 379.)

Taulukko 14. Ostoyritykset Alkoissa ja muissa vähittäismyyntiliikkeissä paikkakunnittain. (Warpenius ym. 2012, 380.)

OSTOYRITYKSET ALKOT/MUUT VÄHITTÄISMYYNTILIIKKEET PAIKKAKUNNITTAIN	HÄMEENLINNA	KOTKA	YHTEENSÄ
Alkot	18	19	37
Muut liikkeet	91	82	173
Yhteensä	109	101	210

Taulukko 15. Ostokokeen tulos kauppatyyppin mukaan, kieltoprosentti ja ostojen kokonaismäärä. (Warpenius ym. 2012, 381.)

	Alkot		Alkoholi	
	Kieltopro- sentti	Ostojen kokonais- määrä	Kieltopro- sentti	Ostojen kokonais- määrä
Yhteensä	92 % p<.0001	37	49 %	173
Kauppa- tyyppi				
>400m ²	-	-	51 %	45
<400m ²	-	-	56 %	68
Huolto- asemat	-	-	32 %	19
Kioskit	-	-	41 %	41

Aineistossa esitetään ostokokeiden tulokset (ts. kieltoprosentti) tuotteittain ja kaupungeittain sekä kieltoprosentit myymälätyypin mukaan. Myös taustamuuttujien mahdollinen vaikutus tuloksiin (ostajan ja myyjän sukupuoli ja ikä, jono kassalla, kassojen määrä ja kellon aika) on otettu huomioon. (Warpenius ym. 2012, 381.) Taustamuuttujat on esitetty taulukoissa 16 - 18.

Taulukko 16. Alkoholi ostokokeen tulokset vähittäisliikkeissä taustamuuttujien; ostajien iän ja -sukupuolen mukaan, kieltoprosentti ja ostojen kokonaismäärä. (Warpenius ym. 2012, 381.)

	ALKOHOLI	
	Kieltoprosentti	Ostojen kokonaismäärä
Yhteensä	49 %	173
Ostajien ikä		
18	46 %	118
19	55 %	55
Ostajan sukupuoli		
Tyttö	45 %	100
Poika	53 %	73

Taulukko 17. Alkoholin ostokokeen tulokset vähittäisliikkeissä taustamuuttujien; myyjien iän ja sukupuolen mukaan, kieltoprosentti ja ostojen kokonaismäärä. (Warpenius ym. 2012, 381.)

	ALKOHOLI	
	Kieltoprosentti	Ostojen kokonaismäärä
Myyjän ikä		
<35 vuotta	49 %	86
>35 vuotta	48 %	87
Myyjän sukupuoli		
Nainen	48 %	160
Mies	54 %	13

Ostokokeet suoritettiin tiistai-, keskiviikko- ja torstai-iltapäivinä ja -iltoina etukäteen suunnitellun reitin ja aikataulun mukaan. Tämä esti useiden tutkimusavustajien läsnäolon samaan aikaan yhdessä vähittäisliikkeessä. (Warpenius ym. 2012, 379.)

Taulukko 18. Ostokokeiden tulokset vähittäisliikkeissä; kassojen määrän, kellonajan ja jonon pituuden mukaan, kieltoprosentti ja ostojen kokonaismäärä. (Warpenius ym. 2012, 381.)

	ALKOHOLI	
	Kieltoprosentti	Ostojen kokonaismäärä
Kassojen lukumäärä		
1	46 %	99
2-4	53 %	51
>5	50 %	18
Kellonaika		
Ennen klo 16	36 %	58
klo 16 jälkeen	55 %	115
Jonon pituus		
Ei jonoa	45 %	100
Jonoa	54 %	71

10 TULOSTEN TARKASTELU

Seuraavassa osiossa analysoimme sanallisesti Kouvolassa suoritettujen vähittäismyymntiliikkeiden ostokokeiden sekä ravintoloissa suoritettujen asiakasarviointien tulokset.

10.1 Kouvolan vähittäismyymntiliikkeissä suoritettujen ostokokeiden tarkastelu

Ostajille kieltäydyttiin myymästä alkoholia kaikkien alueiden ostokokeet yhteenlaskettuna 32 % ostoyrityksistä Kouvolan vähittäisliikkeissä. Alkojen ikärajakontrolli oli selvästi tehokkaampaa kuin muiden vähittäisliikkeiden, niiden kieltoprosentti oli 69 %. Isoissa kaupoissa, joissa suoritettiin määrällisesti eniten ostokokeita eli 52% ostoista, oli kieltoprosentti kaikilla alueilla yhteenlaskettuna 30 %. Keskisuurilla kaupoilla

joissa ostokokeita suoritettiin toiseksi eniten, eli 28 % ostoista, kieltoprosentti oli 34 %. Kioskeilla joiden määrällinen osuus ostokokeista oli 7 %, kieltoprosentti oli 36 %. Liikenneasemilla joiden osuus oli 6% kaikista suoritetuista ostokokeista, kieltoprosentti oli alhaisin, vain 17 %.

Läpimenneisiin ostoihin (eli alkoholin ostot ilman henkilöllisyystodistuksen esittämistä) vaikuttaneita tekijöitä ostokokeita suorittaneiden opiskelijoiden havaintojen mukaan olivat muun muassa seuraavat asiat: myyjä jutteli toisen työntekijän kanssa tai puhui puhelimesta eikä tällöin kiinnittänyt myyntitilanteeseen huomiota, myyjä oli harjoittelija tai juuri aloittanut työssä, mikä vaikutti uskallukseen kysyä henkilöllisyystodistusta. Ostokokeiden aikana havaittiin myös selkeitä virheitä myyjien toiminnassa kuten tilanteita, joissa myyjä totesi, että tämän kerran hän myy, vaikka papereita ei ole mukana, mutta seuraavalla kerralla henkilöllisyystodistus olisi oltava, virhe tapahtui myös tilanteissa, joissa myyjä on luottanut asiakkaan sanaan hänen iästään ilman mitään kelvollista todistusta iästä. Myyjät olivat myös perustelleet alkoholinmyyntiään ilman asianmukaisen henkilöllisyystodistuksen esittämistä sillä, että kassalla on kyltti siitä, että alle 24-vuotiaan täytyy todistaa henkilöllisyytensä, näin myyjä ikään kuin siirsi vastuun henkilöllisyystodistuksen esittämisestä asiakkaalle. Alkoholia myytiin myös tilanteissa, joissa ostokokeen suorittaja esitti jonkin muun kuin virallisen ”todistuksen” iästään, kuten opiskelija- tai Kela-kortin. Edellä mainitun kaltaiset tilanteet laskettiin mukaan onnistuneisiin ostoihin.

Kouvolan alueella vähittäismyyntiliikkeiden ostokokeiden tulokset olivat tässä vaiheessa Hämeenlinnan ja Kotkan vastaaviin tuloksiin verrattuna alhaisemmat. Esimerkiksi Hämeenlinnassa suoritettujen vastaavien ostokokeiden Alkojen kieltoprosentti oli 100 % ja Kotkassa 92 %. Kouvolan kieltoprosentti oli 69 %. Kouvolan ostokokeet olivat vasta lähtötasoarviointi, kun taas Hämeenlinnassa ja Kotkassa lähtötasoarviointi oli suoritettu aiemmin ja vertailua aiempien tulosten välillä on jo mahdollista suorittaa ja nähdä tulosten parannusta myynnin vastuullisuudessa. Hämeenlinnan ja Kotkan tulokset ovat osittain tämän vuoksi paremmat kuin Kouvolan vastaavat, sillä kehitystyötä on jo keritty vertailupaikkakunnilla tehdä.

10.2 Anniskeluravintoloissa suoritettujen arviointien tarkastelu

12.5.2012 arvioitiin yhteensä viittä eri ravintolaa. Kolmea ravintolaa arvioitiin kahtena eri ajankohtana. Kahta ravintolaa arvioitiin yhtenä ajankohtana. Yhteensä erillisiä arviointeja suoritettiin siis kahdeksan. 19.5.2012 arvioitiin yhteensä kahta eri ravinto-

laa. Molempia ravintoloita arvioitiin tuolloin vain yhtenä ajankohtana. Toista ravintoloista oli arvioitu myös edellisellä viikolla. Molemmat illat yhteen laskettuna arviointeja suoritettiin siis kuudessa eri ravintolassa. Neljässä ravintolasta kuudesta (4/6) siis suoritettiin kokonaisuudessaan kaksi toisistaan riippumatonta arviointia eri ajankohtina, ja kahdessa ravintolassa arviointeja suoritettiin vain yksi. Yhteensä erillisiä arviointikeroja kertyi näin ollen 10.

Ravintoloissa joissa suoritettiin arviointeja kaksi kappaletta, ei paikalla ollut samanaikaisesti kuin yksi arvioitsija ryhmä kerrallaan. Menettelyn tarkoituksena oli tuottaa mahdollisimman kattava kuva kunkin ravintolan illan kulusta. Ravintoloissa, joissa arviointi suoritettiin vain yhtenä ajankohtana, ovat arviot luonnollisesti suppeampia kuin ravintoloissa, joissa arviointeja suoritettiin kahtena eri ajankohtana. Esimerkiksi yhden arviointikerran ravintoloissa ei ollut mahdollista syntyä alku- ja loppuillan välistä vertailua. Otos ei siis ollut aivan yhtä kattava kuin kahden arviointikerran paikoissa.

Kaikki kuusi ravintolaa sijaitsivat Kouvolan keskusta-alueella ja olivat jatko-aika luvallisia. Tarkoitus oli tutkia nimenomaan keskusta-alueen yökerhoja ja toimintaa samanaikaisesti arvioinneista saatavien tulosten vertailun helpottamiseksi. Näin oli esim. tarkoitus saada kuvaa siitä, mihin kellon aikaan asiakkaita olisi minkin verran liikkeellä kussakin ravintolassa kyseisen illan aikana. Arviointien sisältöön kyseisten arviointikohteiden valinta vaikutti tarkkailtavien osa-alueiden muodossa, sillä ei ole järkevää tarkkailla sellaisia asioita jotka eivät ole kyseisten paikkojen kannalta oleellisia, esimerkiksi vaikka terassialueen valvonta ja tarjoilu, koska terasseja ei kyseisissä paikoissa ollut. Lähtökohtaisesti paikkojen valinta vaikutti tietysti myös arviointien aikaan, monet paikoista avasivat ovensa vasta myöhäisiltana, joten tällöin täytyi myös arvioida. Koska yökerhot avasivat ovensa näin myöhään, oli huomattavissa että suuri osa ravintoloiden asiakkaista oli nauttinut alkoholia jo ennen yökerhoon siirtymistä ja heidän humalan tasonsa oli oletettavasti korkeampi kuin aiempina ajankohtana.

10.2.1 Ovimiesten toiminnan arviointi

Ovimiesten toiminta osion havainnot tehtiin pääosin arvioitsijoiden saapuessa itse ravintolaan, kyseinen tilanne mahdollistaa vain murto-osan tilanteiden tarkkailusta koko illan tapahtumien sijaan, ja arviot perustuvat lähinnä yleisestä päihtymystilan, iän, käytöksen ja palvelualltiuden tarkkailun tasosta. Saadut havainnot perustuivat pääosin siihen, miten ovimiehet toimivat arvioitsijoiden kohdalla ja minkälaista toiminta oli

arvioitsijoiden kanssa samaan aikaan ravintolaan sisään menneiden asiakkaiden kohdalla. Ystävällistä palvelu oli kolmena kymmenestä arviointikerrasta ja neutraalia seitsemänä kertana kymmenestä. Ovimiehet suorittivat asiakkaiden päihtymystilan arviointia jonkin verran kuutena arviointikertana kymmenestä, selvästi päihtyneet käännytettiin havaintojen mukaan ovelta yhtenä arviointikertana kymmenestä, kolmena kertana kymmenestä arviointia ei pystytty tehdä, tähän vaikutti muiden asiakkaiden puuttuminen sisääntulotilanteessa sekä asiakkaiden vähyys kokonaisuudessaan kyseisinä ajankohtina. Iän arviointi oli heikkoa, yhdeksänä arviointikertana kymmenestä iän arviointia ei suoritettu lainkaan, vain yhtenä havainnointikertana saatiin havaintoja siitä, että iän arviointia tehtiin jonkin verran.

10.2.2 Tarjoiluhenkilökunnan toiminnan arviointi

Tarjoiluhenkilökunnan toiminnan arviointia pystyttiin seuraamaan suhteellisen laajasti, arvion tekemiseen käytettävä aika oli myös pidempi kuin ovimiesten toimintaan käytettävissä ollut aika. Pidempi tarkkailuaika mahdollistui, koska useimmissa arviointipaikoista oli mahdollista istua suhteellisen lähellä baaritiskiä ja näkyvyys tiskille oli hyvä. Arvioitsijat tekivät tiskiltä myös useamman oston kussakin yökerhossa (vähintään yksi alkoholiton ja yksi alkoholia sisältävä juoma), joten mahdollisia arviointikertoja kertyi useampia. Tämä mahdollisti esimerkiksi kuitin antamisen (kuitteja ei annettu 8/10 kertana arviointiajankohdista, 2/10 kuitti annettiin), ostosten kassaan lyömisen (juomat lyötiin kassaan 10/10 kertana arviointiajankohdista), tarjoiluhenkilökunnan käytöksen (ystävällistä 9/10 arviointikertana ja neutraalia 1/10 kertana arviointiajankohdista), tarjoiluhenkilökunnan suorittaman iän arvioinnin (iän arviointia ei suoritettu minään arviointikertana, eli 0/10 kertaa arviointiajankohdista) ja tarjolla olevien juomien havainnoimisen (alkoholittomia juomia oli tarjolla: vähän 4/10 arviointikertana, useita erilaisia 2/10 ja monipuolisesti 4/10 kertana arviointiajankohdista) kattavammin ja luotettavammin. Kussakin ravintolassa arvioitsijat viettivät aikaa keskimäärin noin puolitoista tuntia, joten aikaa havaintojen tekemiseen oli runsaasti.

Tarjoiluhenkilökunnan suorittaman päihtymystilan tarkkailun ja liian päihtyneille alkoholin anniskelun arviointia ei kyetty toteuttamaan kolmena arviointikertana kymmenestä johtuen siitä, että jonoa ei päässyt muodostumaan tiskille asiakkaiden vähäisen määrän takia, taikka näkyvyys tiskille oli riittämätön havaintojen luotettavuuden kannalta. Kuutena kertana selvästi päihtyneille anniskeltiin, ja vain yhtenä kertana kymmenestä selvästi päihtyneille kieltäydyttiin anniskelemasta alkoholia, havaintoja

alkoholittoman vaihtoehdon tarjoamisesta tehtiin myös vain yhden kerran kymmenestä. Osa-alueen havainnot perustuivat arvioitsijoiden omiin kokemuksiin selvästi päihtyneistä henkilöistä. Arvioitsija saattoi esim. olla sitä mieltä, että tarjoilija anniskeli hänen mielestään liian päihtyneelle henkilölle, mutta hänen arvionsa voi olla virheelinen ja perustuu vain omaan näkemykseen liian päihtyneestä henkilöstä, tarjoilijalla taas saattaa olla enemmän kokemusta ja tietoa liian päihtyneiden henkilöiden käytöksestä kuin arvioitsijalla, ja näin ollen hän kykenee arvioimaan asiakkaan tilaa paremmin

10.2.3 Arviot ravintoloissa olleiden päihtyneiden henkilöiden määristä, turvallisuudesta ja viihtyisyydestä

Päihtyneiden henkilöiden määrän havainnot ravintoloissa tehtiin myös arvioitsijoiden oman kokemuksen pohjalta, eli aistinvaraisesti. Asiakkaiden todellista päihtymyksen tasoa ei siis kyetty havainnoimaan täysin luotettavasti, koska asiakkaiden todellisia promillemääriä ei tiedetä. Arvioitsija ei välttämättä myöskään ole kyennyt arvioimaan asiakkaan päihtymystilaa tarpeeksi, vaan hän on nähnyt vain hetkellisen tilanteen, jossa asiakas on vaikuttanut päihtyneemmältä kuin todellisuudessa oli ja muodostanut tämän perusteella mielipiteensä. Havaintojen mukaan päihtyneitä henkilöitä yökerhoissa oli jonkin verran kahdeksana arviointikertana kymmenestä, selvästi päihtyneitä henkilöitä ei ollut ravintoloissa lainkaan kahtena arviointikertana kymmenestä.

Turvallisuuden ja viihtyvyyden arviointi oli myös mahdollista suorittaa kattavasti. Arvioitsijoiden oli mahdollista kierrellä yökerhoissa vapaasti ja he pystyivät havainnoimaan yökerhon kaikkia asiakkaille avoimia tiloja. Siisteyttä arvioitiin ravintolasalissa, mahdollisessa tupakointitilassa, wc-tiloissa sekä baaritiskillä. Miesten sekä naisten wc-tilojen yleinen siisteys pystyttiin arvioimaan lähes kaikissa ravintoloissa useamman kerran, kaikkien wc-tilojen arviointi oli mahdollista koska arviointeja oli toteuttamassa molempien sukupuolien edustajia, näin ollen arviot olivat siis kattavia.

Ravintolasalin siisteyden ja turvallisuuden arviointia suoritettiin ympäristöä, ravintolan asiakaskuntaa sekä yleistä tunnelmaa jatkuvasti havainnoimalla anniskeluravintoloiden eri osissa. Arviointeja tehtiin kaikilla ravintoloiden osioilla mahdollisimman tasapuolisesti, jotta saatiin mahdollisimman luotettava kuva koko anniskeluravintolan toiminnasta, siisteydestä turvallisuudesta ja muista arvioitavista seikoista. Ravintoloissa joissa, arviointeja suoritettiin eri kellonaikoina, oli mahdollista huomioida myös erot alku- ja loppuillan välillä. Ravintoloissa oli havaintojen mukaan likaista ja epä-

siistiä neljänä kertana kymmenestä, melko sotkuista kolmena arviointikertana ja siistiä ja viihtyisää neljänä eri arviointikertana kymmenestä. Sotkuja pyrittiin siivoamaan illan aikana viitenä eri havainnointikertana kymmenestä, myös salivalvonta oli toimivaa, eli järjestyksenvalvojat ja plokkarit kiersivät ja toimivat viitenä arviointikertana kymmenestä.

Yksi turvallisuuteen vaikuttava ja arvioinnin kohteena ollut asia oli asiakkaiden päihetystilan vaikutus turvallisuuteen ja yleiseen turvallisuudentunteeseen. Kolmena kymmenestä arviointikerrasta ravintolassa oli levotonta ja paljon päihtyneitä asiakkaita, neljänä kertana liian päihtyneitä oli vain muutamia ja tunnelma oli melko turvallinen. Kolmena kertana kymmenestä tunnelma oli turvallinen eikä liian päihtyneitä henkilöitä ollut ravintolassa.

11 POHDINTA

Alun perin opinnäytetyömme lähti liikkeelle toteuttamistamme Pakka-hankeen toiminnan mukaisista ravintola-arvioinneista, joita Kouvolassa oltiin aloittamassa. Näiden arviointien toteuttamisen kautta Kouvolan johtava sosiaalityöntekijä Pertti Laakkonen tarjosi meille mahdollisuutta tehdä opinnäytetyö, johon tekemämme ravintola-arviointi liittyy. Kouvolassa jo aikaisemmin tehdyt ostokokeet tulivat osaksi opinnäytetyötämme myös, sillä molemmat käsittelevät omavalvontaa ja myynnin sekä anniskelun vastuullisuutta. Kouvolan ehkäisevässä päihdetyössä oli kysyntää tämänkaltaiselle opinnäytetyölle jossa analysoidaan auki tehdyt tutkimukset, jotta nähdään, mitä hyötyä omavalvonnan tarkkailusta on.

Kiinnostuimme aiheesta ja aloitimme prosessin avaamalla teoreettista viitekehystä, joka aika-ajoin oli paisua työmme kannalta turhiin asioihin. Yhdessä Pertti Laakkosen kanssa rajasimme teoreettisen viitekehyksen koskemaan työmme kannalta oleellisia asioita. Työstimme viitekehyksen ensimmäisenä, jotta saimme käsityksen siitä, mitkä asiat ovat vaikuttaneet ja luoneet pohjan Kouvolan tämänhetkiselle päihdestrategialle ja sen mukaiselle toiminnalle jotka ovat johtaneet ravintoloiden asiakasarviointien sekä vähittäismyynnin vastuullisuuden arviointiin.

Aloitimme ostokokeiden tulosten analysoinnista, meillä oli jo suurin osa tarvittavasta materiaalista käytössämme sillä tulokset oli kerätty jo valmiiksi lähihoitajaopiskelijoiden ja ehkäisevän päihdetyön tekijöiden toimesta. Meidän tehtäväksemme jäi siis lähinnä vain tulosten analysointi ja vertaaminen mahdollisuuksien mukaan Kotkan ja

Hämeenlinnan ostokokeiden tuloksiin. Tulosten vertaaminen suoraan keskenään ei kuitenkaan osoittautunut järkeväksi, sillä Kouvolan ostokokeet olivat vasta lähtötason tuloksia ja anniskelun vastuullisuutta parantavia toimenpiteitä ei oltu vielä päästy käynnistämään. Käytössämme ollut tutkimusmateriaali Kotkan ja Hämeenlinnan ostokokeista oli siis lähtötason tulosten pohjalta toteutettujen myynnin vastuullisuutta parantavien toimenpiteiden jälkeen kerättyä materiaalia, eli tulokset kertoivat tilanteesta Hämeenlinnassa ja Kotkassa, kun lähtötason ostokokeissa ilmitulleisiin kehitystarpeisiin oli jo erilaisin toimenpitein puututtu ja toimintaa tarvittavilta osa-alueilta parannettu, näin ollen tulokset eivät olleet suoraan verrattavissa toisiinsa. Tulokset antoivat kuitenkin suuntaa siihen, mihin ja millä keinoin vähittäismyyntiliikkeiden alkoholin myynnin vastuullisuutta voitaisiin kehittää parempaan suuntaan.

Heti ostokokeiden jälkeen käynnistettiin vastuullisen myynnin koulutus Kouvolan kaupungin toimesta, ja sitä markkinoitiin erityisesti niiden myymälätyyppien edustajille, joissa tulokset olivat olleet heikoimpia, kuten liikenneasemille. Osallistuminen koulutukseen oli ilahduttavan aktiivista, ottaen huomioon sen, että myymälät järjestävät myös omia koulutuksia, joissa käsitellään osittain samoja asioita ja päällekkäisyyttä on havaittavissa. Tämä kertoo mielestämme siitä, että myös vähittäismyyntiliikkeissä ollaan havahduttu siihen, että tarvetta myyntihenkilökunnan alkoholin myynnin vastuullisuuden kehittämiseksi on olemassa. Vähittäismyyntiliikkeiden edustajia kutsuttiin mukaan myös Tarjontatyöryhmään, jossa on tarjottu mahdollisuus pohtia yhdessä Kaupungin ehkäisevän päihdetyön edustajien, alkoholitarkastajan ja muiden vähittäismyynnin ammattilasten kanssa keinoja vastuullisemman alkoholinmyynnin toteuttamiseen käytännössä.

Emme kuitenkaan pysty sanomaan, ovatko nämä toimenpiteet tuottaneet toivotunlaista tulosta, eli aiempaa vastuullisempaa alkoholin vähittäismyynnin toteuttamista, koska vertailu-ostokokeita ei ole vielä toteutettu. Kyseiset vertailu-ostokokeet tulevat mahdollisesti ajankohtaisiksi vuoden 2013 aikana, mutta päätöksiä asiasta ei ole vielä tehty. Mielestämme vertailu-ostokokeet olisivat ehdottoman tärkeitä, jotta saataisiin faktatietoa toimenpiteiden onnistumisista ja kehitystarpeista. Kun vertailutuloksia ei ole, jää toimenpiteiden tuloksellisuus vain arvailujen varaan, eikä synny todellista mahdollisuutta arvioida niiden kannattavuutta jatkossakaan. Tällä hetkellä tilanne on siis vielä auki, mutta ainakin Tarjontatyöryhmän toimintaa olisi tämän hetkisten tietojen mukaan tarkoitus jatkaa myös vuoden 2013 aikana, tosin kokoonpano saattanee hieman

muuttua. Ostokokeiden jatkumisesta tai lopettamisesta päätettäneen siinä vaiheessa, kun suunnitellaan Kouvolaan uutta Mielen terveys- ja päihdeohjelmaa, joka jatkaa vuoden 2012 lopulla päättyvää päihdestrategiaa, nimensä mukaisesti Mielen terveys- ja päihdeohjelman olisi tarkoitus lähentää mielen terveys ja päihdepalveluja ja helpottaa yhteistyötä näiden alojen toimijoiden välillä. Käsityksemme on, että väkisinkin joitain tällä hetkellä käynnissä olevia päihdestrategian mukaisia toimenpiteitä joudutaan karsimaan tai soveltamaan ohjelmia yhteen sulautettaessa. Toivomme kuitenkin, että ostokokeet eivät olisi tällä karsinta listalla, sillä niiden kautta olisi mielestämme erittäin hyvät mahdollisuudet saada tietoa siitä, kuinka paljon vähittäismyynnin vastuullisuuden huomiota kiinnittämällä todellisuudessa saadaan aikaan positiivisia tuloksia. Uuden Mielen terveys- ja päihdeohjelman suunnitteluvaihe käynnistyy Kouvolan kaupungissa vuoden 2013 alusta voimaan astuvan organisaatiouudistuksen vuoksi vasta kesällä 2013.

Ravintoloiden asiakas-arvioinnit toteutettiin Toukokuussa 2012, ja olimme itse mukana keräämässä arviointimateriaalia sekä auttamassa arviointien käytännön valmisteluissa muun muassa, etsimällä arvioinneista kiinnostuneita henkilöitä mukaan projektiin sekä yhteydenpidossa eri tahojen kanssa. Osallistuimme myös koulutukseen ja arviointien yhteenvedon laatimiseen, joka lähetettiin kaikille arvioinneissa mukana olleille ravintoloille. Koulutus oli varsin lyhyt, mutta se oli mielestämme kuitenkin varsin tarpeellinen, sillä se avasi meille sitä, mitä varten arviointeja tehdään ja miten ne tulisi käytännössä toteuttaa, sillä emme tienneet tuossa vaiheessa vielä mitään ravintoloiden asiakasarvioinneista tai niiden taustoista.

Arviointien toteuttaminen oli valaiseva kokemus, sillä tarkkailimme ravintoloiden toimintaa eri näkökulmasta kuin mistä normaalisti ravintoloiden asiakkaat olisivat havainnoita tavallisen ravintolaillan aikana tehneet. Mielestämme tämän tyyppiset arvioinnit antavat myös ravintolayrittäjille tärkeää informaatiota siitä, miten asiakkaat heidän toimintansa todellisuudessa näkevät, ilman että arvioinneissa on mukana valvovia tahoja kuten alkoholitarkastajia. Tällainen toiminta on omiaan lisäämään myös ravintola-maailman toimijoiden kiinnostusta alkoholihaittojen ehkäisyä ja vähentämistä kohtaan. Pakka-hankkeen mukaisessa toiminnassa mukanaolon kautta heillä on mahdollisuus myös huomata, että ehkäisevä päihdetyö ei pyri heidän elinkeinonsa haittaamiseen, vaan tarjoaa alkoholihaittojen vähentämisen rinnalla mahdollisuuden kehittää heidän tarjoamiaan palveluja ja palvelun laatua. Esimerkiksi päihtyneille an-

niskeluun huomiota kiinnittämällä ja anniskelua rajoittamalla on näkemyksemme mukaan mahdollisuus parantaa muiden asiakkaiden mielikuvia ja kokemuksia asianomaisten yrittäjien anniskeluravintoloista: Kun ravintoloiden asiakkaat tai osa asiakkaista eivät ole liian päihtyneitä, ravintoloiden yleinen levottomuus vähenee ja turvallisuus lisääntyy. Kun alkoholin myynti selvästi päihtyneille lopetetaan ajoissa, vähenevät myös päihdehaitat, esimerkiksi tapaturmia tapahtuu ravintoloissa, niiden ulkopuolella ja ympäristössä vähemmän. Mielestämme ravintoloiden asiakasarvioinnit olisivat jatkossakin kätevä keino kerätä tietoa anniskeluravintoloiden toiminnan vastuullisuudesta, eikä niistä ole millekään toimintaan osallistuvalla osapuolella mitään muuta kuin hyötyä.

Käytännössä ravintola-arviointien toteuttaminen suunnitellusti ja niin, että kaikki osa-alueet tulee arvioitua kattavasti ja luotettavasti on haastavaa. Aistinvarainen havainnointi altistaa aina myös jonkin verran virheellisille arvioinneille, useat eri tekijät vaikuttavat siihen että kaikissa tilanteissa havainnointi ei ole, eikä käytännössä voikaan olla yhtä kattavaa, olosuhteet arviointihetkellä vaikuttavat myös arvioiden kattavuuteen. Esimerkiksi ovimiehen jonokäyttäytymisen hallintaa ei voi havainnoida ja arvioida silloin, kun jonoa ei ole. Myös eri ihmisten yksilölliset lähtökohdat määrittävät saadusta koulutuksesta huolimatta arviointien laatua, joku toinen voi käsittää esimerkiksi ovimiehen käytöksen samassa tilanteessa ystävälliseksi ja joku toinen neutraaliksi.

Usein arviointien ongelmaksi ovimiesten toiminnan tarkkailussa muodostui se, että arvioitsijoiden saapuessa ravintolaan ei jonoa sisään juurikaan ollut, tällöin oli myös mahdotonta arvioida sitä, kuinka tarkkaan ovimiehet asiakkaiden päihtymystilaa ja -ikää tarkkailivat, arvioitsijat eivät myöskään voineet suurimmassa osassa yökerhoja jäädä sisääntulon lähettyville tarkkailemaan mahdollisia myöhemmin tulevia tilanteita, koska se olisi herättänyt liikaa huomiota epänormaalina käytöksenä ja usein sisääntuloalue oli myös suhteellisen ahdas. Lähes kaikissa ravintoloissa sisääntuloaluetta tai jonoa ei myöskään voinut nähdä yökerhon sisätiloista käsin, eli arviot perustuivat lähinnä yleiseen mielikuvaan ovimiesten toiminnasta ja siihen hetkeen, kun arvioitsijat itse menivät ravintolaan sisään. Mielestämme tässä arviointien osa-alueessa olisi siis kehitettävää, ja mikäli ravintoloiden asiakasarviointeja toteutetaan myös jatkossa, tulisi ennen seuraavien arviointien suorittamista yrittää keksiä ratkaisu tähän tutkimuksen osa-alueen ongelmaan. Tämä mahdollistaisi sen että myös ovimiesten toiminnan tuloksista saadaan luotettavampia ja kattavampia. Muilla arviointien osa-alueilla emme

havainneet tämän kaltaisia ongelmia eli havainnot ovat mielestämme varsin luotettavia.

Koimme ravintola-arvioinnit tarpeellisiksi ja toivomme niiden jatkuvan. Meillä ei kuitenkaan ole vielä tietoa ravintola-arviointien jatkuvuudesta. Oletamme, että myös niiden mahdollisesta jatkumisesta päätetään Mielenterveys- ja päihdeohjelman suunnittelun yhteydessä kesällä 2013. Mikäli arvioinnit jatkuvat, olisi niitä mielestämme tarpeen tehdä laajemmalla alueella sekä useampana eri ajankohtana. Esimerkiksi Hämeenlinnassa arvioinnit tehtiin kaikissa alueen anniskeluravintoloissa, ja sama tulisi siis mielestämme tehdä myös Kouvolassa, eli ravintola-arvioinnit tulisi ulottaa kaikkiin vanhan Kouvolan alueen jatkoaikaluvallisiin anniskeluravintoloihin. Ajankohtia voisi olla myös jatkossa vähintään kaksi, eli arvioinnit käytäisiin tekemässä kaikissa ravintoloissa kahteen kertaan ja eri viikoilla. Mielestämme tämä mahdollistaisi tarpeeksi kattavan otoksen saamisen, ja luonnollisesti myös tulokset olisivat todennäköisesti tarpeeksi kattavat ja luotettavat, tällä laajuudella toteutetut ravintoloiden asiakasarvioinnit olisivat myös vertailukelpoisia muiden kaupunkien vastaaviin tuloksiin.

Näiden kattavien tulosten pohjalta olisi hyvä lähteä rakentamaan tukevaa pohjaa yhteistyölle ravintola-yrittäjien kanssa alkoholihaittojen vähentämiseksi, mielestämme myös medialle tulisi kertoa tutkimuksen tulokset, näin lisättäisiin myös kuntalaisten tietoisuutta asiasta, ja tietoisuuden lisääminen taas voi vaikuttaa asenteisiin alkoholia ja alkoholin käyttöä kohtaan. Ehkä ravintoloiden asiakkaat alkaisivat pohtia omaa ravintolakäyttäytymistään ja nauttisivat kenties vähemmän alkoholia ennen ravintolaan menoa ja ravintolassa olo aikanaan. Mikäli anniskeluravintoloissa olisi tarjolla riittävästi myös edullisia alkoholittomia juomavaihtoehtoja ja niitä markkinoitaisiin ja tarjottaisiin selvästi päihtyneille alkoholipitoisten juomien sijasta enemmän, ei alkoholin nauttimisen mahdollinen väheneminen myöskään vaikuttaisi ravintoloiden myynnin tuloksiin tai toiminnan kannattavuuteen.

Kaiken kaikkiaan ravintola-arvioinnit ja ostokokeet ovat mielestämme tarpeellisia kehittämisen työkaluja. Kotkassa sekä Hämeenlinnassa on jo havaittu ja saatu tuloksia niiden myönteisistä vaikutuksista alkoholin anniskelun ja -vähittäismyynnin vastuullisuuteen. Kouvolan vastuullisessa anniskelussa ja myynnissä on vielä parantamisen varaa, ja me toivomme että tulevassa mielenterveys- ja päihdeohjelmassa nähtäisiin tarvetta arviointien jatkamiselle, jotta havaittaisiin onko vastuullisuus kehittynyt parempaan suuntaan lähtötilanteesta.

LÄHTEET

2000-luvun alkoholipolitiikka. 2001. Sosiaali- ja terveysministeriö. Työryhmämuistio.

Alkoholijuomien kulutus 2010 – tilastoraportti – Suomen virallinen tilasto. 16/2011. Terveiden - ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivut. Päivitetty 24.5.2011. Saatavissa: <http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Paihteet/alkoholijuomienkulutus.htm>. [Viitattu 20.9.2012].

Alkoholijuomien vähittäismyynti elintarvikeliikkeissä. 2012. Valviran internetsivut. Päivitetty 18.4.2012. Saatavissa: http://www.valvira.fi/files/ohjeet/2637_alkoholijuomien%20v%C3%A4hitt%C3%A4ismyynti%20elintarvikeliikkeiss%C3%A4.pdf [Viitattu 8.10.2012].

Alkoholiohjelma 04 - 07. Yhteistyön lähtökohdat. 2004. Sosiaali- ja terveysministeriön Julkaisuja 2004:7.

Alkoholiohjelma 2008–2011. Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa. Opas kunnan ehkäisevään päihdetyöhön.

Alkoholiohjelma 2012. Aluehallintoviraston internetsivut. Päivitetty 29.6.2012. Saatavissa: <http://www.avi.fi/FI/VIRASTOT/LANSIJASISASUOMENAVI/ALKOHOLIHALLINTO/Sivut/Alkoholiohjelma.aspx> [Viitattu 28.9.2012].

Alkoholiohjelma. 2012. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivut. Saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/ohjelmat/alkoholiohjelma [Viitattu 24.07.2012].

Alkoholiohjelman ohjelmakausi 2008 - 2011. 2012. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivut. Saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/ohjelmat/alkoholiohjelma/ohjelmakausi_2008-2011 [Viitattu 28.9.2012].

Anniskelun omavalvonta. Aluehallintoviraston internetsivut. Päivitetty 29.6.2012. Saatavissa: <http://www.avi.fi/fi/virastot/lansijasisasuomenavi/Alkoholihallinto/Anniskelu/Sivut/Anniskelunomavalvonta.aspx> [Viitattu 8.10.2012].

Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa - Arviointikaavake. 2012. Kouvolan yökerhoissa kerätty aineisto.

Dahl, P. & Hirschovits, T. 2002. Tästä on kyse, tietoa päihteistä. Helsinki.

Ehkäisevä päihdetyö. Virtuaali AMK:n kotisivut. Saatavilla osoitteesta: <http://www.amk.fi/opintojaksot/0407016/1138352400309/1138356421987/1160652876959/1160661032881.html> [Viitattu 25.07.2012].

Ehkäisevän päihdetyön perusteet - Aineisto itseopiskeluun ja ehkäisevän päihdetyön kehittämiseen. 2004. Ehkäisevä päihdetyöryhmä. Stakes.

Ennakkotiedot 2011 - Alkoholijuomien kulutus ennallaan. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivut. Päivitetty 28.2.2012. Saatavissa: http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Paihteet/alkoholijuomienkulutus_ennakko.htm [Viitattu 20.9.12].

Freud, Marx, Engels & Jung –yhtye. Juomalaulu 2 ½.

Healt EU. European Commissionin internetsivut. Päivitetty 28.4.2012. Saatavissa: http://ec.europa.eu/health-eu/my_lifestyle/alcohol/index_en.htm [Viitattu 28.9.2012].

HEIDI - Determinants of health indicators - Total alcohol consumption. 2010. Saatavissa: http://ec.europa.eu/health/indicators/echi/list/echi_46.html#main?KeepThis=true&TB_iframe=true&height=650&width=920. [Viitattu 28.9.2012].

Hein, R & Virtanen, A. 4/2001. Alkoholit ja huumeet. Stakes. Tilastoraportti.

Holmila, M. Warpenius, K. Warsell, L. Kesänen, M & Tamminen, I. 2010. Paikallinen alkoholipolitiikka. Pakka-hankkeen loppuraportti. 2. painos. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Hyvinvoinnin ilmapuntari 2. Suomi ja Euroopan alkoholiohjelma. 1995. Suomen elämäntapa Ry. Seminaariaineisto.

Jääskeläinen, M. Pohjoismainen alkoholitilasto 2008. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivut. Päivitetty 16.11.2009. Saatavissa: http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2009/Tr20_09.pdf [Viitattu 28.9.2012].

Kansainvälinen päihdepolitiikka. 2012. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen internet sivut. Saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/neuvoa-antavat-fi/kansainvalinen-paihdepolitiikka [Viitattu 6.11.2012].

Kouvolan päihdestrategia 2009 - 2012. Kouvolan kaupungin internetsivut. Julkaistu 5.2.2010. Saatavilla osoitteesta:
<http://www.kouvola.fi/material/attachments/intranet/perusturva/suunnitelmatjaraportit/5nvMbYmpy/Paihdestrategia2009-2012.pdf>. [Viitattu 24.07.2012].

Kouvolan päihdestrategian loppuraportti. 2012.

Kouvolan Selviämisyksikön asiakastilastot 1.1.2012–4.9.2012. A-klinikkasäätiö, Itä-Suomen palvelualue.

Kuntalaisten kuuleminen päihdestrategiasta. 2012.

Laakkonen, P. Haastattelu 12.10.2012. Kouvola: Aikuissosiaalityö, päihdepalvelut.

Myynninvalvonta on osa vastuullista asiakaspalvelua. 2012. Alkon internetsivut. Saatavissa:
<http://www.alko.fi/fi/D69A56F74660FD03C2257825002E3E5D?opendocument&src=5,3&expand=5> [Viitattu 6.11.2012].

Pakka - paikallista alkoholipolitiikkaa 2011. Porin pakka-hankkeen kotisivut. Saatavissa: <http://www.porinpakka.fi/hankkeen-taustaa> [Viitattu 12.10.2012].

Pakka-toimintamalli paikallisten alkoholihaittojen ehkäisyyn. 2012. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivut. Saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/neuvoa-antavat-fi/pakka-toimintamalli [Viitattu 6.11.2012].

Peltonen, M. Kilpiö, K. & Kuusi, H. 2006. Alkoholin vuosisata. Suomalaisten alkoholiolojen käännteitä 1900-luvulle. Helsinki.

Päihdekulttuurin haastaminen. 2012. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivut. Saatavissa:
http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/ohjelmat/alkoholiohjelma/keinot/paihdekulttuurin_haastaminen [Viitattu 28.9.2012].

Päihdepolitiikkaan vaikuttavat ohjelmat ja suositukset 2012. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivut. Saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/neuvoa-antavat-fi/paihdepolitiikkaan-vaikuttavat-ohjelmat-ja-suositukset [Viitattu 6.11.2012].

Romppanen, P. 2005. Katsaus kuntien päihdestrategioihin. Raportteja 2/2005. Stakes.

Rotko, T. 2010. Alkoholihaittojen ehkäisy ja vähentäminen. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen kotisivut. Saatavissa: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/e0545332-bd23-4f78-8fe8-0013a543f570>. [Viitattu 14.9.2012].

Selvä-työryhmä. 2012. Kokousmateriaali.

Semi, E & Herva, M. 2006. Rajapyykit. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Virtuaali-AMK:n internetsivut. Saatavissa: http://www.amk.fi/material/media/vanhaamk/etuotanto/0407016/5kN8pYjp7/paihdetyo_1.0.swf. [Viitattu 25.7.2012].

Soikkeli, M. Salasuo, M. Puuronen, A & Piispa, M. 2011. Se toimii sittenkin - kuinka päihdevalistuksesta saa selvää. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 116. Helsinki.

Stel, J. Voordewind, D. Pompidou-ryhmä. Euroopan neuvosto & Jellinek Consultancy. 1999. Ehkäisevän päihdetyön käsikirja - Alkoholit, huumeet ja tupakka. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 31. Jyväskylä.

Tenkanen, T & Heimala, H. 2011. Alkoholiohjelma eilen, tänään ja huomenna. Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen internetsivut. Julkaistu 24.11.2011. Saatavissa osoitteesta: http://www.tekry.fi/web/pdf/pmp_2011/29_Heimala_esitys.pdf. [Viitattu 6.9.2012].

Valtakunnallinen alkoholiohjelma. 2012. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kotisivut. Saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/neuvoa-antavat-fi/valtakunnallinen-paihdepolitiikka [Viitattu 6.11.2012].

Warpenius, K. Holmila, M & Raitasalo, K. 2012. Peliin ei puututa - Alkoholit, tupakan ja rahapeliautomaattien ikärajalvontaa testanneet ostokokeet vähittäisliikkeissä. Saatavissa: <http://www.thl.fi/attachments/yp/2012/4/warpenius.pdf> [Viitattu 31.10.2012].

Vähittäismyyntiliikkeissä suoritettujen ostokokeiden loppuraportti. 2011. Kouvola.

Yhteiskuntapolitiikka. 3/2005. Stakes. Helsinki.

ALKOHOLILAINSÄÄDÄNTÖ

Alkoholilaki (1994/1143)

Alkoholilaissa säädetään muun muassa alkoholipitoisista aineista, niiden valmistuksesta, myynnistä ja muusta luovuttamisesta, käytöstä, hallussapidosta sekä alkoholijuomien mainonnasta. Lain tarkoitus on ohjata alkoholin kulutusta ja tätä kautta ehkäistä alkoholipitoisista aineista aiheutuvia yhteiskunnallisia, sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja.

14 § säädetään alkoholijuomien vähittäismyyntilupa-an oikeutetuista tahoista ja luvan myöntämisen kriteereistä.

16 § säädetään alkoholijuomien vähittäismyyntikielloista henkilöille jotka ovat: alle 18vuotiaita (miedot alkoholijuomat) tai alle 20vuotiaita (vahvat alkoholijuomat), selvästi päihtyneitä tai häiritsevästi käyttäytyviä, sekä silloin jos on aihetta epäillä alkoholijuoman väärinkäyttöä tai sen luvatonta luovuttamista tai välittämistä.

21§ säädetään anniskelulupaoikeuksista, lupien hausta, luvan hakijalta vaadittavista edellytyksistä, lupien voimassaolo ajoista, lupien luovuttamisesta toiselle henkilölle sekä luvan siirtämisestä toiseen anniskelupaikkaan. Anniskelulupia ovat: C-lupa joka oikeuttaa enintään 4,7 tilavuusprosenttisten alkoholijuomien anniskeluun, B-lupa joka oikeuttaa enintään 22 tilavuusprosenttisten alkoholijuomien anniskeluun sekä A-lupa joka oikeuttaa anniskelemaan kaikkia mietoja sekä väkeviä alkoholijuomia.

21 b §.ssä säädetään anniskelupaikan vastaavan hoitajan ja vastaavan hoitajan sijaisten kelpoisuusvaatimuksista.

21 c §:Saša säädetään anniskelupaikaksi ja – alueeksi soveltuvista tiloista ja alueista, luvista harjoittaa anniskelua kyseisissä paikoissa, niiden merkitsemisestä ja rajaamisesta, valvonnasta ja järjestyksenpidosta sekä vaadittavista henkilökunnan määristä

21 d § säädetään anniskeluluvan rajoittamisesta tai myöntämättä jättämisestä eräissä tapauksissa. Tällainen tapaus voi olla esimerkiksi selkeästi lapsille tai nuorille suunnattu tapahtuma.

23 § säädetään anniskelupaikan järjestyksestä, kuten vaadittavista toimenpiteistä päihtyneiden tai häiritsevästi käyttäytyvien asiakkaiden kohdalla ja alkoholijuomien nauttimisen ja vähittäismyyntin rajoittamisen anniskelualueelle.

24 § säädetään anniskelukielloista alle kahdeksantoistavuotiailla, selvästi päihtyneille tai häiritsevästi käyttäytyville ja epäiltäessä alkoholin väärinkäyttöä.

25 § säädetään anniskelupaikan mietojen alkoholijuomien ja kohtuuhintaisten alkoholittomien juomien vähittäisjuomavalikoimasta.

26 § sisältää anniskelua koskevat tarkemmat säännökset. Siinä säädetään anniskelun lupaviranomaisista, anniskeluaajoista, anniskelumääristä, maksutavoista ja laskunantovelvollisuudesta anniskelussa, anniskeluhenkilökunnan ikärajoista sekä alkoholi-juomavaraston luovuttamisesta liikkeen toiminnan loppuessa tai sen siirtyessä toiselle omistajalle.

33 a § säädetään alkoholijuomien hinnoittelusta ja hinnan ilmoittamisesta, alkoholi-juomapakkausten alennuksista, ja alennettuun hintaan myytävien alkoholi-juomapakkausten mainonnasta anniskelupaikan ulkopuolella (Alkoholilaki 1994/1143.)

ASIAKKAAT YÖKERHOJEN VASTUULLISUUTTA ARVIOIMASSA. ARVIOINTIKAAVA- KE.

Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa

Ravintolan nimi _____

Käyntiaika _____ Klo _____

Irja Häljoki, Tmi Pakka-palaset, EPT-konsultointi

1. Ovimiehet

Asiakaspalvelu

1. Töykeää
2. Neutraalia
3. Ystävällistä
4. Jonokäyttäytyminen ja sen hallinta
5. Muita huomioita

Kommentit:

1. Ovimiehet (jatkuu)

Humala-asteen arviointi

1. Selvästi päihtyneitä päästettiin sisälle
  2. Jonkin verran arviointia/Joitakin selvästi päihtyneitä päästettiin sisälle
  3. Päihtymystä arvioitiin tarkasti/Selvästi päihtyneet käännytettiin ovelta
  4. Sisäänpääsy estettiin ammattitaidolla
- Kommentit:

1. Ovimiehet (jatkuu)

Asiakkaiden iän arviointi

1. Ei kiinnitetty huomiota/ei kysytty papereita
2. Jonkin verran satunnaisesti kysyttiin papereita
3. Ikkää arvioitiin ja paperit kysyttiin herkästi
4. Papereiden oikeellisuus pyrittiin varmistamaan

Kommentit:

2. Tarjoiluhenkilökunta

Henkilökunnan määrä

1. Ihan liian vähän (pitkät jonot baaritskeilla)
2. Kohtuullisesti
3. Riittävästi asiakasmäärään nähden

Asiakkaita: vähän, puolillaan, täynnä

Kommentit:

2. Tarjoiluhenkilökunta (jatkuu)

Henkilökunnan asiakaspalvelu/Käytös

1. Töykeää
2. Neutraalia
3. Ystävällistä

Kommentit:

2. Tarjoiluhenkilökunta (jatkuu)

Asiakkaan päihtymysasteen arviointi

1. Selvästi päihtyneille anniskeltiin
2. Joillekin selvästi päihtyneille kieltäydettiin anniskelemasta
3. Ei anniskeltu selvästi päihtyneille ja heidät poistettiin ravintolasta
4. Esitettiin päihtyneille välillä alkoholitonta vaihtoehtoa

Kommentit:

2. Tarjoiluhenkilökunta (jatkuu)

län arviointi

1. Ei kysytty papereita ennen myymistä
2. Jonkin verran kyseltiin papereita
3. Ikkää arvioitiin tarkasti ja papereita kysyttiin herkästi
4. Papereiden oikeellisuus pyrittiin varmistamaan

Kommentit:

3. Ravintolan turvallisuus ja viihtyisyys

Turvallisuus

1. Levotonta, paljon päihtyneitä
2. Melko turvallisen tuntuista, vain muutamia (liian) päihtyneitä
3. Turvallista

Kommentit:

3. Ravintolan turvallisuus ja viihtyisyys (jatkuu)

Viihtyisyys

1. Likaista, lasin siruja ja kaatuneita juomia lattialla, vessat sotkuisia ja epäsiistejä
2. Melko sotkuista
3. Siistiä ja viihtyisää
4. Pyrittiinkö sotkuja siivoamaan illan aikana?

Kommentit:

3. Ravintolan turvallisuus ja viihtyisyys (jatkuu)

Selvästi päihtyneitä ravintolassa

1. Lähes kaikki asiakkaat
2. Jonkin verran
3. Ei selvästi päihtyneitä
4. Salivalvonta toimi; plokkarit / järjestyksenvalvojat kiersivät ja toimivat

Kommentit:

3. Ravintolan turvallisuus ja viihtyisyys (jatkuu)

Alkoholittomat juomat

1. Vähän (lähinnä virvoitusjuomia)
2. Useita erilaisia
3. Monipuolisesti (myös drinkkejä)
4. Ehdotettiin niitä päihtyneille?

Kommentit

Muuta huomioitavaa

Vapaaehtoista huomiointia

1. Annettiin asiakkaalle pyytämättä kuitti ostamastaan juomasta?
2. Lyötiin juomat kassaan?

Kommentit:

ASIAKKAT YÖKERHOJEN VASTUULLISUUTTA ARVIOIMASSA, RAPORTTIEN YHTEENVETO.

ASIAKASARVIO 12.5.2012 JA 19.5.2012 KOUVOLAN YÖKERHOISTA

Asiakkaat yökerhojen vastuullisuutta arvioimassa

1. Ovimiehet

- + Neutraali suhtautuminen asiakkaisiin

- + Puuttuivat tappeluihin

- + Kiersivät ympäri yökerhoja

- +Ovimiehiä oli riittävästi asiakasmäärään nähden

- Henkilöpapereiden kysyminen hyvin vähäistä. Ainoastaan yhdessä baarissa kysyttiin henkilöllisyystodistuksia.

- Baareissa oli useita todella päihtyneitä, joita ovimiehet eivät yleensä poistaneet yökerhoista.

2. Henkilökunta

- + Henkilökunta oli kaikkialla ystävällistä ja rentoa porukkaa

- + Yleisesti henkilökunta oli ammattitaitoista

- + Yleensä juomat sai tilattua suhteellisen nopeasti

- + Osassa paikoista henkilökunnalla oli aikaa jutustella asiakkaiden kanssa

- +/- Suurimmassa osassa ei annettu kuittia oma-aloitteisesti. Korttistoista sai useammin kuitenkin kuin käteisostoksista.

- Tiskeillä ei kysytty papereita millään ostokerralla
  - Juotavia oli mahdollisuus ostaa lähes aina useampi kuin yksi kerrallaan
- +/- Perusjuomien tieto oli hyvä, mutta erikoisuuksien tietämyksessä oli paljon eroja henkilökunnan välillä (esim. alkoholittomat drinkit ja erikoisolut)

3. Turvallisuus ja viihtyisyys

- + Turvallinen ilmapiiri kaikissa paikoissa. Ainoastaan yksittäiset örveltäjät laskivat turvallisuuden tunnetta ja ilmapiiriä.
- +/- Tiloja pyrittiin siivoamaan aina kun ehdittiin, mutta monessa paikassa juomia/lasinsiruja ja muuta roskaa oli kuitenkin lattioilla ja pöydillä pitkän aikaa. Tahmaista lattiaa löytyi paikka paikoin.
- Osassa yökerhoista liikkuminen vaikeaa tungoksen vuoksi. Tämä aiheutti levotonta ilmapiiriä.
- Tappelutilanteita nähtiin ravintoloiden läheisyydessä.
- Hintatiedot sisäänkäsyistä ja tarjottavista juomista/ruoista olivat huonosti näkyvillä. Usein tietoa sai kuitenkin suullisesti tai erillisistä listoista katsomalla
- Lähes kaikissa yökerhoissa oli vessat hirveässä kunnossa loppuillasta. Poikkeuksia-kin löytyi.
- Musiikki soi lähes kaikkialla aivan liian kovalla. Jossakin ei saanut toisen puheesta selvää, vaikka huusi korvan juurella. Basso värähteli kehon läpi. Miten on desibelirajojen laita?
- Useissa yökerhoissa oli liian vähän tuhkakuppeja tupakkatiloissa

4. Alkoholittomat juomat

- + Pääosin kohtuuhintaisia

- +/- Yleisesti baarimikot osasivat antaa paljon vaihtoehtoja niitä kysyttäessä, mutta esim. drinkkejä ei tarjottu oma-aloitteisesti kaikissa yökerhoissa.

- Alkoholittomia drinkkejä oli, mutta emme nähneet selkeätä drinkkilistaa missään ravintolassa.

KUNTALAISTEN KUULEMINEN KOUVOLAN PÄIHDESTRATEGIASTA

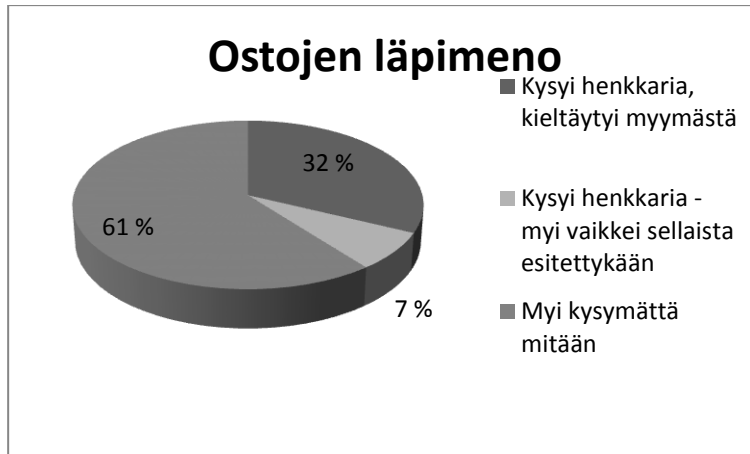
Kouvolan päihdestrategia vuosille 2009- 2012 valmistui uuden kaupungin myötä vuonna 2009 ja sen loppuvaiheessa syksyllä 2012 suoritettiin internetissä kuntalaisten kuuleminen päihdestrategian onnistumisesta.

- Kyselyyn vastasi 110 henkilöä, joista oli naisia 95 ja miehiä 15. Vastanneista alle 30-vuotiaita oli 14 henkilöä, 30- 65-vuotiaita 93 henkilöä ja yli 65-vuotiaita kaksi henkilöä. Asuinalueekseen vanhan Kouvolan alueen ilmoitti 42 henkilöä, Kuusankosken 21 henkilöä ja jonkin muun uuden Kouvolan alueen 47 henkilöä.
- Päihteiden käyttö lähiympäristössä näkyi vastanneiden mielestä eniten: ei mitenkään tai vähän 26 vastausta, puistojen ja kauppojen ympäristöissä päihtyneinä oleskelevina henkilöinä 26 vastausta, yleisesti katukuvassa 22 vastausta ja nuorten päihteiden käyttönä 10 vastausta.
- Päihteidenkäytön tuoma häiriö oli viimeisen kolmen vuoden aikana pysynyt ennallaan 40 henkilön mielestä ja lisääntynyt 33 henkilön mielestä. Kahdeksan henkilöä koki häiriöiden vähentyneet.
- Kuntalaisia päihteiden käytössä edelleen huolestuttavien asioiden kärjessä oli nuorten päihteiden käyttö johon lukeutui 32 vastausta, päihteisiin liittyvä yleinen yhteiskunnallinen pahoinvointi 16 vastausta sekä huumausaineiden käyttö tai huumausaineiden käytön lisääntyminen 13 vastausta. Kolmessa vastauksessa oli ilmaistu huoli ikääntyneiden lisääntyneestä alkoholinkäytöstä.
- Päihdehaittojen vähentämiseen oli puututtu 43 henkilön mielestä, kun taas 31 henkilöä koki että haittoihin ei ole puututtu. Myönteisesti kohtaan vastanneiden mielestä puuttuminen oli näkynyt eniten kuntalaisten informointina ja valistuksena, myönteisesti vastanneista tätä mieltä oli 17 henkilöä.
- Enemmistö vastanneista, eli 97 henkilöä kertoi tietävänsä mistä päihdeongelmiin voi tarvittaessa hakea apua, vain 7 henkilöä kertoi olevansa asiasta epätietoinen. Tieto päihdeongelmien avunsaannista oli lisääntynyt huomattavasti verrattuna päihdestrategiaa edeltävään aikaan.
- Omasta päihteidenkäytöstä aiempaa useammin esim. terveyskeskuksessa koki kysyttävän 9 henkilöä. Kysymyskertojen määrän taas kertoi pysyneen samana 69 henkilöä. Useat vastaajat näkivät mini-interventio kyselyn aiheettomana.

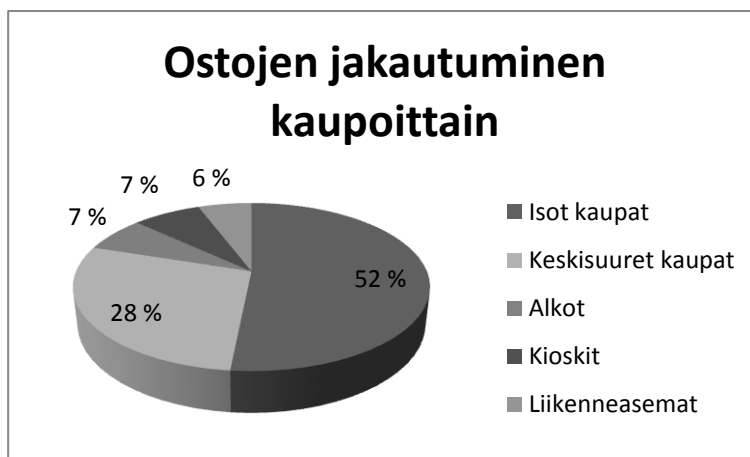
- Vastanneista 84 henkilöä kertoi, että ei ole havainnut huumausaineiden käyttövälineitä. Havaintoja taas oli tehnyt 22 henkilöä. Havainnoista suurin osa, eli 10 kappaletta oli tehty viheralueilla ja lasten leikkipuistojen läheisyydessä.
- Mielestään riittävästi tietoa alkoholin ja lääkkeiden yhteiskäytön haitoista kertoi omaavansa 68 henkilöä vastanneista, 31 henkilöä kertoi tietojensa olevan riittämättömiä. Tieto on selvästi lisääntynyt päihdestrategian aikana.
- Kouvolan alkoholin tarjontaa piti vastuullisena 55 henkilöä, vastuuttomana tarjontaa piti 20 henkilöä. 32 vastasi, ettei tiedä.
- Urheilutapahtumissa anniskelualueella alkoholin tarjoilua piti huonona asiana 56 henkilöä, kun taas vastanneista 40 henkilöä piti alkoholin tarjoilua urheilutapahtumissa hyväksyttävänä. 12 ei ollut mielipidettä asiasta.
- Kyselyssä oli myös mahdollisuus ilmaista muut Kouvolan päihdetilanteeseen liittyvät ajatukset. Vastausten aiheet vaihtelivat runsaasti. Esille nousivat esimerkiksi ajatukset päihdeongelmaisten henkilöiden sekä heidän läheistensä yhteiskunnallisesta asemasta, syrjäytymisen ja työttömyyden vaikutuksista päihdeongelmien lisääntymiseen, päihdeongelmien näkyminen katukuvassa, nuorten päihteiden käyttö, informoinnin ja valistuksen tärkeys päihdehaittojen ehkäisyssä, sekä yhteiskunnan resurssien riittäminen päihdehaittojen hallinnassa.

VÄHITTÄISMYYNTEILIIKKEISSÄ SUORITETTUJEN OSTOKOKEIDEN TULOKSET OSA-ALUEITTAIN ESITETTYNÄ.

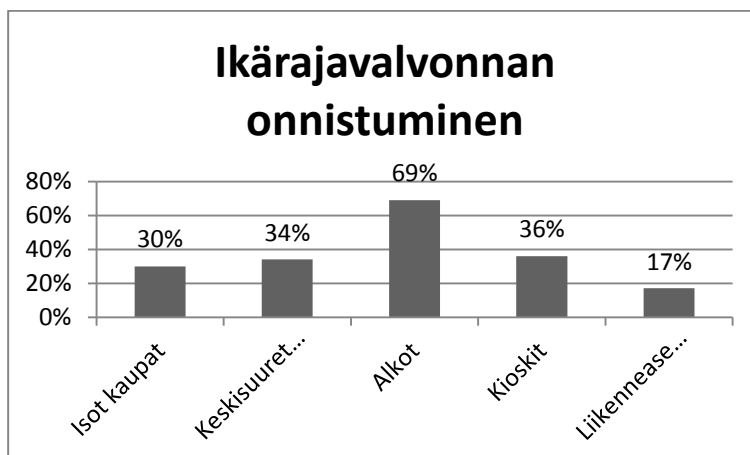
Kuva 3. Läpimenneet ostot.

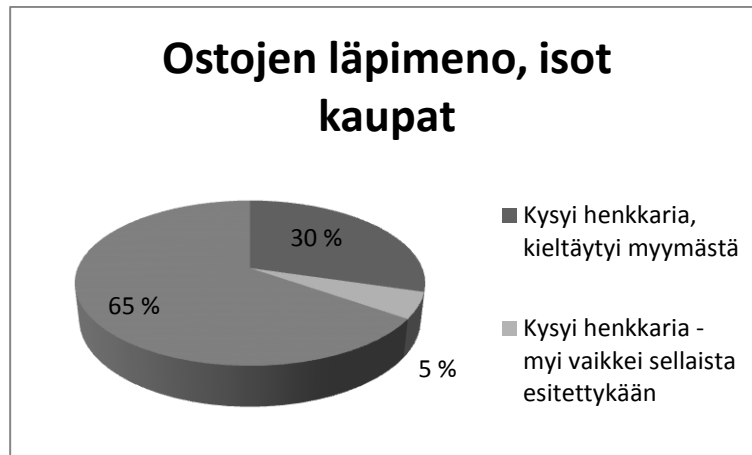
Kuva 4. Ostojen jakautuminen kaupoinnin.

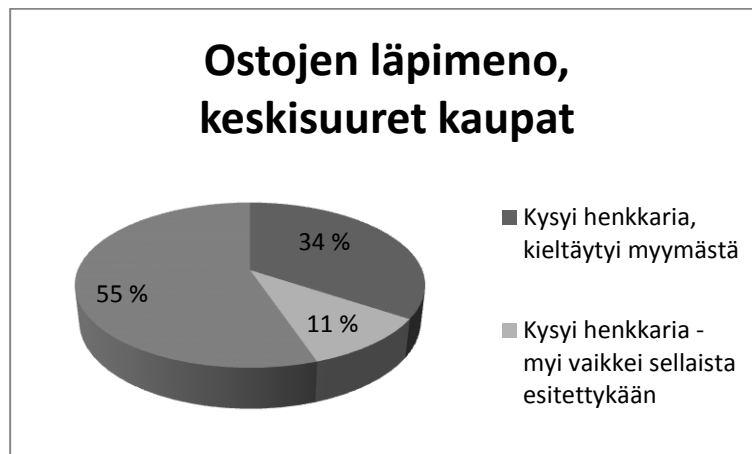
Kuva 5. Ikäraja-alueen onnistumisprosentit.

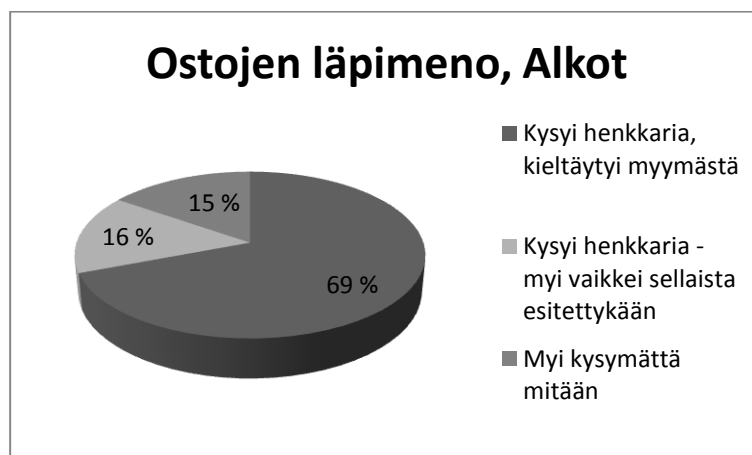
Kuva 6. Isot kaupat. Ostojen läpimenoprosentti.

Kuva 7. Keskisuuret kaupat. Ostojen läpimenoprosentti.

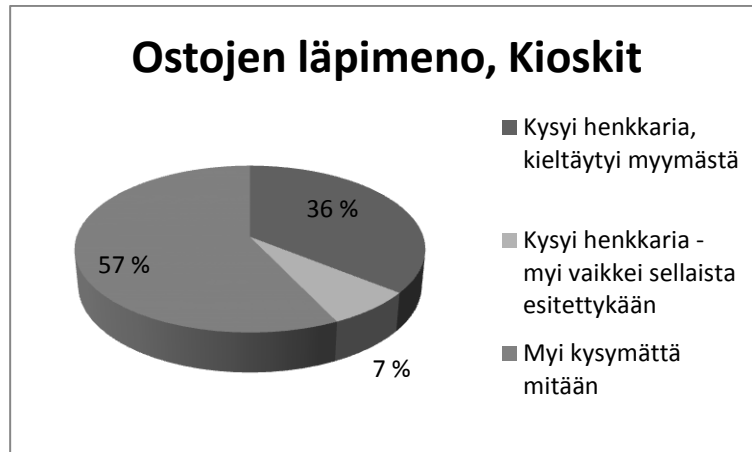

Kuva 8. Alkot. Ostojen läpimenoprosentti.

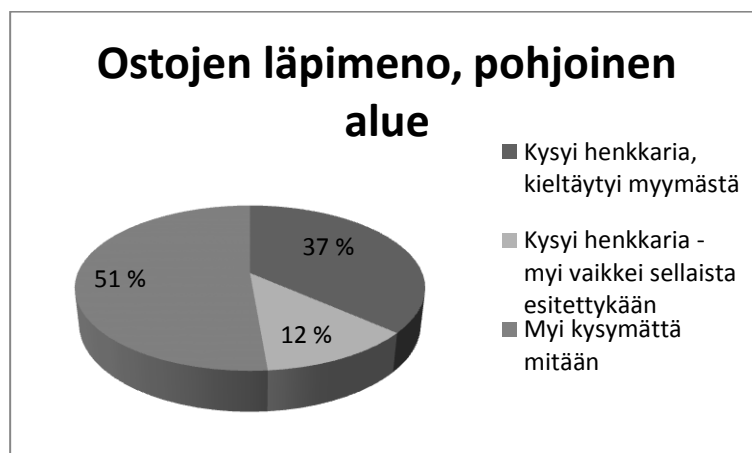
Kuva 9. Kioskit. Ostojen läpimenoprosentti.

Kuva 10. Liikenneasemat. Ostojen läpimenoprosentti.

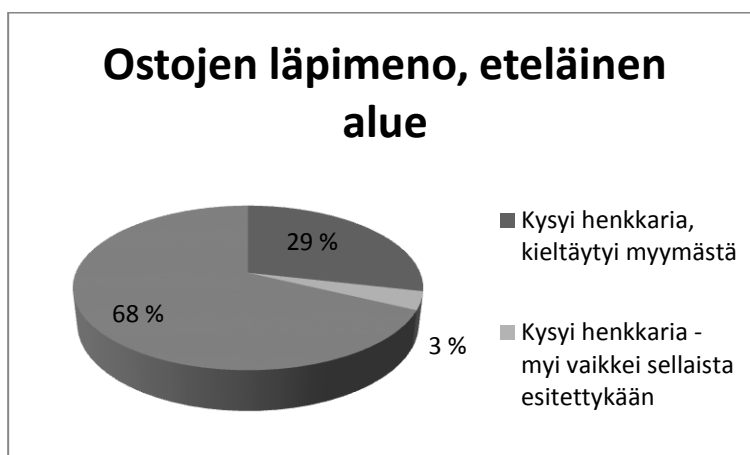
Kuva 11. Pohjoinen alue. Ostokokeiden läpimenoprosentti.

Kuva 12. Keskinen alue. Ostojen läpimenoprosentti.

Kuva 13. Eteläinen alue. Ostojen läpimenoprosentti.

Kuva 14. Myyjien iän vaikutus ostojen onnistumiseen

